

De natura cholericorum sive De vita, sanitate, forma, morbis, moribus et morte illorum temperamentum cholericum tribui solet commentatio.

Publication/Creation

Viennae : Apud Rudolphum Graeffer, 1776.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/tqx6essw>

License and attribution

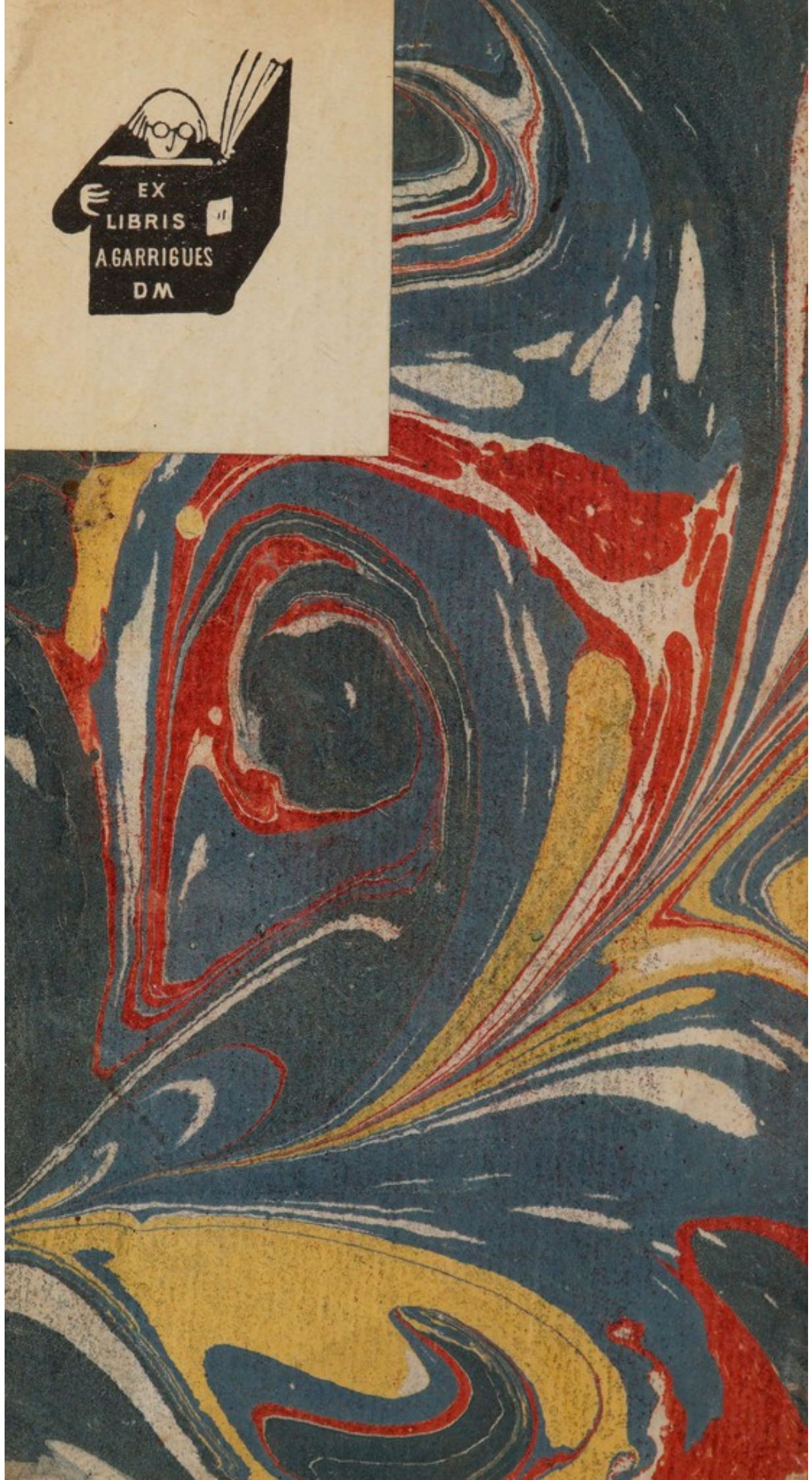
This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

SUPP 57.255/A Suppl. Seq. 10E

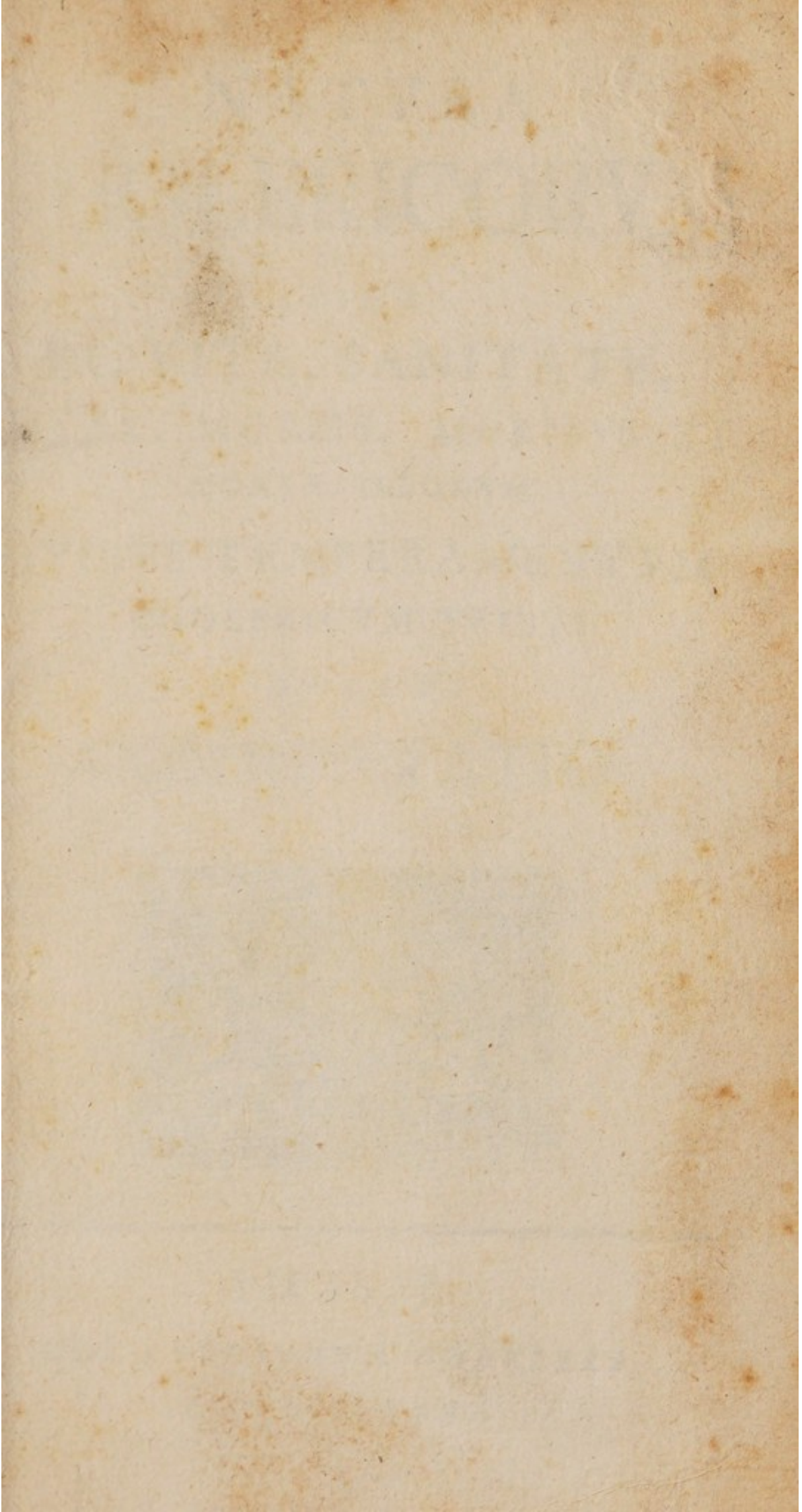
c. 80

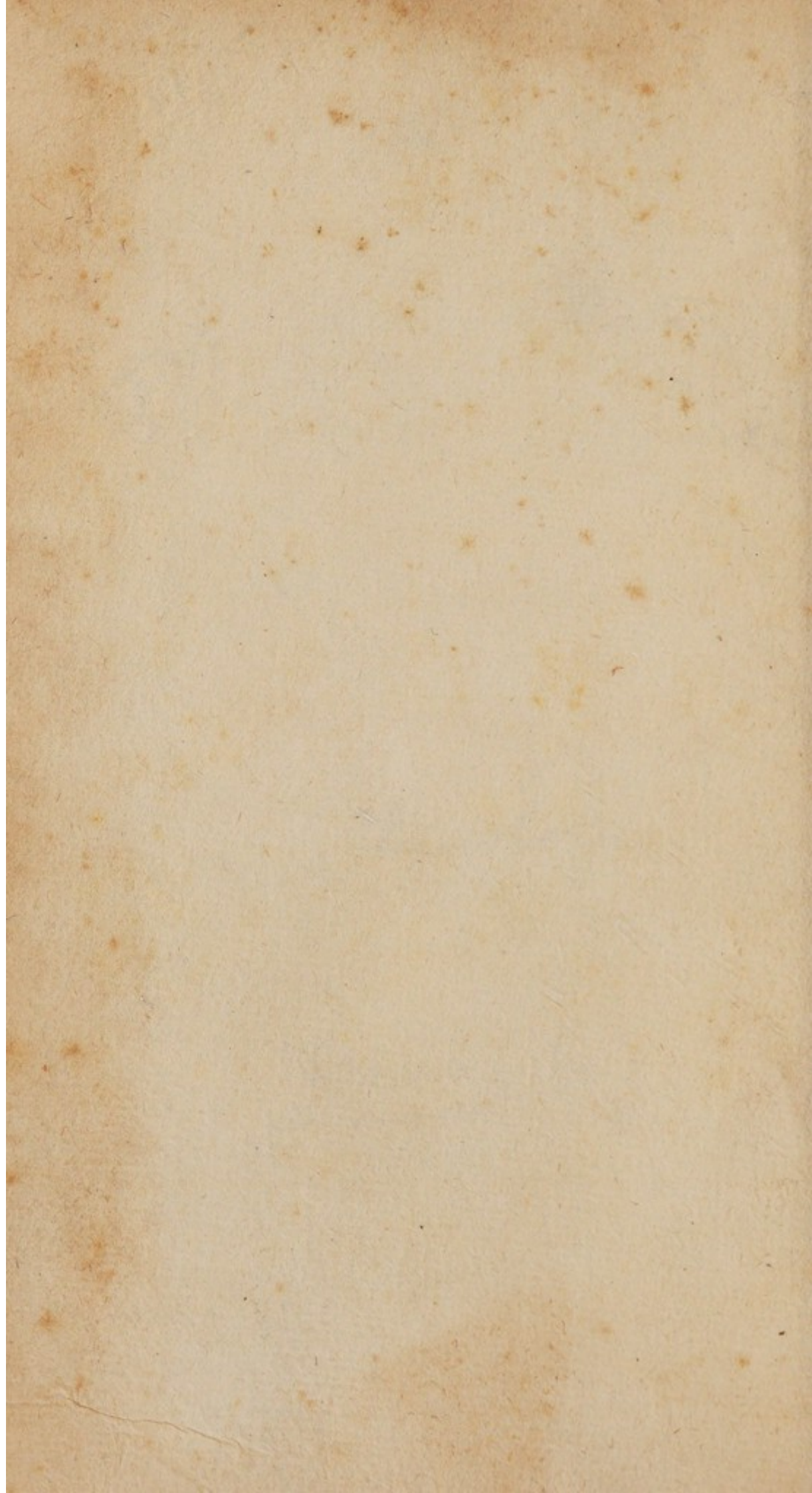
0
25 NF

Physiologia

Natura (De)

1776

DE
NATURA
CHOLERICORVM

SIVE
DE VITA, SANITATE,
FORMA, MORBIS, MORIBVS ET
MORTE ILLORVM

QVIBVS TEMPERAMENTVM
CHOLERICVM TRIBVI

SOLET
COMMENTATIO

VIENNAE

apud RVDOLPHVM GRAEFFER

CIDICCLXXVI.

REVISED

PRATICTIONARY

THE

ARTS

OF

THE

UNIVERSITY

348291

PRAEFATIO EDITORIS

BENEVOLE LECTOR!

*H*n manuscriptum, viginti per
annos scrinio litterario inclu-
sum, ob momentum tamen
materiae, tradendi modum et genium
nostri saeculi attentione tua et examine
dignum. Materia eius semper erat sum-
morum philosophorum curiositatis ac spe-
culationis obiectum, semperque manebit.
Utilitatis quidem pretium non habet, as-
serere tamen audeo, nullum autorem an-
te nostrum hanc materiam ex rectiori visus
sacro considerasse. Virum se ostendit
quibus mira observandi dexteritate, ingenii
acumen, iudicii que sagacitate praeditum.

Quantopere physiognomiae studium nostrum
 tempore multorum animos teneat occupatos
 prolixa et pretiosa LAVATERI fragmenta
 et fragmentorum subscriptores luculenter
 ostendunt. Forsitan et in hac commenta-
 tione varia inuenies, quae in magno illi
 opere frustra quaeruntur, a variis rerum
 peritis tamen iure meritoque desiderantur.
 Optandum esset, ut philosophus noster hanc
 aliasue materias sibi propria methodo et
 praecisione ulterius illustraret. Vale. Vi-
 dobonae d. 1. Sept. C1810CCLXXVI.

PRAEFATIO

Cognitio hominum et naturae humanae accuratior inuestigatio ea profecto philosophiae pars est, quae cultores suos et nobilitate singulari et vtilitate summa suauiter alliciat. Viuimus aliquamdiu et illud, quo viuimus, inclusum est corpori atque illi arctissime alligatum. Quare nostri est officii, non modo corpus hoc ita curare, vt sanum et incolume perueniat vsque ad metam viuendi, diuina nobis prouidentia sapienti-

que consilio praefixam: sed fas est etiam per organa sensoria tot tantasque perceptiones ac rerum notiones conquirere, vt ex probe cognitis et perspectis rebus creatis, primas de omnipotente creatore verasque hauriamus cogitationes. At quoniam hic viuendum est in societate et vsu cum aliis hominibus quotidiano, nihil quoque prius nobis debet esse, nihil antiquius, quam consulere pro virili parte aliorum etiam rationibus, eorumque commoda toto pectore promouere. Quod vt bene procedat penitus noscendi sunt, quibuscum nos viuendi ratio et necessitas coniunxit. Inuestigandus est illorum animus, mores, mentis inclinationes et morbi etiam; inprimis illud, quod vnusquisque seorsim, pro suae felicitatis principio habet, quantumuis falsam sibi persuasionem induerit. Hac enim in re, si nolimus ad eius propen-

pensionem nos accommodare, facile habebimus infensum, et nihil minus quam nostram felicitatem animo complexum. Is vero labor exercet potissimum Philosophorum, Theologorum Medicorumque ingenia: iisque hoc datum est negotii, ut penitus introspiciant eorum naturam, qui viuendi rationem normamque ab illis expectant. Philosophi est, ferinos instinctus in sanae rationis gyrum veluti redigere: Theologi, animum, mundana tantum sapientia et saeculi voluptate ebrium, ad coelestia inuitare, blandique deducere: medici tandem, rectam docere viam et rationem, qua sanitas corporis, tot quotidie vexata difficultatibus, sarta tectaue conseruetur, amissa etiam restituitur. Hic vero considerari oportet propositi difficultas; etenim nullus homo alteri perfecte similis est et quilibet aliam corporis speciem gerit,

rit, aliam humorum vasorumque indolem nactus est. Quo fit, vt vnusquisque, modo sibi proprio et ab aliis diuerso, cogitet, iudicetque de mundo, ac de felicitate in eo acquirenda: vnusquisque proprium sanitatis suae statum habet; vnusquisque suum ingenium; suos mores. Vnde liquet, cognitionem hominum latissime diffusam arduamque rem esse, neque satis expeditam, quae satis exhauriri et absolvi nunquam possit. Iam antiquiores Philosophi, doctrina temperamentorum nixi, homines in quasdam quasi redigere classes studuere, vt accuratius de sanitate et moribus illorum ferrent iudicium. Quapropter hominibus pro ratione diuersae proportionis partium, massam constituentium, diuersas attribuerunt proprietates. Postea alii, quum cognitu difficiles et mancas frequentissime, nec vbique sufficientes inuenif-

venissent istas obseruationes, formam corporis externam, vultumque vocarunt in subsidium, eo modo, vt vel in vniuersum ex ore et vultu iudicium quoddam ferrent, cui studio physiognomiae nomen assignarunt: vel humanam faciem compararunt cum facie bestiae cuiusdam, eique similem, etiam in agendo, mente sibi conceperunt hunc hominem, si ferinis hisce instinctibus reluctari mature serioque non didicisset. Qua via atque ratione conati sunt, homines secundum brutales instinctus consideratos in tot diuidere genera, quot essent bestiae, quae magis minusue ad figuram accederent humanam; cui doctrinae, quoniam nouis rebus noua sunt inuenienda vocabula, nomen ZOANTHROPIAE nunc quidem imponere, quis erit, qui iure meritoque reprehendat? Quamuis autem hominis faciem hac ratione

contemplemur, nihil praestanti for-
 mae eiusdem derogamus, qua, cae-
 teris animantibus longe superatis,
 coelum intuetur; inest enim in machi-
 nae huius terrestri atque animali mens
 immortalis atque coclo cognata,
 quae ad destructionem vsque cor-
 poris illi quidem inhaerere cogitur,
 quavis tamen occasione nititur ad
 coelestia euolare, diuinitus adiuta,
 et machinam corruptioni relin-
 quere.

Haec diuina mens sane nihil pla-
 ne participat de vultu et attributis
 animalibus. Atque haec vna est,
 quae homines nos reddit et diffe-
 rentiam inter hominem et reliqua
 animantia constituit. Sit itaque
 forma machinae corporeae exter-
 nae, quae sit, si quis illam a brutali
 statu abstrahere et ad supramunda-
 na eleuare nitatur, modo sit idonea
 facultati cum sentiendi, tum etiam
 mouen-

mouendi. Exterior ista forma pa-
 rum vel nihil refert, dummodo bru-
 tales instinctus vitemus, penitus-
 que eiiciamus, ne mens quidpiam
 de illis participet, ad quae per con-
 formationem machinae incitatur,
 et saepius ita fere cogimur, vt, ad-
 hibito omni mentis imperio, vix sco-
 pulos effugere possimus, nobis inte-
 ritum minantes. Caeterum homi-
 nis formam vultumque ad bellua-
 rum similitudinem referre, nec no-
 va est hypothesis, nec caret anti-
 quiorum et medii aevi scriptorum
 auctoritate, qui sagaci ingenio plu-
 rima de hac analogia sunt meditati.
 Vt de ARISTOTELE, PLATONE, aliis-
 que taceam, ipsa scriptura sacra plu-
 rima, quae huc faciunt, suppeditat
 testimonia: heroibus Davidis tri-
 buit faciem leoninam, 1. Paralip. 13, 8.
 modo equis, modo cum mulis, bo-
 vibus, asinisue illos comparat, qui,
 nimis indulgentes belluinis instin-
 ctibus,

ctibus, diuinis monitis non obtemperant. Pari modo ista Nebucadnezaris in bouem transmutatio nihil aliud videtur significare, quam illum antea hominem, bouina simulque aquilina facie ornatum fuisse. Iam vero quum pro more omnium qui vultum bouinum et aquilinum prae se ferunt, nimium indulisset superbiae, iudicio diuino mentis simul facultates amisit, ita, vt nihil remaneret, nisi forma et natura humana in omnibus boui et aquilae simillima. Haec igitur sequebatur brutorum animantium instinctus, quum non amplius mentis agnosceret imperium: vt vitam sub dio trahere desideraret, bouum more prata, saltus, camposque peteret, ibi stabularetur, cuperetque herbas et graminis alimenta, crinibus in aquilinas pennas exasperatis, et vnguibus, aquilarum ritu, incuruatis; tandem cessante infania mens

bona

bona rediit, regemque humanis de-
 nuo negotiis subeundis parem red-
 didit. IOH. BAPT. PORTAE, IO-
 HANNIS ab INDAGINE, alio-
 rumque, inter quos Theologus ille
 consumatus IOHANNES ARNDIVS
 non vltimum meretur locum, testi-
 monia et labores iam tacitus prae-
 tereo: atque his breuiter allatis ve-
 niam tantum me consecuturum spe-
 ro, quod, de cholericis hominibus
 agens, illos cum leonibus, aquilis,
 gallis, hircis et draconibus com-
 parauit. Si temporis ratio permi-
 sisset, numismata in memoriam Im-
 peratorum Romanorum cusa, et a
 SPANHEMIO, GOLZIO, aliisque colle-
 cta, accuratius et cum viuida ima-
 ginationis intentione contemplari,
 plura potuissent addi; forte alio
 tempore in medium proferenda:
 namque statim Iulii Caesaris aqui-
 linus, Tiberii ad draconem acce-
 dens et Caligulae caprinus vultus,
 cui-

cuilibet intuenti, clare sese offert. Imo ipsi ciues Romani Caligulam ita accurate caprinum vultum formamque prae se ferre sciebant, ridebantque, vt, autore Suetonio, Imperator edicto vetaret, mortis supplicium minatus, ne quis, eo praesente, capram nominaret. Sic etiam nostris temporibus vnus ex praecipuis et splendidissimis hominum equi vultum omnibus numeris exprimit, vt illi, quibus illum contemplari licuit, testentur, faciem istam magis ad equi ipsius, quam ad hominis formam accedere; at monstrat etiam generosissimis actionibus equi generosi animum, docilitatem, indefessosque labores pro patriae felicitate, non sine prospero successu toleratos. Vnum adhuc de nostra commentatione moneamus: „ea nempe, quae de cholericis diximus, de sexu potissimum masculino valere.” Huic enim soli
 pro-

proprie et cum ratione, cholericum temperamentum tribui potest, et rarissime vel nunquam perfecte cholericum occurret foemina, quum ex phlegmatico et sanguineo temperamento non in cholericum, sed in melancholicum fiat transitus. Conditio praeter haec foeminei corporis id habet singulare, ut illa aetate, qua cholericum indoles signis peculiaribus sese prodat, abundantia sanguinis laboret et eius maiorem vim producat, quam quae, si nutritio absoluta est, vasis coerceri possit: et hoc ipso aptum conceptionis negotio redditur; quare et intestinorum lactea semper sunt ampliora, quam in maribus, adeo ut plures, magisque cohaerentes grauiiores, acidae et terrenae partes per illa ad sanguinem transmittantur. Haec autem ipsa lacteorum conditio rationem temperiei melancholicae continet. Proinde omnes plethoricae

ricae foeminae minus ad cholericum, magis vero ad melancholicum statum adpropinquant, idque eo magis, quo maior sit plethora. Et haec nostra obseruatio cernitur maximam partem ex analogia brutorum, vbi loeena, gallinae et caprae dubio procul non cholericus impetus leonis, galli et capri potest tribui. Ipsam vero tractationem duas in partes diuisi; quarum prior de sanitate corporis cholericici, siue de temperamento cholericico, vniuerse considerato, de forma, sanitate, morbis et regimine sanitatis aget; posterior vero sanitatem mentis cholericicae, siue facultates animae, animi affectus, mores, regimen morum, mortem denique comprehendet.

§. I.

Sapientia consilio veteres olim Graeci litteris prodidere monitum de coelo delapsum, quo fuissent homines ad cognitionem sui diuinitus incitati. Scilicet hoc dignum Deo videbatur praeceptum, quod, etiamsi difficultatis haberet multum, posset tamen ingenti vtilitate fructibusque suauissimis molestias nobis omnes abstergere. Est vero ita cum homine comparatum, vt in hoc mortalitatis statu suam ipse naturam, qua totus constat, omnino peruidere ac penitus introspicere non possit. Iis quidem, quibus cogitationis vsu subacta non contigerunt ingenia, nihil videtur facilius, quam hominem nosse, eumque a ceteris rebus creatis discernere, cum facile posse comprehendere putent, et, quid sint ipsi, quidque alii, quibuscum in hoc vitae

A

com-

commercio versentur. At qui discendo sunt experti, quam breuibus atque angustis humana rerum scientia terminis contineatur, vident statim quam arduum sit, ac difficultatis plenum, iuxta definitione, quid homo sit, explicare velle. Inprimis ortum hominis expedire, vniuersamque humanitatis vim, atque indolem, quae sit, et quomodo nascatur, satis luculenta oratione consequi, datum nemini esse mihi quidem persuadeo! Etenim in eo laborat omnis nostra ratio, nec intelligit clare, quo pacto e femine viri atque ouulo feminae, mire coniunctis, ea corporis fabrica existat, quam habitat mens praeclarissima, ab omni concretione libera, diuinaeque rationis particeps. Quare debemus in eo acquiescere, quod aliqua saltem possumus probabiliter disputare de principiis humani corporis, quo filo deducta, composita, et paulatim aucta eo progrediantur, vt formam hanc aspectabilem, quam humanam vocamus, numeris suis absolutam constituent. Quomodo autem animus, gubernator corporis, huic machinae addatur, hoc sane est, quod perpetuis tenebris inuolutum, nulloque non tempore a nostra erit intelligentia remotum.

§. 2.

Neque ex his difficultatibus plane poteris emergere, si consulas etiam libros de vera religione afflatu diuino conscriptos, quantumuis merito pro inexhausto sapientiae omnis fonte habeantur, namque nihil amplius commemorant, quam fuisse primum hominem ad exemplar diuinitatis expressum, eaque tam insigni praestantia longissime a ceteris rebus creatis separatum. Addunt praeterea, constantiam tantae gloriae ac felicitati solam defuisse, cum primi generis nostri parentes ingeneratam sibi diuinitus hanc excellentiam male faciendo perdiderint, nosque, eorum posteros, reliquerint incertos, quali nunc quidem, amissis istis bonis, grauiusque immutata hominis natura, conditione sumus.

§. 3.

Igitur omnia, quae cum humanae, tum diuinae sapientiae repertis possunt hac in causa intelligi ac iudicari, eo spectant, ut appareat, hominem e terra fictum formatumque esse, quae fuerit addito quodam spiritu animata, atque tunc demum donata mente, rationis compote, in machinam hanc a conditore mundi coniecta, et tanquam

carceri ad certum tempus inclusa, donec aliquando, corporeis vinculis exsoluta, per mortem sit in alium statum transferenda. Quod quidem a Platone olim dictum, multisque eruditorum adhuc probatum, mirum potest esse nemini, propterea quod satis doceat experientia, multis testibus potior, quam saepe mens humana, in negotiis suis rite obeundis a corporis contagione impedita, sentiat, nihil verius cecinisse virum diuinum de misero mortalique hominis corpore crebro conquestum, quam hoc: ὄντες ἐν τῷ σκήνει γενάζομεν βαρέμενοι. II. Cor. V. 4. cui praeluserat Philonis auctoritas Sapient. IX. 15. Φθαρτὸν σῶμα βαρύνει ψυχὴν καὶ βεβήθει τὸ γεῶδες σκῆνος ἢν πολυφροντίδα.

§. 4.

Quae cum ita fiat, omissa definitionum dialectica subtilitate, aliqua saltem hominis adumbratione, quam vocant in scholis descriptionem, vtamur, eaque sumus contenti. Atque vt hoc per partes eundo obtineamus, discernimus, hancce differentiam, qua segregetur homo a reliquis rebus creatis, aut in terra ista, aut in spiritu, aut denique in mente superaddita quaerendam esse;

esse, ideo quod non aliis partibus constet homo. Haec tamen ut perspicue tradantur, non minus nobis negotii facessunt, quam definitionem accuratam concinnare, de quo iam supra sumus conquesti.

§. 5.

Quapropter originem hominis expendentes primum cogitamus terram, e qua corpus humanum est compositum. Et illa quidem, e qua Deus primum hominem condidit, rubra dicitur, ut videatur, sulphure chymico puro, cui sal fixum fuerit admissum contineri. Verum haec terra, e qua facti formatique sunt omnes primi parentis posterique, non est eiusdem naturae. Etenim non potest hodie terra rubra ex hominis corpore chemicorum opera effici. Quare non est alia, quam qua formari scimus cetera animantium genera: quandoquidem non aliam in generando, nutriendo, perficiendoque homine natura ingreditur viam, quam in animalibus ratione destitutis. Terrae quidem forma figuraque hominis externa singulariter potest tribui, quae vero non semper sufficit ad homines dignoscendos. Et constat inter omnes, nonnunquam infantes adeo mon-

strosos in lucem edi, vt varii generis bestiis sint simillimi, faciantque sacrorum curatores animi dubios, an partus istos facto debeant lauacro initiare. Nec etiam defunt adulti, quos vnanimi consensu pro perfectis hominibus habent omnes, quorum tamen exterior forma habitusque corporis vniuersus ita ad quasdam bestias accedat, vt, si discesseris a vestitu, facieque ad coelum erecta, vix amplius aliquid in illis humani inuenias, et haereas incertus, vtrum possint recte ad hominum genus referri, praecipue si ferinam et istis suis exemplaribus belle congruentem vitae rationem sequuntur. Qua in re mirandum non esset, si nobis fere accideret, quod ferunt ad vtramque Indiam profectis accidisse, qui, forma non raro externa decepti, aliquod simiarum genus pro incultis, agrestibusque hominibus istarum regionum cultoribus falso habuisse narrantur.

§. 6.

Venio ad alterum, de spiritu dicturus, cui in homine attribuuntur ea omnia, quae per motum spirituum animalium fiunt ac geruntur. Ampliorem quidem si voluerimus vocabuli potestatem sequi, pertineret
 spiri-

spiritus simul ad formam corporis exter-
nam; ideo quod terra sine spiritu est iners,
habetque non nisi vnam semper eandem-
que vel proprietatem, vel figuram, vnam
si excipias adglomerationem. Sed angu-
stiori vocis significatione hoc loco vtor,
eaque tantum de spiritu dicta et intellecta
volo, quae non agit terrae cohaerens, illi-
que variam formam impertiens, sed quae
suscipit veluti liberior, nullique terrae ad-
strictus, notus in medicorum scholis spi-
rituum animalium nomine, et conseruans
omnia, quae faciunt, ad vitam naturalem
machinae corporis humani. Hi vero spi-
ritus in corpore animantium brutorum
non alia ratione agunt, quam in corpore
hominis; in quibusdam etiam longe me-
liori, quod adsunt spiritus, humanis vel sub-
tiliores, vel copiosiores, vel denique cele-
riores. Quis enim ignorat belluas, qua-
rum sentiendi facultas hanc nostram supe-
ret? ex trito illo versiculo: „Nos aper au-
ditu praecellit; aranea tactu; vultur odo-
ratu; lynx visu; simia gustu;„ Quid di-
cam de iis, quibus innatum est, optime
videre, quae suae naturae non conueniant
modo, sed maxime etiam conducant? Plu-
rimae musculorum firmitate ac motu ho-
mines antecellunt. Memoria retinent fir-

miter, quae sensu perceperunt, commotiones, quas dicimus animi, sentiunt humanis saepe numero vehementiores ac diuturniores: habent etiam commune nobiscum sui similes procreandi desiderium. Nec loquela res est soli homini propria, cum reperiantur animalia bruta, quorum organa pariter ac nostra ad fingendas sonorum articulationes sint idonea, et quae infixae teneant memoriae, quod oculis auribusque attentis imbiberunt, adeo ut aliqua rationis specie ornatae, eodem iure quo isti homines, qui nil, nisi quod ab aliis habeant aut ex legendis libris, aut ex narrationibus cognitum proferunt, ad eruditionis laudem adspirare posse videantur.

§. 7.

Mens igitur, ut de tertio videamus, quatenus ratione utitur, tantummodo illud erit, quod proprium inter hominem ceterasque res omnes discrimen statuat. Omnem vero mentis vim ac potestatem intellectu contineri et voluntate, communis est philosophorum sententia. Unde potest iudicari, utrum insit mens machinae humanae an non? Discimus enim exemplis, natos esse homines ac peruenisse ad certam corporeae

porae machinae perfectionem, neque tamen scintillulam sani intellectus liberaeque voluntatis unquam prodidisse. Fuere quidem his miseris instrumenta sentiendi, ita ut esse debent comparata; susceperunt actiones, quibus machina corporis conseruari solet; agitati fuerunt perturbationibus animi; ostenderunt praeterea egregiam formosamque hominis speciem. Attamen per uniuersam vitam ita se praebuerunt, ut, si formam praetermiserimus humanam, nihil amplius humani posset in illis obseruari, nedum aliqua mentis luce rationis collustratae effecta.

§. 8.

Porro constat obseruatione exemplisque compluribus, nasci nonnunquam homines incolumi ac sano corpore, attingere uiuendo certam aetatem, egregiaque pro eius modulo ingenii edere atque iudicii specimina. Posthaec accidit, ut spasticis, epilepticisque motibus diu agitentur. Qua infirmitate sensim tantopere debilitantur, ut omne, quod olim adfuisset ingenii iudicii acumen, non tantum hebescat, sed penitus etiam ita consumatur, ut aggrauescente morbo nihil eorum amplius animad-

verti queat; sintque eiusmodi homines mi-
 ferrime ad aliquam belluinæ naturæ stupo-
 rem detrusi. Fit interea, ut remittat mor-
 bus, et interquiescant aliquamdiu membra,
 spasmorum furore diuexata: tunc videbis
 mentis lucem redire, aegrotosque rursus ad
 veram humanitatis indolem, ut ex alto
 sopore expergisci. Fac vero recurrere
 morbum, et statim rursus hæc tanta bona
 in fugam vertentur, vitæque etiam longæ-
 va, hac ratione producta, non hominis, sed
 feræ videbitur appellanda.

§. 9.

Nunc quidem ego is non sum, qui cre-
 dat, infelix hoc hominum genus mente
 prorsus destitutum esse, quod barbarum et
 crudele, ipsique sanctæ religioni contra-
 rium putauerim. Non enim video, cur
 machinæ istæ etiam in hoc corrupto statu
 mens inesse non possit, quamuis ipsa se non
 prodat. Sunt igitur aliæ causæ huius rei
 in promptu nobis quidem hoc loco exponen-
 dæ. Nimirum ea est in eiusmodi homine
 spirituum animalium natura, ut agere ver-
 sus mentem, in ea certas notiones, inibi iam
 latentes, excitare, et actionem inde elicere
 non possint: sicuti mens contra non habet
 impe-

imperium in hosce spiritus, nec potest eorum motus ad metam sibi praefixam sapienter dirigere. Ex quo facile est ad intelligendum, dubiam certe, ancipitem, incertamque rem esse, si debeas plane definire et argumentis euincere, an mens proprie istiusmodi hominuculis adscribi possit?

Praetereo lubens eos, qui non carentes intelligentia, atque arbitrio, quibus mentis natura continetur, tamen Circeo quasi poculo inebriati, brutos ferarum impetus adeo in omni vita sequuntur et imitando exprimunt, ut belluae magis dici mereantur, quam homines animi ratione gubernati.

§. 10.

Quum igitur diuersitas externae corporis figurae non ipsam hominis vim atque indolem absoluat, et actiones machinae, ad sui conseruationem institutae, tales sint, quae et reliquis animalibus tribui possint, de praesentia vero absentiae animae, ratione utentis, nihil certi asseuerare nobis datum sit; apparet liquido, esse rem quam maxime arduam, non dico definitionem, verum descriptionem tantum hominis accuratam dare velle. Id interea certum est, insignem esse

esse illorum animalium, quae homines vulgo appell'antur, discrepantiam, ita, vt non sit vllus, qui alteri omnino sit similis, et de quo non singulare quippiam dici possit. Quod vt intelligatur plenius, vero simile mihi videtur, Deum quidem ab iaitio homines ad suam creasse imaginem, sed hac deperdita, illos, fortassis etiam in poenam delicti, adeo incertos vultus, adeoque varias formas corporis sumfisse, vt adpropinquantes magis ad reliqua animalia tot diuersas imagines nunc ostendant, quot animalium sunt genera ab auctore mundi condita.

§. 11.

Quum vero hae diuersissimae hominum conformationes ante constituant diuersam partium solidarum, fibrarum videlicet atque vasorum indolem; nunc vero partes solidae tales semper sint, quales a partibus fluidis nutriantur: igitur licebit, rationem tantae differentiae, inter homines obseruandae, in partibus fluidis machinae ipsius inuenire; et, cum rubicundus sanguis caput sit fluidarum partium, in hoc quidem sanguine rubicundo.

§. 12.

Quatenus igitur in sanguine rubicundo fundamentum latet, cur homines tanto opere a se inuicem differant, quamuis singuli eodem communi hominum nomine insigniantur, eatenus naturae scrutatores propriam quandam humorum mixturam, quam temperamentum vocarunt, tribuerunt homini. Tum pro ratione diuersae proportionis, et mixtionis partium, massam sanguineam constituentium, diuersa posuerunt hominum genera; ita, vt nunc fas sit, homines ad hoc vel illud temperamentum referre, atque ex data quadam proportione partium massae sanguineae, tam corporis structuram, quam actiones, ex ea sequentes, faciliori via et ratione explicare.

§. 13.

Si enim ex iam receptis, vsitatisque chemicorum principiis sanguis e venis extractus examinatur: patet, non tantum acidas, alcalicas, oleosas, terreas, aqueasque partes mixtionem eiusdem componere; sed et certam quandam proportionem inter has partes, sanguinem constituentes, probe obseruandam esse. Ita quidem vt sint v. g. XVI. Librae sanguinis, quae si legitimo ignis

ignis gradu destillentur, elici inde possit aquae limpidae Lb. XV. et dimidia; olei Lothones VI. cum 3j.; salis, quod pro qualitate sua alcali dicitur, Lothones III; salis acidi tantum 3j. terrae vero caput mortuum referentis Lothones, V. cum dimidio.

§. 14.

Nunc quidem non nego plurima contra haec in sanguine facta experimenta moneri posse. Nam in destillatione aquae, plurimae simul oleosae, spirituosae, subtilioresque partes salinae tam acidae, quam alcalicae indolis prodeunt, nullo modo a phlegmate prorsus separandae. Simul oleo tum terra, tum utriusque generis salia manent admixta. Nec alcali ab acido per destillationem ita segregatur, ut utrumque pro puro haberi possit, et cum terra fixa quaedam salia adhuc firme cohaerent, quamvis ab omni parte videatur insipida, et homogenea. Insuper accuratiore examine chemico compertum est, nec alcali, nec acidum, nec oleum prima esse corporum principia, nec ea quoque ratione considerari posse; cum oleum in spiritum acidum et terram sulphure fixo repletam, alcali in terram et sulphur, acidum vero in spiritum

tum quendam homogenum, quem mercurii dicunt Philosophi, et in terram sal quoddam et sulphur continentem diuidi possit. Quia vero nec alius sanguinem examinandi, et in quaedam principia diuidendi modus adhuc est cognitus, et quum haec ita instituta rei experimenta plurimum inferuiant, ad claram de diuersa partium in massa sanguinea reperiendarum natura vt fundamento temperamentorum, notionem sibi efformandam, placet huic ordini inhaerere.

§. 15.

Hae partes massam sanguineam ingredientiens efficiunt, vt e permixtione decenti illarum liquor oriatur, qui ad sufficientem cohaesionis et spissae tenacitatis gradum ascendat, vt retineri possit in vasis, et qui materiam suggerat ad omnis generis secretiones et exeretiones, itemque nutritionem solidarum partium continuandas. Terra enim reliquarum partium tanquam basin constituit ac fundamentum, cui adhaerent, qua retinentur, et imprimis aqueae iustam acquirunt grauitatem atque cohaesionem. Acida salia terram tenent solutam, ne terrenae particulae conglomerentur

tur, stagnet, aut aqueas magis viscidas reddant. Alcalia et acria salia oleosas pinguesque partes solvunt, fluidas ac spirituosas reddunt. Oleosae partes elasticitatem humorum, calorem, plerasque secretiones et excretiones, nec minus nutritionis maximam partem tuentur, atque conservant. Aquosarum vero tanta requiritur copia et multitudo, ut reliquae partes solutae, et a coagmentatione liberae teneantur, et possint quidem in se inuicem agere, maneant tamen temperatae.

§. 16.

Exinde patet, nullas harum partium in massa sanguinea salvo circulo humorum, salvaque vita abesse posse. Quod si enim terra deficeret, futurum esset, ut fluidi nimis humores per fines vasorum excretoriorum brevi dissipentur. Quemadmodum tunc solet euenire, cum soluta nimis terra, sic ut in sudore anglico, brevi temporis spatio omnes corporis humores colliquefcunt, et in vappam abeunt. Si alcali abesset, oleum crudum immobile maneret, deficeret calor, fluiditas, motus, omnes secretiones, et excretiones corrumpentur: ut est in cachexia, et morbis
eam

eam sequentibus. Si oleum abesset, corpus haud nutrireretur, et breui temporis intervallo acrimoniae vitio periret. Sic etiam, si aquosis partibus modo per brevissimum tempus careret machina, periret, vel aestu vel frigore; cum aliquis tantum earum defectus siccitatem, sitim intolerabilem febremque pariat.

§. 17.

Fieri tamen potest, ut proportio harum partium varia sit salva vita, vel etiam si corpus adfueverit, salva sanitate. Quia enim sanitas potissimum consistat in equilibrio inter partes solidas et fluidas, propterea quod partes solidae a fluidis nutriuntur; sic tales formantur partes solidae, quales fluidae fuerunt, et corpus alium quidem habitum suscipit, aliasque proprietates. Machina tamen manet humana, quae actionibus hominis sani instituendis et prosequendis par est. Quapropter quidem necesse est, ut in sanguine adsint partes acidae, alcalicae, oleosae, terreae, et aquosae. Non vero simpliciter opus est, ut in ea sint erga se inuicem proportione, quam §. 13. descriptam dedimus: modo enim harum, modo illarum nunc maior minorue quantitas ad

sanguinis massam formandam adesse potest, si modo non tantum vel excedant, vel deficient, ut ex sanguine ea adhuc fieri possint, quae ad vitam et sanitatem conseruandam sint necessaria; si vasa sint apta vehendis his humoribus, et si non subito mutetur proportio.

§. 18.

Enimuero si haec proportio partium, massam sanguineam constituentium, alia est, aliusque etiam erit humorum circulus, aliae erunt secretiones, excretionesque, alii sensus, alii motus, aliae actiones exinde natae, alia corporis nutritio, alia eiusdem forma externa, quamuis homines, sanguine ita diuersimode constituto a natura donati, omnes actiones, homini sano tribuendas, possint suscipere. Atque haec ipsa est hominum diuersitas, quam, licet inter se tam respectu partium fluidarum et solidarum, quam actionum differant, cum tamen sani sint, temperamentum vocarunt. Sed quoniam in infinitum fere ista proportio partium, massam sanguineam constituentium, inter se variari potest, sic et infinitus potest esse temperamentorum numerus, ut ex eo elucescat, quare inter tot tamque innumerabiles

merabiles hominēs nullus alteri omnino sit similis: siquidem fieri non posse videtur, ut eadem proportio, cui nihil desit, tam in vno, quam in altero habeat locum. Jam vero quatuor potissimum sunt partes, quibus massa continetur sanguinea, eaeque tales, quae modo excedere, modo deficere possunt. Igitur etiam ad quatuor summa genera hanc hominum differentiam retulere physiologi. Est nimirum acidum, sulphur, alcali, ac terra fundamentum omne temperamentorum. Aqua vero eam ob causam ut res, quae et adesse et abesse possit, spectanda, quoniam ea vel abundat, vel deficit, pro ratione proportionis partium priorum.

§. 19.

Quamobrem, si salia in sanguine defuerint acidum et alcali, tunc et oriētur defectus terrae; nam haec per acidum potissimum soluitur et in sanguinem deducitur. Sed si quoque haec adsit, erit tamen crudior, utpote minus soluta. Oleosae partes, quod haec per alcali solvantur, et aquae misceantur, etiam vel deficient, vel si adsint, nec resoluentur, nec subtiles erunt: crudae potius manentes nunquam

fient spirituosae. Aquosarum autem longe plures ac par est, in corpore tunc retinebuntur, quia per oleum terramque admistam magis glutinosae fiunt, ita, ut non facile per excretoria exeant. Replentur hanc ob causam vasa multis quidem humoribus, sed qui glutinis naturam ac pituitae induunt, cum oleum non sit resolutum. Nec minus nutritur corpus eximie, crassumque redditur, non vero carne, ossibus, veraque pinguedine, sed pituita magis. Deficiunt spirituosae, acres, acidaeque secretiones; imo, quae tales esse debebant, sunt aquosae magis et inertes. Fibrae sunt laxae, molles, motus debiles et sic porro, Talem humorum mixturam TEMPERAMENTVM dixerunt PHLEGMATIVM.

§. 20.

Deinde humorum permixtionem praestantissimam ad sanitatis vitaeque conservationem iudicarunt semper, in qua legitima occurrit salium ad sulphur, seu oleum terramque proportio: illique nomen SANGVINEI indiderunt TEMPERAMENTI. In qua mixtura optima est sanitas, liber et aequalis humorum per uniuersum corpus circulus: secretiones,
excre.

excretionibusque temperatae: recta sensuum agilitas, motuumque libertas cum celeritate. Corpus egregie nutritur, tam carne, quam adipe, iisque veris; ornatur etiam formae colorisque venustate &c.

§. 27.

Sin vero salium in vniuersum maior, ac par est multitudo, massae misceatur sanguineae, ita tamen, vt acidi minor, maior vero alcali sit copia: tum copiosiores istae partes terrenae ibunt ad sanguinem, qui maiorem inde cohaesionem, grauitatem, soliditatemque assumet. At oleosae in sanguine haerentes ab alcali non soluentur tantum, sed et plane resolventur, fientque spirituosae: insignis exinde nascetur humorum elasticitas, auctae erunt secretiones spirituosae, illae potissimum spirituum animalium; bilis insignem habebit acrimoniam. Per hanc et per admistos spiritus ex assumptis omnes oleosae partes solutae ad sanguinem traducentur; ita, vt ingens illarum semper praesto sit copia. Hae soluentur iterum a salibus, iam in sanguine haerentibus, calor exorietur singularis, et, circulo humorum aucto, spirituum animalium vti copia

B 3

suppe-

suppetet, ita etiam impetus, quo fortiter influant in neruos. Hinc mira sensuum velocitas, hinc agiles fortesque motus. Nutritio spirituum beneficio reddetur subtilis, spiritiosa; fibrae inde fient elasticae, subtiles, mobiles, robustae. Corpus vniuersum agile, gracile, perquam sensibile et id genus alia. Atque haec humorum **TEMPERATURA** appellatur **CHOLERICA**.

§. 22.

Tandem si acidi comparate ad alcali copia superet, tum actio alcali inde magis temperabitur, vt oleosae sanguinis partes actioni eiusdem resistent et crudiores maneat: e contrario accumulabitur in sanguine terra, quae semper acidi comes est. Sic sanguis redditur grauior, ac magis cohaerens. Oleosae partes, terrae adhaerentes, retinentur ab illa. Vasa maiora sanguine rubicundo mirum quantum replentur: hic propter grauitatem et cohaesionem tarde mouetur, stagnat facile, ac tot tantaque mirabilia, sibi que inuicem opposita in corpore tali sanguine irrigato exoriuntur, vt peculiari disquisitione opus esset, si vellemus accurate exponere, quae differenda viderentur de
hac

hac humorum MIXTVRA, quae quidem dicitur MELANCHOLICA.

§. 23.

Atque haec temperamenta invicem vario modo permiscenda componuntur, prouti quaedam sanguinis partes adhuc magis minusue, vt §. 19. 20. 21. 22. est expositum, prae aliis videntur dominari. Sic PHLEGMATICVM miscetur SANGVINEO, si sanguini phlegmatico plures subtiles oleosae partes inhaerent: MELANCHOLICO nequitur, si multo plures terrenae insunt: SANGVINEVM CHOLERICI fit comes, si plures acres partes, MELANCHOLICO autem, si terrenae addantur. Adiicitur tandem CHOLERICVM MELANCHOLICO, si oleosae et acres eiusdem partes, cum terra copiosiore iunctae, retinentur. Et hoc pacto fiunt permixtiones rationis diuersae, e quibus cunctis varius ac multiplex corporis habitus, diuersaeque hominis proprietates iudicantur.

§. 24.

Mihi vero nunc animus est de CHOLERICA tantum TEMPERATURA, quatenus in se ipsa nec aliis mixta consideratur, ea conari, quae mente conce-

pissim. Profecto, huius temperamenti
 nobilitas atque excellentia, qua, si quae-
 ras corporis fabricam, sensuum et mo-
 tuum agilitatem celerrimam, ingenii
 acumen, iudiciiue praestantiam, reliqua
 longe superat hoc vnum adeoque non ad-
 mirationem tantum, sed meditationis quo-
 que diligentiam prae aliis meretur. Acce-
 dit subtilissima, qua pollet cholericus, cor-
 poris sensilitas, et vehementia motuum
 animi, quibus agitur, quae simul tantum
 habent momenti, vt ingenium in iis ex-
 plicandis exerceri satis non possit. Omne
 enim, quod in vniuersum homines sen-
 tiunt, quod agunt, quod patiuntur, illud
 summopere in vno cholericis coniun-
 ctum eminere videmus; et in his omni-
 bus primas tenet. Quare inducor, vt
 credam, ea omnia, quae tanquam prae-
 clare facta in hominum vita miramur,
 breui cessatura esse et interitura, nisi
 cholericorum industria, cura, opera,
 cogitatio, vigilantia, indefessusque la-
 bor, atque perpetua agendi dexteritas in-
 tercedat. Ea propter naturam choleri-
 corum, siue omnia ea, quae de choleri-
 ca humorum temperatione dici possunt,
 enarrandi consilium cepi; adeoque nunc
 ea cum beneuolo lectore communicabo,
 quae

quae attenta et, quantum fieri poterat, accurata obseruatione didici. Quae quidem in hoc temperamento mihi contigit eo frequentior, quo magis eodem praeditos prae caeteris semper dilexerim, illorumque consuetudine, quamuis temperamento sum remotissimus, fuerim delectatus.

DE NATURA CHOLERICORVM.

§ 25.

His itaque praemissis hominem, cholericum temperamento praeditum, dicamus illum: „*Cuius vasa sanguine repleta sint composito ex sale sulphureque copioso, ita tamen, ut, comparate plus sit alcali quam acidi, cum multa, sed leui terra, aquosis vero partibus paucioribus; qui tamen sanguis commode a vasis capi et moueri possit.*” Id quidem indubitatum est, talem sanguinem semper in hominibus, quibus hoc temperamentum tribuitur, inueniri: sed res mihi videtur longe grauior et inuestigatione dignior, qui fiat, ut homines iisdem alimentis, eadem diaeta, eodem vitae genere vti, diuersum tamen generent sanguinem. In origine ipsa, primoque generationis momento

ratio huius rei controuersae sita esse nequit; nec etiam in prima nutritione, quam prima hominis materia ex femine virili, oualoque et utero materno habet. Etenim si etiam alimentum, quod his in locis datur, diuersos in vniuerso foetus humani corpusculo producere posset humores: futurum tamen esset, vt illi tunc statim mutantur, cum natus homo incipit sibi indulgere, et iisdem, atque reliqui homines omnes, ali cibus. Nec magis verosimile videtur, fermentum quoddam in sanguine comminisci, quod ex immutante per fermentationem virtute, humores aliunde venientes in suam commutet naturam.

§. 26.

Idcirco mihi magis videtur ad veritatem accedere, si contendamus, in diuerso diametro illorum canalium, qui chylium, e cibus separatum, in sanguinem transfundunt, et qui vasa dicuntur lactea, rationem huius diuersitatis esse positam. Nam quia tam sensibus externis patet, quam ex interna partium inuestigatione elucescit, phlegmaticis minima esse et angustissima vasa sanguifera; omnesque tubulos et canales, per quos in corpore
aliquis

aliquis humor dimanat, esse angustiores; fit porro, ut in sanguineo ampliora et maiora sint, adhuc tamen his capaciora inueniantur in cholericis, amplissima denique in melancholico. Ergo non video, cur non liceat, mente sibi concipere, vasa etiam lactea pro ratione hominum diuersorum diuerso quoque finiri diametro, et modo angustiora esse, modo capaciora. Complecti haec animo certe possumus: vasa bibula iam in quocunque femine latitantia, dum massae adhaerent, e qua nutrimenta sugunt, talia attrahere, qualia respondeant accuratius diametro orificii. Pari modo orificia lacteorum chymo, ex alimentis praeparato, adhaerent, et ex hoc pro indole diametri modo subtiliores, fluidioresue, modo etiam, si videlicet capaciora magisque patentia fuerint, tenaciores, spissiores, acresque partes hauriunt, quas ad vasa maiora sanguineaque perducant.

§. 27.

Differat, hoc ut exemplo utar, apertura diameterque orificiorum lacteorum quatuor modis: sint aequales modo lineae vni; modo duabus; modo tribus; modo

modo quatuor lineis. Diametrum
 vnius lineae tribuamus temperamento
 phlegmatico; duarum linearum sangui-
 neo; trium cholericis; quatuor melan-
 cholico. Nunc chymum ex alimentis
 elaboratum perscrutemur, et illum, qua-
 liacunque etiam sint alimenta, compo-
 situm videbimus e partibus spirituosis, aquo-
 sis, oleosis, acris, alcalicis, acidis, et
 terrenis, quae ratione fluiditatis, subti-
 litatis particularum et cohaesionis quam
 maxime differunt. Sic spirituosae sim-
 plices erunt subtilissimae: has sequentur
 aquosae: mox oleosae per salia solutae,
 et subtiliores factae; nunc salsae, et alca-
 licae acres; post acidae, utpote grauissi-
 mae; tandemque terrenae maxime co-
 haerentes. Huic massae diuersi generis
 inhaerent orificia lacteorum, perinde ac
 vasa bibula seminum terrae, cui inferun-
 tur. Et uti feminis lactucae angustissi-
 ma vasa bibula aquosas, spirituosas, et
 non nisi subtilissimas terrenas partes e
 tellure attrahunt, ad plantam formandam
 aquosam, cui paucissima subtilis terra
 spirituosaeque partes mistae sunt; ita con-
 tra liliam vasa bibula maiora habens,
 vna cum aquosis multas quoque sulphu-
 reas attrahit seu oleosas, quas inter, quia
 nec

nec sale sufficienti, nec terra retinentur, sulphur adeo facile effluit vaporando, ut breui dispareat. Rutae semen magis adhuc patentibus instructum vasis, vna cum aquosis et sulphureis, imbibit quoque copiosa salia, terramque subtilem, quae sulphuris non modo vim augent, sed illud etiam diutius retinent, aqua per aërem externum exsiccata. Sic faba non aqueas tantum, sed et oleosas partes, saliaque varii generis ad se trahit; eas vero cum terra tam graui atque copiosa coniungit, ut alligatae huic sulphureae salinaeque partes non pro sua natura agere possint, quamuis magnam copiam huic plantae inhaerere sit compertum. Igitur tametsi vni eidemque terrae inserantur haec semina, eadem etiam aqua irrigentur, et eodem calore perducantur ad maturitatem; tamen plantae inde provenientes, ut ex aliis humoribus, ita etiam fibri constant, aliasque nanciscuntur virtutes. Verum vnica huius diuersitatis ratio in diametro vasorum seminis bibulorum posita est, per quae ex terra, cui adhaerent, alimentum suum capiunt. Sic etiamsi pro diuersitate diametri orificiorum lacteorum in intestina hiantium, chymoque adhaerentium, alia erit sorbitio,

tio, quae per angusta orificia, alia, quae
 per ampliora fiat. Angustissima lactea ea
 nimirum, quae phlegmatico sunt a nobis
 tributa, ex chymo potissimum aquosas et
 spirituosas, ac non nisi subtilissimas, et
 quam maxime solutas olei, salis, ac terrae
 haurient particulas. Ea vero, quae san-
 guineo temperamento damus, vna cum
 aquosis et spirituosis iam copiosiores, oleo-
 sas, salinas temperatiores, terrenasque sub-
 tiliiores forbebunt. Ampliora cholericorum
 lactea transmittent, vna cum aquosis,
 spirituosis, et oleosis, multas salinas, acres
 alcalicas terrenasque subtiles. Amplis-
 sima denique melancholici, non has tan-
 tum partes, sed simul etiam acidas, quae
 propter terram, huius generis salibus sem-
 per iunctam, grauiores sunt, difficiliusque
 vasa bibula subeunt, vna cum terrenis
 crassioribus in se suscipient. Etsi igitur
 alimenta eadem, chymusque omnibus
 idem sit, tamen pro ratione diametri
 lacteorum varius erit haustus, variaque
 transmissio partium ad sanguinem, ex
 quibus ipse constat. Operae quidem
 esset pretium, hoc loco pluribus hanc
 sententiam praesidiis firmare; sed cum
 angusti limites, quibus hunc libellum
 circumscripsi, nolint, me esse prolixio-
 rem,

rem, et cum iam ad finem perductam
commentationem in scriniis meis seruem,
de vasis lacteis primo sanitatis, morbo-
rum, et morum fundamento, mox typis
excudendam, parco verbis, et in his,
vt interim acquiescat beneuolus lector,
maiores in modum peto.

§. 28.

Ex his autem, quae disputata sunt, li-
quido apparet ratio, quare vulgo tribua-
mus infantibus temperamentum phleg-
maticum; iuuenibus sanguineum; viris
cholericum; senibus tandem melancho-
licum. Exilia enim infantum intestina
tot quidem numero iam habent orificia
lacteorum, quot homini adulto sunt.
Quis vero est, qui dubitet, illa in infan-
tibus multo angustiora reperiri, quam si
post aliquod tempus magis expansa ad
iustam magnitudinem peruenerint? Igitur
per illa infantum angusta lactea non nisi
aquosa fere et spiritiuosa chymi pars ad
vasa maiora defertur, et de reliquis non
nisi quod subtilissimum est. Talis chy-
lus quoque gignit aquosum et spirituosum
sanguinem, qui, sicuti facile oritur, ita
facile etiam dissipatus perit, talisque san-
guis partes solidas aquoso et spirituoso,
sed

sed debili nutrimento replet. Verum enim vero, si iam crescente aetate, magis magisque dilatatis intestinis, lacteorum orificia simul magis dilatantur, iam plures salinae et oleosae partes vna cum terrenis subtilibus per illa vadunt, quae sanguini naturam conciliant solidiorem, illasque proprietates, quas tribuimus sanguineo temperamento. Deinde aucta magis in virili aetate intestinorum amplificatione, diducta magis et magis patentia lactea copiosiores oleosas, pluresque acres et salinas vna cum terrenis recipiunt, ac transmittunt, quae sanguinem reddunt elasticum, feruidumque, qualis cholericum temperamenti fundamentum constituit. Tandem, cum imminente senectute vasa redduntur rigidiora, multa illorum concidunt, et in fibras mutantur, et reliquae adhuc patentes magis magisque expanduntur. Tunc elasticitate illorum diminuta, quod si etiam dilatata sunt, se rursus contrahere non nituntur, et expansa manent. Ideoque cum omnibus aquosis, oleosis, acris partibus, plures etiam acidas terrenasque crudiores arreptas ad sanguinem ferunt. Ex quo efficitur temperamentum, quod vocamus melancholicum.

oleosis, terrenis, et acidum complexis, vel re ipsa, vel saltem virtute talibus: diluens illa potu aquoso, eoque vel simplici vel salino paulum acido, modo magis, modo minus spirituosum, immutans illa non modo in ore, sed etiam in ventriculo et intestinis in chymum; massam inde gignit fluidam; ex variis hisce principiis accurate commistis, dilutis, resolutis constantem. Esto nunc, ut inhaereant massae isti lacteorum orificia, similiter ac fibrillae radicum et feminum, terrae, cui insertae affixaeque sunt; sic efficitur, ut, cum haec orificia in cholericam temperie sint ampliora, quam in sanguinea, angustiora vero, quam in melancholica, attrahendo sorbeant, et in se recipiant: primum partes aquosas propemodum omnes, deinde plerasque salinas acres, postremo etiam ea, quae ex oleosis soluta, et aquae mista sint; pauciores autem acidas atque terrenas. Remanebit igitur massa ficcior particulis aquosis ac spirituosis orba, at continens adhuc oleosas non resolutas, acidas et terrenas, vna cum illis acris, alcalicisque, quae cum terrae firmiter adhaerent, tum oleosis obductae sunt, adeo, ut lactea nequeant subire. Hae reliquiae delatae ad crassiora
intestina

intestina et coaceruatae, detinentur ibi per aliquod tempus. Tum in loco hoc calido et humido fermentescunt, acriacida salia agunt in oleosas partes, effervescent massa, mollescit aër, in ista massa saerens, et expanditur. Hic agit in intestina, quae expansa, utpote elastica, se contrahunt, faciuntque, ut promoueantur hae alimentorum foeces et reliquiae, usque ad intestinum rectum, ubi, donec aliud exoneret, retinentur.

§. 31.

Ex his autem erit perspicuum, quamobrem cholericici pauca tantum, eaque vel dura, vel fermentatione emollita, crebro cum venientia emittenda excrementa per aluum efficiant: nimirum pauca, quia omne quod fluidi chyμο inest, ad sanguinem defertur, ut parum remaneat: dura, quod omnem humiditatem perdidere, utpote, quae ad sanguinem delata per vias excretoria dissipantur: mollia vero, quoniam tunc mollescunt, cum diutius conclusa in intestinis fermentare et putrescere incipiunt; idque tunc potissimum, quando cibi fuerint nimis oleosi; crebro denique eiiciunt, quod exquisita rararum elasticitas regnans in hoc tem-

peramento, illud statim protrudit et expellit, quod irritat.

§. 32.

Iam vero sic remotis e corpore cholericis sordibus, puriores, quae per lactea ad sanguinem veniunt, chymi partes, eius sunt conditionis, ut ea, quae mixtionem cholericis sanguinis efficiunt, conseruent: chylus enim infusus vasis sanguiferis sero primum admiscetur, atque in eo soluitur. Quae solutio, ut eo melius succedat, magna lymphae copia, tam in glandulis mesenterii, quam in lacteis cisterna chyli, ductuque thoracico affunditur. Quo facto vna cum sero circulum profequitur, per vasa serosa, et simul transit ad excernendi vias. Serum proinde succo inspersum acris, oleoso, et aquoso, tenuius redditur, et ad fluendum accommodatius, estque ad omnis generis cum secretiones, tum excretiones aptum. Huius enim succi partes magis fluidae, aquosae, ac nimis spirituosae, vna cum illis salinis, oleosisque partibus, quae facillimo negotio in aqua possunt solui, per patulos vasorum secretoriorum fines rursus secernuntur, et veniunt in corpore muneribus peragendis destituta.

destinantur, vel ex illo eiiciuntur. Oleosae autem partes, quae terrenis salinisque subtilioribus tam arcte iunguntur, vt, firmissime cohaerentes, vnum globulum formant rubicundum, accedunt sanguini rubicundo, cohaerent cum illo, et sic ea etiam restituunt, quae de sanguine rubicundo sunt amissa, atque deperdita. Tandem hae subtilissimae oleosae partes, quae tam per actionem salium, quam per motum, et potissimum per sulphur subtilissimum, praecipue per admistos spiritus animales, in minutissimas partes sunt sectae atque resolutae, interstitiis fibrarum adhaerent, vel passim in cellulas reponuntur, seruiuntque corpori nutriendo.

§. 33.

Vbi autem sanguis e vena cholericus elicitur, profiliens magna cum vi atque impetu, cito in massam solidam concrefcit, superne eximie rubicundam, inferius nigram. Fluiditas enim sanguinis rubicundi pendet a colore, motu et actione partium in se inuicem et spirituosis partibus admixtis. Postquam vero e venis exiit, cessat calor, remittit motus, spirituosaeque partes in auras euanescent. Quo fit, vt oleosae mutuo inter se cohae-

rentes, veluti quodam visco adstringantur
 reliquas et cogant. Iam vero si quiete
 steterit sanguis, grauiiores terrenae eius
 dem partes sal fixum in se complexa
 subsidunt, et nigredinem ostentant, in
 noxam tamen, quam in melancholico
 sanguine. Hae sulphureae subtiles sunt
 oleosae, per salia motumque resolutae,
 leuiiores, superficiem colore tingunt ru
 bicundo.

§. 34.

Sepositus hic sanguis serosas partes
 separatim demittit, atque haec separatim
 serosarum partium, non modo tardius
 procedit, quam in reliquis, sed et par
 tiores particulas colligit, ac pene semper
 ad flauedinem accedit, leuique calor
 coit. Tametsi enim omne propemodum
 dum, quod humidi et aquosi alimentum
 inest, in sanguinem deriuatur, breui t
 men tempore humiditas in sanguiferis
 vasis remanet, et propter calorem in
 ternum, vehementem arteriarum con
 disque vim, itemque ob admixtionem
 largam spirituum animalium, qui aquo
 sas partes spirituosas reddunt et sub
 tiles, rursus e vasis per excretoria expel
 litur, vt vulgo siccitas quaedam humi
 ru

rum in defectu aquosarum partium animaduertatur. Etenim aquosae partes facile per secretoria et excretoria vasa secedunt, ducentes secum spirituosas et salinas, relinquunt autem in sero oleosas, iam per salia acris alcalica resolutas, quae crassiores sunt, quam quae per angustiora excretoria vasa possint penetrare. Hae quidem oleosae partes sic resolutae flauum semper habent colorem; cumque in cholericis temperamento abundant, serum quoque hac flauedine inficiunt. Quae cum communem habeant cum sanguine rubicundo naturam, atque ab illius grauitate non procul absunt: sic et serum, his alcalico-oleosis partibus quasi foecundatum, firmiter sanguini rubicundo cohaeret, ac difficilius ab illo recedit. Solidius enim est, statimque singulari cohaesione agglutinatur, dum leui calore, dissipato spiritu, cohaerentiam impediente, instar albuminis oui coit.

§. 35.

Ad sanguinem cholericorum accuratius noscendum obseruemus, eum frequentissime ebullire: quippe nimio est colore feruidus et elasticus, agens in

vafa illaque expandens, quae remittunt impulsum in sanguinem, eoque conterunt illum, resoluunt, fluidum reddunt ac subtilem. Namque vi salium acrium alcalicorum, oleosae partes, et hae quidem magno numero resoluuntur, in minores globulos formantur, spirituosae a terrenis cohaerentibus liberantur, terrena rediguntur in partes minutissimas, et accurate reliquis miscentur, ut massa inde enascatur solida quidem, gravitate singulari praedita, cohaerens iusto modo, et quamvis oleosas terreasque partes plures iunctas secum gerat, fluida tamen et subtilis, cum calor, motus, et admisti spiritus illius agitationem reddant perpetuam.

§. 56.

Venio ad secretionem, quae vniuersae in cholericis humorum temperatura vehementes sunt ac mirum in modum auctae. Hic enim, propter magnum agendi robur, quod est in menstruis, alimentorum partes perfecte solvantur, et succus ex illis ob validam ventriculi et intestinorum vim exprimitur. Ille vero succus expressus propter spirituum copiam, neruorum, quae intestinis insunt, ope,
admi-

admissam, subtilis fluidiorque efficitur. Atque tunc deducitur omne, quod hoc modo fluidum factum est, per patentia lacteorum orificia in sanguinem. Quo ubi peruentum est, succus iste perfecte elaboratus miscetur sanguini quam diligentissime, et per vehementem cordis arteriarumque sese contrahendi et expandendi nisum singulae prope chyli particulae singulis quoque admiscentur sanguinis partibus: quam salubrem permixtionem violentus humorum motus propagat semper atque conseruat, eo modo, vt chylus per omnes vasorum regiones aequaliter dispensatus, cum sero et sanguine, comitibus suis, singula corporis receptacula peruagetur, suumque in currendo orbem absoluat: at vero haec mixtionum felicitas haud est concessa corporibus melancholicis, ubi pleraeque adsumtorum aquosae salinae partes, breui via ac tempore paulum tantummodo immutatae, per renes excernuntur, ita, vt non penitus sanguini admisceantur.

§. 37.

Occurrit nunc nobis frequens et larga spirituum animalium apud cholericos secretio. Nam sunt in eorum sanguine

plures acres oleosae partes, quae agentes in se mutuo, adiutae motu et calore, liberataeque a terrenis cohaerentibus, subtiliores, magis homogeneae, leuiore ac spirituosae redduntur; adeo, ut leuitate sua adscendant, atque per carotides, et vertebrales in cerebelli cerebrique substantia corticali fecernantur, per medullarem et nervos in vniuersum corpus inde distribuendae. Hae vero tam exuberant hac in temperie, ut non nisi rarissime sentiatur earum defectus, siquidem propter supra declaratam lacteorum capacitatem, quaeuis alimenta ad nouam illarum secretionem subministrant materiam. Quemadmodum vero spiritus animales non motui tantum et sensibus inferuiunt, sed rursus etiam sanguini et reliquis humoribus admiscentur: ita et motus inde existunt continui, agiles, fortes, sensus denique acutissimi, uti pluribus mox docebitur. Spiritus etiam, sanguini humoribusque inmixti sunt instar balsami, qui fluidos reddit eos ac subtiles, conseruat calorem augetque, tandem vitale robur cum agendi facilitate restaurat. Super haec in illis humoribus, qui iam secreti in cellulis quibusdam referuantur, mixtionem accuratam partium hetero-

heterogenearum praestat, destructionem illis metuendam auertens. Sic. v. gr. febre correptorum vrina, quantumuis longe in vesica urinaria detenta, nunquam sedimentum nubeculamque demittit: nisi forte, prout obseruavi, paralysis vesicae vitalem vegetumque harum partium statum euerterit. Hoc vero statim fit, vbi ex missa vrina in vasculo seruata, spiritus in vapores solutus dilapsus est. Interea haec spirituum cum sanguine permixtio mutuo semper et in orbem peragitur. Quamquam enim iam ita secreti, ac tum sanguini pariter ac humoribus reliquis admisti, certo sunt officio functi, pauci tamen excreti pereunt: quoniam plerique vna cum ceteris humoribus, quibus denuo suere missi, per circuli leges, quibus in motu suo parent, ob leuitatem superiora petunt, rursumque secernuntur in cerebro; cum interim sua subtilitate alias sanguinis partes subtiliores, et ad nouam spirituum secretionem aptiores reddiderint.

§. 38.

Quid dicam de secretionem salivae, quam pari modo insignem hac in temperie inuenimus? Scilicet abundat ea in
 chola-

cholericō ; quandoquidem est secretum aliquod aquosum, cui pauciores salinae mediae, at plures spirituosae sunt admixtae. Ideo in cholericō temperamento aquae plurimum spiritus additur, qui hanc leuiorem reddat, et per carotides eleuet: et, cum nec deficiat subtile sal, itidem propter spirituosarum partium abundantiam, noua perpetuo suggeritur materies ad secernendam saliuam. Vnde cholericī plerumque sunt sputatores, idque tunc maxime, cum quauis de causa aliae secretionēs fuerunt imminutae, vel spiritus animales a perturbatione animi efferuescentes incaluerunt, et admixti sunt sanguini. Tunc fero et aqua accedentibus, hanc ad saliuales glandulas usque eleuant, et saliuae secretionem augent. Et cum saliuā primum sit menstruum ad immutanda et concoquenda alimenta, sit etiam, vt, copia eiusdem maiori suppetente, negotium hoc iam in ore cholericī felici successu inchoetur.

§. 39.

Nec minus abundant illi liquores, qui ad laryngem asperamque arteriam humectandam requiruntur, per tunicam illius glandulosam secreti: hi enim, quod
con-

consistunt maximam partem ex oleosis per salia media solutis, et multa aqua dilutis particulis, cuiusmodi abundant in cholericis sanguine, faciunt, ut plane singularis et praestans sit haec etiam secretio. Erat autem hac in re bene etiam a natura prouisum necessitati: propterea quod cholericis larga opus esset arteriae asperae humectatione. Namque sunt huius generis homines, loquaces, musicae studiosi, rhythmorum atque cantuum amantes, et quamuis a sanguineis claritate et elegantia vocis superentur, ea tamen acuta fatisque penetranti pollent. Nec facile remedia ad fauces ferunt, propter continuam hanc asperae arteriae irrigationem aduersus raucedinis incommoda satis bene muniti.

§. 40.

Sic etiam secretio bilis hac in temperie praestantissima est. Quae cum postulet acres salinas oleosasque partes, certa proportione inter se coniungendas: habet in cholericis sanguine thesaurum inexhaustum, a quo materiam ad illius secretionem continuo persequendam petat. Illa autem e sanguine ita constituta secreta, ob acria satis salia penetrans, et ob abundantiam

dantiam spirituum animalium subtilis
 agilisque est; egregiam prodens vim at-
 que virtutem, cum in recludendis oleosis
 et mucos similibus ciborum partibus, tum
 et illis aquae admiscendis, quo viam ad
 sanguinem inueniant faciliorem. Haec
 denique materia succo pancreatico tem-
 perata, cibusque in ventriculo subactis
 commixta, vna cum chylo sanguini rur-
 sus immista, relinquit acres oleosasque
 crudas partes in intestinis, quae, excre-
 mentis adhaerentes, nouam in illis exci-
 tant fermentationem, quae facit, vt per
 aluum eiiciantur, postquam a bile flauo
 colore fuerint tincta. Hinc etiam in-
 telligitur, quare cholericorum excremen-
 ta tam acriter foeteant, quippe bilis in
 causa est; sed quantum illis ex hac bilis
 redundantia motuque valido metuendum
 sit valetudinis periculum, infra pluribus
 ostendetur.

§. 41.

Succus contra pancreaticus, si referas
 eum ad bilis vbertatem, non adeo abun-
 dat. Quod enim subtiles salinae mediae,
 maxime vero paululum acidae partes ad-
 mixtionem eiusdem pertinent: nec aci-
 dum in cholericis corpore vnquam, pro-
 pter

pter alcali oleique multitudinem, quasi regnum aperte tenere potest: ea propter etiam materia ad illius secretioem ex sanguine parcius suppeditatur. Etenim actuosa bilis virtus non satis temperata ab admixtione succi pancreatici imperium retinet. Terrenae ciborum particulae, quae ab acore pancreatici succi debebant solui relinquuntur in intestinis non resolutae, cum per vim agendi, quae in bile cernitur, illius virtus infringatur. Neque terrenae ciborum partes ad sanguinem perueniunt, nisi quae vel oleo adhaerescetes a bile subigantur, vel quae a spiritibus in ventriculo intestinisque admistis, subtiliores redditae, et ad penetrandum per lactea sint aptatae. Ex quo perspicitur, quamobrem in cholericis humorum temperie minor fere quam in sanguinea terrenarum partium copia reperiat; tametsi cholericorum lactea magis quam sanguineorum pateant &c. Videmus etiam hoc, cur temperamentum sanguineum itaque purum, facilius in melancholicum, ingrauescente aetate, transmutetur, quam in cholericum.

§. 42.

Liquoris, ut ulterius progrediamur, cauum intestinorum humectantis et lubricum

cum reddentis minor quoque vis est et copia. Is enim et subtiles terrenas partes et paulum acidas in sanguine ante requirit, quarum comparate in cholericis penuria est. Quam ob causam fit saepe penumero, ut diutius in intestinis haerent excrementa, et segnities alui oriatur: simulque cholica facile immineat; nimirum ob intestinorum siccitatem, facilioremque proinde in vasis eorum sanguinis stagnationem.

§. 43.

Neque praetermitti potest urina cholericorum saturo colore tincta, eo quod sulphure salibusque est admodum referta. Quod in causa est, cur saepius mingere conantur, quamvis vesicae magnitudo maiorem capere vim urinae possit. Ratio non difficulter intelligitur; nempe acris propter salia urina nervos vesicae ad contractionem sui stimulat; praeterea valde calens et spiritiosa excernitur, atque, hoc tunc imprimis, cum post motum vehementem, aut affectionem animi exoneratur vesica, quia spiritus animales vberime admixti sunt. Hanc ob causam urinae emissio post vehementem vel corporis, vel animi motum solet suaderi;

deri; ne videlicet spiritus animales, qui tum copiose, idque cumprimis in cholericò homine, affluunt vrinae. in sanguinem reuertantur, atque ibi efferuescendo motum excitent sanitati nocuum.

§- 44.

Semen quidem a sanguine non adeo multum in cholericò separatur, sed insignis est ac praestans eius elasticitas, subtilitas et vis agendi in vasa seminalia. Praecipua enim feminis materia terra est subtilis ac leuis, cui alcali inest fixum. Ergo cum terra hic per salia, spirituosasque partes subtilis et soluta conseruetur, et cum adhaerens sanguis reliquis partibus vna cum illis per caetera excretoria exitum quaerat, ita sub forma terrae, non, sicut in sanguinea et melancholica temperie, coagmentari et secerari in testiculis potest. Alcali vero, iam praedominans in cholericà temperatione, largius in testiculis potest separari. Exinde fluidius manet semen, neque coacervatur. Igitur exorta vehementi cupiditate, si multi spiritus animales per nervos ad arterias ablegantur feminales, hi utpote acido sulphurei in alcalico spermate, fermentationem et efferuescendi impetum

tum excitant. Semen inde turgidum vasa fibrasque expandit, et ad contractionem, sui que excretionem stimulat. Quare nostri homines sine vehementi appetitione animi castissimi sunt, nec mole, nec multitudine feminis excretionem poscente, ea autem abrepti, pro salacissimis merito habentur, quoniam tunc ab affluentia spirituum animalium efferuescit semen.

§. 45.

Omniū autem affluentissima secretio videtur transpiratio insensibilis, quae facillimo negotio transit in sudorem. Namque partes aquosae sanguinis per calorem, per motum vehementem cordis, arteriarumque, per constrictionem musculorum, per copiose admistum spiritum, subtiles, fluidae, et aptae efficiuntur, quae per minima cutis vasa transpirent. Praeter haec etiam et spirituosas, et alias salino-sulphureo-terreas partes secum trahunt. Hae partes solidae sanguinis simul per poros siue spiramenta corporis penetrantes, eius sunt conditionis, ut, cum salino sulphureum principium olfactum moueat, graueolentem reddant huius generis sudorem. Quamobrem

obrem cholericorum sudor, singulariter eorum, quibus aliqua cum hircis intercedit similitudo, non leuiter naribus incommodo est: caeterorum autem, quorum sudor non aequè grauem exhalat spiritum, cutis, licet munditiei sint studiosissimi, quotidie tamen nouis sordibus et pingui mucò squalet, vt repetita opus sit repurgatione. Quas qui demere cupit sordes, rem aqua mera non potest perficere, vt melancholici corpus permittit, sed saponem adhibeat necesse est, quo fiat, vt aqua permiscenda efficiantur inquinamenta.

§. 46.

Synouia liquor iste ex aquoso, spirituofo ac terrestri, siue mucilaginoso constans principio, articulis inseruiens humectandis, ne ossa mutuo se conterant cum summo dolore, item parcior est et vix idonea, quae agillimis cholericorum motibus conseruandis tuendisque sufficiat. Quod in causa est, cur cholericum non facile vnum idemque genus motuum diutius ferant: nam si facerent hoc, sequeretur statim summa et doloris plena lassitudo, ossibus ob synouiae consumptionem inuicem vehementer attritis.

§. 47.

Adipis hac in temperie secretio non nisi varia est pro regiminis vitae diuersitate. Si enim noster in victu parcior sit, omnemque vitam ad fanitatis regulas probe exigat, animum imprimis a curis vacuum, corpusque labore exercitum habeat, omnium erit gracillimus. Neque etiam haec gracilitas facile pellitur et immutatur, quamquam cibus vtatur lautioribus, si videlicet aerumoso laboriosoque vitae genere corpus fatigare pergat; sin vero optimis alimentis adiungatur quies tunc ii prae aliis huius nationis, quibus facies leonis, aquilae, vel draconis tribuitur, pinguescunt valde. Qua in re mirandum est, obesitatem corporis nec vires illorum frangere, nec agilitatem impedire, si moles etiam corporis duplo augeatur in membris omnibus. sed, quibus hirci, galliue tribuitur facies, hi nunquam pinguescunt, nisi a venere penitus, vel consulto, vel euirati abstineant.

§. 48.

Venimus ad nutritionem corporis, quae quidem hic tam exuberans est atque tam subtilis, quam in nulla alia humorum

rum mixtione. Absoluitur autem resolutis partibus sanguinis sulphureis siue spirituosis, quibuscum terrenae, in subtilissimum diuisae, tam bene sunt coniunctae, vt vnum corpus constituent. Abundant etenim hac in crasi maximopere partes spirituosae; terrenae autem iam ita diuisae, et a se inuicem disiunctae sunt, vt admixtis spirituosis statim illis iungi, et sic globulos, nutritioni inservientes, efformare possint, qui fibrarum interuallis adhaerescant et ibi agglutinentur. Itaque corpus cholericum, non nisi terrenis admodum subtilibus et per spiritum multo magis ad leuitatem redactis partibus nutritum, exinde etiam subtile redditur; fibrae fiunt agiles, elasticae, subtiles, quantumuis solidae; vasa cito vehementerque se contrahentia; ossa redduntur solida, et id genus alia. Quam vero nutritionem diximus vberem et copiosam, ea summae necessitatis est, eam ob causam, quod illud, quod adhaesit in fibrarum interstitiis, facile perit ac dissipatur, vt nouo opus sit additamento; tum praecipue, cum corpus fuerit laborum vehementia grauiter attenuatum. Quae perpetua mutatio materiae adhaerentis, qua corpus nutriri solet, tam cre-

bro contingit, vt vero fit simile, cholericum quinque annorum spatio vix vllam eorum retinere particulam, e quibus antea compositum fuerit corpus; sed elapso hoc temporis intervallo nouum plane hominem extitisse. Quo fieri etiam solet, vt vulnerum curatio et fractorum membrorum restauratio multo celerius contingat, quam in alius generis hominibus.

§. 49.

Ex hac humorum, qui vasis coërcentur, temperie, viscera et reliquae partes solidae corporis, variam nanciscuntur nutritionem, incrementum, formam, soliditatem. Cerebrum antecellit magnitudine id, quod cranio phlegmatici vel sanguinei continetur, et maior imprimis cerebelli moles est. Cuius rei caussam sic habeto: sanguis cholericorum spirituosus magna, non modo multitudine, verum etiam vi in arterias capitis ruit, quae carotides et vertebrales dicuntur, vt inflatae expandantur: cerebrum autem consistit ex vasis, partim sanguinem, partim liquorem inde secretum vehentibus. Itaque totum expanditur, dilataturque. Aperiuntur fibrarum interstitia, quibus aptae alimento particulae adhaerent, adeoque

adeoque illud expansum retinent. Porro solidum est cerebrum, nec ita aquosum, aut tenue, vt facile diffluat, quod a spirituofo, non autem aquofo sanguine sua capit incrementa. Neruorum etiam principia neutiquam sunt mollia, verum solida, dura et, quanquam exilia, firmitamen cohaerentia. Cum primis maior est corticalis substantiae copia, quam medullaris, si ambae inter se contendantur. Quare plures per illam fecernuntur spiritus, quam qui per neruos distribuuntur; quae quidem est ratio perpetuae agilitatis in corpore conspicuae. Praeterea omnes minutae cerebri diuisiones accuratissime distinguuntur, vasis ornatae sanguiferis, quae reliquis in temperamentis multum confusae reperiuntur. Ipsum cerebrum iuste implet vniuersum cranii cauum, nec spatium singulare superest, nec inter meninges, nec inter eas et ossium compagem. Quamobrem coercentur ossibus cerebrum, ne moles eius excrescat, vasis suis semper sanguine turgescantibus.

§. 50.

Cor paruum quidem, rotundiori figurae proximum, at durum est, robustis

validisue fibris contextum. Quae in re nostri similes sunt animantibus caeteris, quibus a natura praecellens fortitudo, magnusque animus est tributus. Fibrae musculares durae atque elasticae magnam non ferunt expansionem; ac paululum distentae nituntur eo, ut se violente contrahant. Hac igitur fibrarum firmitate dilatationi repugnante, cavitates cordis haud nimium dilatantur et nutriuntur ita, ut semper angustiores maneant. Quapropter et arteriarum agitatio, quam vocamus pulsum, quamvis velox atque valida sit, non tamen unquam ad magnitudinem viresque vel sanguinei vel melancholici potest assurgere. Tandem hoc in corde memorabile est, et observatione dignum, quod hic musculus maxime, uti ventriculi contexti sunt, adipe non careat; cum alias nostri sint gracillimi et pinguedinis expertes. Haec autem cordis pinguedo servit lubricandis fibris, ne forte, ob celerem, validumque motum aridiores factae, penitus exsiccantur.

§. 51.

Reliqua vasa, sanguinem ferentia, satis quidem cernuntur capacia, et post mortem cessante vi vitali ampliora vasis phleg-

maticorum et sanguineorum : tanta autem vi sese contrahendi pollent in corpore viuo, vt dilatationis nimiae impatientes fortiter se constringant, quo efficitur, vt angustiora videantur, tactuque dura iudicentur.

§. 52.

Pulmones magni sunt, cor singulari modo circumdantes, et omne spatium inter costas ac diaphragma interiectum replent. Habent etiam, quod amplum pectus est, spatii satis quod impleant; sanguis perpetuis ebullitionibus effervescent, aërque in illo versans expansus, refrigerio et condensatione, hinc aëre frigido et profunda inspiratione opus habet, vt hic aër sanguinem, per pulmones circulum continuantem, attingere, caloremque in se recipere possit. Igitur pulmones expanduntur a sanguine non minus, quam ab aëre, et in hoc statu nutriuntur, ita, vt amplae maneant eorum vesiculae.

§. 53.

Hepar, si referatur ad reliquas partes, grande est et proportionem fere excedens, eo, quod abundant in cholericis sanguine partes alcalicae et sulphureae,

D 5

quas

quae faciunt ad bilis secretionem. Atque hae per singularem grauitatem a ramis venae portae ad hepar referuntur, vbi radices eiusdem per totam hepatis substantiam, quam propemodum constituunt, disseminatas, ramis arteriarum, neruorum, vasorumque biliariorum parum ad hepatis magnitudinem conferentibus, expandunt et amplificant, ita vt vasa sic dilatata nutriantur, maneantque expansa. Sic et fellea vesicula multo est capacior, quam quidem in reliquis temperamentis.

§. 54.

Lien, ab hepatis magnitudine alienus, non nisi mediocris est. At, cum hypochondriacis cholericis afficiuntur motibus, et impedita est sanguinis via per radices venae portae, qualibet caussa, tunc eius vasa inflantur, ac nigro sanguine redduntur turgida. Pancreas exile est, cum deficiente acore sanguinis, non adeo multo sanguine dilatentur vasa pancreatica.

§. 55.

Ventriculus et intestina, si respicias ad capacitatem, mediocritatem seruant; at tamen fibris, sat validis firmisque circumtexta,

textata, magna vi possunt agere in ea, quae continent. Perficiunt cito conjunctionem, novosque cibos poscunt, menstruis actiuis solutionem cibi mirifice adiuuantibus.

§. 56.

Renes figura et magnitudine non praestant, calida autem temperie sunt praediti. Huc enim delati humores sunt acres et sulphurei, pluribus aquosis partibus per cutem transpirantibus. E quibus aquosum quod adhuc inest, separatur, in vesica colligendum residuum in maioribus renum vasis, agens pro siccitate sua, potest singularem excitare calorem.

§. 57.

Vrinaria vesica raro ita expanditur, prouti ferre posset eius capacitas: imo urinae acrimonia neruos vesicae, fibrasque validas, vt contrahantur, emittantque lotium, exstimulat. Hanc ob rem non nisi modice ampla est. Pari modo vesiculae feminales non multum seminis capere possunt, quoniam illud nec terream est, nec nimis accumulatum.

§. 58.

Glandulosae partes in vniuersum per omne corpus singulariter disseminatae,
minores

minores sunt illis, quas corpora phlegmaticorum sanguineorumque habent; nam glandulae distenduntur a sero, quod per terram admixtam magis glutinosum fit.

§. 59.

Musculi cholericorum sunt solidi et pingues, non minus quam subtiles, atque sua pinguedine, quamuis non nimia, ita inter se inuicem distincti, vt facile possint separari. Tendinibus roborantur firmis, longisque magis, quam in aliis temperamentis. Prae aliis muscoli capitae, colli, oculorum, linguae, soliditate atque subtilitate superant reliquos. Ex quo intelligitur, quare difficillime quiescant hae partes cholericorum.

§. 60.

Ossa tandem, quibus tota corporis machina innititur, magnam habent cum soliditate firmitatem duritiemque. Alba super haec, et laeuore quasi perpolita sunt, vt candore videantur ipsum ebur vincere; sicut mihi, sceleton ex homine, leoninam faciem praeseferente praeparanti, oculis licuit vsurpare. Etenim quod nutritio in hoc genere, interuentu terrae, subtilissime

reso-

resolutae, et per spiritum ad cohaesio-
 nem aptatae, peragitur; igitur et ossa,
 quorum natura, maximam partem terrena,
 est subtilissime praeparata, hac quidem
 terra aluntur. Atque haec ossa sunt qui-
 dem melancholicorum ossibus minora;
 maiora tamen illis phlegmaticorum, san-
 guineorumque, et, cauum continens me-
 dullam, pariter angustum est, ac parum
 eiusdem asseruat. Quae in re imitantur leo-
 num ossa, quae licet solidissima sint, medul-
 lae tamen penuria laborant, auctoribus iis,
 qui naturalem persecuti sunt historiam.
 Maxime faciei ossa perquam polita sunt, ita
 ut, aëri exposita, nec eius iniuriam, neque
 ex carie inaequalitatem patiantur. Quod si
 igitur in coemeterio alba demortuorum
 crania miramur, sciamus certo, esse ea
 cholericorum. Accedit, quod in horum
 ossibus, cum primis autem faciei, omnes
 sinus, omnesque lineae ita expressae sunt,
 ut non difficulter inde videas, quare
 motus animi omnes, illico ex ore cho-
 lerici eluceant, etiamsi singulis fere mo-
 mentis variant; ossibus nimirum basin
 veluti ac fundamentum statuentibus, cui
 totius corporis, adeoque et faciei forma
 inaedificata sit.

§. 61.

Absolutis illis, quae de humoribus interna-
 que corporis structura dici posse videbantur,
 pergamus ad externam, quae in oculos incurrit,
 figuram. Hic attendat mihi aliquis accurate,
 ut planum fiat, quae forma non fallens prodat
 cholericum. Diuersae enim prostant machinae,
 hoc nomine insignitae, diuersis vero modis
 figuratae. E quibus est perspicuum fore,
 ut infinita occurrant cholericae indolis
 genera: si vellemus ad omnes homines,
 aliquid illius nactus, extendere, quae nobis
 pertractanda sumserimus. At animus est de
 cholericam temperie pura, nec aliis commixta,
 sibi que semper simili et constanti verba
 facere: cui rei cognoscendae putamus
 suffecerunt hunc nostrum commentariolum.
 Ne igitur quis mihi vitio vertat quaeso,
 si hac in re, ut facilius expeditiusque
 verber, certas deligam imagines, quibus
 alias quoque solemus uti, ut ingenio
 succurramus, certum quid accuratumque
 poscenti. Erunt autem imagines istae e
 regno animali defumtae, quatenus nempe
 animalis homo cum ceteris animalibus,
 ratione carentibus, non paruum formae
 ac proprietatum communionem videtur
 habere, de quo
 iam

iam supra satis est expositum. Facta igitur alia esto! reque accuratius pensitata, feligamus hoc animo primum e feris *leonem*, e domesticis *hircum*, ex alitibus *aquilam* et *gallum*, et e reptilibus denique *draconem*. Hi fere erunt, quibus possit assimilari cholericorum hominum externus corporis habitus, agendique modus. Alia non huc fecissent animantia e brutorum genere, quia sunt magis composita, nec sibi semper constantia, nec eadem sanitate, iisdemque passionibus a natura donata. Praeterea non possunt eodem regimine modoue tractari. Ita vero *quinque* genera tam accurate inter se conspirant et in vniuersum conveniunt, vt non nisi iis, quae structura corporis affert, mutatis, easdem semper in operando regulas sequantur, eodem vitae genere indefinenter vtantur, iisdemque perpetuo affectionibus sint obnoxii, vt, principem inter cetera genera locum tenere, iure meritoque dici possint.

§. 62.

Hominem non rectius, quam animalium imperatorem appelles, et inter eos, qui rempublicam constituunt, cholericus maxime is est, qui non modo cum aliis,
de

de principatu facile contendat, sed eum quoque non difficulter obtinere sciat. Non igitur opinor, praeter rem factum esse, quod eum cum animalibus, quinque per naturae suae constantiam primo loco ponendis, comparandum sanam, mihi que persuasum habeo, non fore, ut usquam gentium cholericus inueniatur purus, siue simpliciter talis, qui non exacte conueniat cum vno ex istis, cuius gestet exterius quoque similitudinem. Dixerit quis fortasse, occurrere qui discrepent ab his classibus, ipsa experientia teste ac magistra; at is responsum sibi habeat; huiusmodi homines neutiquam ad cholericos puros referri debere, sed ad mixtum aliquod genus, contagionem quandam ab humorum temperatione, vel sanguinea, vel melancholica trahens.

§. 63.

Hic ante omnia praefandum atque monendum duxi, mei non esse consilii, hoc loco diligenter inuestigare rationem et modum, quibus fiat, ut, ex hominibus nati, possint hanc habere cum bestiarum corpore similitudinem. Nec ulterius lubet profequi eas meditationes, quibus res proposita vero fiat simillima. Hoc tantum

tantum pono, praeesse iam cunctorum animalium gignendorum semina et prima veluti corporis filamenta, quibus figura animalis in genere orituri contineatur, paulatim magis euoluenda. Tum velim aliquantisper mihi dari, seminia haec vna cum aëre et alimentis misceri humoribus animantium; illata porro in testiculis fecerni et innatare femini, cuius liquore nutriantur, vt crescant; et, mutata aliquo pacto propter hoc ipsum nutrimentum figura, cogantur ad formam eius corporis, in cuius officina magis elaboranda nutriantur. Quae si ad certum peruenerint vigorem maturitatemque, orto veneris aestu, expelli ac peruenire ad ouulum maternum: ibi de nouo nutriri et exinde, quantum ad figuram iterum, quamuis paullo debilius, immutari, vt illa magis ad matris imaginem accommodetur, et auctis incrementis fiat expressior; contra si transisset hoc ipsum primum flamen ad aliarum bestiarum locos genitales, eadem, quae dicta est, ratione, ab eorum humoribus nutrimentum immutatunque in propriam istius bestiae formam versum fuisset. Idque eo magis, quo maior fortiorque est brutorum animantium vis generandi illa hominum, cum videantur bestiae ad sui si-

milis productionem vnice viuere, adeoque omnes earum spiritus ad generationis actum applicentur, in quem ruant instinctu quodam insuperabili. At homo contra, quo magis spirituum ope vertatur ad superiora atque coelestia, eo minus, et fere non nisi ex obliquo, quid quod? cum aliqua veluti repugnantia taedioque ad venerem fertur.

§. 64.

Sed tantum abest, vt hanc opinabilem sententiam, contra quasuis dubitationes munitam, plane confirmem, omnibusque persuadeam, vt potius ad experientiae per-
fugium me recipiam, putemque sufficere, in praesens posse, si repetamus firmeque teneamus animo superius posita, nempe machinam corporis humani a machinis brutorum animantium parum differre, non modo quantum ad partes, vel externas, vel internas, verum etiam secundum actiones machinae tuendae conseruandaeque plane necessarias, hominumque adeo exteriorem formam, siue imaginem ad genera ratione carentium quodammodo accedere. Qua in re enucleanda versamur ita, vt, hoc loco cholericum descripturi, censeamus talem non reperiri, qui non

magnam prae se ferat vel cum *leone*,
 vel cum *hirco*, vel cum *aquila galloue*,
 ac tandem cum *dracone* similitudinem.
 Possumus quidem caeteris quoque tempera-
 mentis et puris quidem sua tribuere proto-
 typa, ac velut exemplaria bestiarum, quae
 sequantur et in structura corporis, et in
 propensionibus animi; quae vero non sunt
 huius loci. Praelibamus igitur hoc tan-
 tum, istos, qui composito vtantur tempera-
 mento, sequi etiam duarum triumue be-
 stiarum formas atque naturas.

§. 65.

Sed hoc tamen etiam fundamenti loco
 praestruendum existimo, esse quasdam re-
 gulas, cautionesque probe tunc obseruan-
 das, cum libuerit ab humano vultu for-
 maque corporis ad brutorum habitum ex-
 ternum internumue instituire comparatio-
 nem. Ante omnia imaginemur nobis, bru-
 tum genus erecto corpore incedere; sepa-
 remus cogitatione faciem pilis, pennis, cri-
 stis obsitam, cutemque substituamus al-
 bam laeuem glabram: aures ad humanam
 formam flexas: nasum ita comparatum,
 vt maneat quidem longitudo ad perpendi-
 culum descendens, reducatur vero, et qua-

si reprimatur, pars eius nimium protensa: maxillae ad oris humani figuram reformatur, pro unguibus ponamus digitos, caudam ad coccygis os reductam ablegemus, totumque corpus reliquum, quoad eius fieri potest, pilis plumisque vacuum oculis animoque sistamus, et contendam quouis pignore, his probe obseruatis, e quauis bestia formam prodire humanam, illa tamen aemulam bestiae. Quod vero nolumus in hoc libello physionomiae humanae praecepta tradere, sed scribere duntaxat de cholericorum natura, manum de tabula tollendam, vltiorique huius disquisitionis opera supersedendum esse arbitramur, vt cum neoptolemo paucis philosophemur.

§. 66.

Nostra igitur sententia *cholericæ naturæ homo* sub quintuplici nobis ob oculos ponendus erit imagine; quatenus videlicet: *leonem, hircum, aquilam, gallum, draconemque* ad humanam formam accommodatum ostendat ac prae se ferat. Propterea nostrae adumbrationis primordia erunt ab eo capienda „*qui putatur, ad leonis imaginem figuratus*. Isque principatum iure tenet, non modo, quod leonem

nem pro ferarum rege habent omnes, sed quod etiam huiusmodi corporis structura affabre sit eleganterque facta; animique generosa elatio facile caeteros sui generis homines vincat. Nunc itaque eius vultum spectaturi cum partibus externis, videbimus tale corpus hac forma figuraque indutum: „Statura paullulum supra mediocritatem attollitur, omnesue artus membrorumque partes ordine elegantissimo proportioneque accuratissima sese commendant; ita tamen, vt caput grandiusculum, pectus vero latissimum videatur. Est quidem caput, habito ad ossa respectu, tantum mediocre, multa autem carne distentum grandius apparet, magis ad rotundam, quadratamue figuram, quam ad oblongam referendum. Tectum vestitumque est capillis coloris flauis, vel castanei in nigredinem transeuntis; multi sunt illi et in extremo crispati, fronti imminentes, fuscique per omnem ceruicem. Frons quadrata est magnitudinis mediae, et capiti conformis; saepe tristis ac nubila, inprimis apud senescentes aut iratos. Supercilia in arcum flexa ad aspectu placent: cilia multa sunt et subtilia. Ex oculis singulare quid elucet, capiens alios atque delectans, quamquam possit monstrari facilius, quam verbis ex-

plicari. Sunt enim non improbius magni,
 quamuis magni videantur: hac de caussa,
 quod angulus externus iusto grandior est
 et album oculi reuelat. Album hoc nite-
 dum est, aliquantum ad flauedinem infle-
 xum, quae tamen tantum abest, vt immi-
 nuat nitorem: vt potius eundem miris mo-
 dis acuat: carnosus est oculus et fului pro-
 pmodum coloris, interdum plus, minus-
 ve nigri, tranquillo et mansueto animo ocu-
 li manent in statu, iucunde radiantes; sui
 vero leonini homines irae succumbunt, re-
 pente oculos leuant et superius hinc inde
 voluunt fulgentes ac inflammatos, siccos
 itidem et biliosos; cum tristitia percellun-
 tur, humidi apparent et languidi; cum
 sperant, vel timent, incerti, micantes:
 ita, vt ex oculis istorum vnaquaeque animi
 mutatio disci colligique possit, idque eo
 luculentius, quo magis appropinquet illud,
 quod animi motum excitat. Nasum ge-
 runt mediocrem, obtusum, rotundum in
 extremo, naribus patulis instructum: aures
 modicas, pilosas, a capite remotiores, os,
 mediocre visum, re ipsa magnum est, vt
 eius dilatatio manifestat: labia sunt mollia,
 subtilia, pulchra rubedine tincta, laxa in
 medio ac demissa; adeo vt superius ad
 coniunctionem cum inferiori quasi descen-
 dere

dere videatur. Dentes nitidissimi robore
 pollent, mentum iustae magnitudinis bar-
 bam habet tenuem, fuluo colori proxi-
 mam; facies generatim quidem ossibus
 est exstructa insignibus, tamen haud emi-
 nentibus, sed carne et adipe sic refertis, ut
 carnosam magis, quam osseam videatur facies,
 quae, licet omne reliquum corpus gracillim-
 um sit, florida tamen vegetaque est, for-
 maeque elegantia sese commendat. Color
 eius flauedini quidem vicinus, multum ta-
 men ab albo et rubro sanguinis ita tempe-
 ratus est, ut eniteat: lingua longior magis-
 que lata et crassa, quam mediocris dicen-
 da, nihilo tamen minus modum excedit.

§. 67.

Collum non quidem protenditur, neque
 tamen breuitatis accusari potest, carnosum
 musculosum, ceruici nexum, pilis tectum
 duriusque. Larynx magna carne prope-
 modum tota circumdatur. Pectus, tanquam
 leoninae virtutis primaria sedes, amplum
 est, compactum, robustum; magis tamen
 ab anteriori parte et ad latera eleuatum,
 quam longum et versus abdomen proten-
 sum, sternum lato munitum, perinde car-
 nosum et musculosum; scrobiculus cordis

profundus est; costae latae, nullumque ferme interstitium admittentes. Humeri magnitudine excellunt, affabre facti, robusti, carnosi, brachia carne plena; rotunda, fortia; cubitus neruosus; manus ad tactum molles, carnosae; digiti mediocres, sed carnosi, teretes, et belle fabricati; ungues duri, ex albo per flauum rubri, rotundi, recurui. Abdomen, quam diu adhuc regnat iuuenilis gracilitas, restrictum est, si referatur ad pectus, paruum, rotundumque. Dorsum amplum, optime dimensum. Ilia reperiuntur bene distincta, lumbi carne multa induti, pecten aliquantum fuluis pilis tectum, anachae non nimis prominent, genitalia externa sunt mediocria; crura carnosae, neruosa, robusta; surae iustae magnitudinis; talus neruosus est, articulatusque: pedes magni sunt, articulati, ad plantam concaui, digiti pedum rotundi, unguibus validis, durisque muniti. „

§. 68.

Peruenimus ad *cholericum*, qui *forma hircina* conspicuus incedit, cuius quidem staturam variam deprehendimus. „Sunt enim huius generis, qui non attingant, perinde ac hircorum quoque varia est magnitudo;

tudo; sed omnes graciles sunt, nec facile videbimus obesos, nisi virtute generandi aut priuati sint, aut illam dedita opera negligant. Quod reliquum est, totum corpus eleganti satis partium inter se concentu nexum est; nec facile aliud est, quod exaedificatum videatur diligentius. Color corporis vulgo est flauus; modo magis ad albedinem, modo magis ad nigredinem procliuus, quibus et hircos coloribus distinctos esse constat. Ita et color capillorum, quibus abundare solent, et qui longi sunt ac subtiles, ex flauedine in rubicundum, fuluum, nigrumue transit. Facies figuram habet triangularem magis, quam rotundam, aut quadratam; videturque parua, quod non tam carnosae est, tantisque ossibus firmata, quam quidem leonina, frons etiam nec multum lata, nec quadrata est, cum pili profundius e caluaria in faciem descendant, quae solet facile rugis exarari. Supercilia vna cum ciliis multis quidem sed subtilibus, bonoque ordine collocatis, circumuestita sunt pilis: oculi mediocritatem tenent, nec nimis patent; quorum quidem album aspectu pulchrum, nec tamen nitidum, flauoque colore est infuscatum. Iris et pupilla diuersimode coloratae ad glaucum videntur potissimum refe-

rendae. Oculorum intuitus inconstans est, iique semper laeti, renidentes, hilares; si vero subiratus sit homo, inflammati, scintillantesque. Caeterum mobilitate agitantur, facile nictantes et rem visui obiectam mutantem, etiamsi id, quod aspiciunt, recta soleant intueri. Nasus mediae est magnitudinis, vel rectus, vel parum ad frontem incuruatus; medius etiam inter acutam obtusamque formam. Os modicum labiis circumseptum conspicitur mollibus, rubentibus, antrosum proiectis, ad maxillam pressis: dentes parui ordine iusto ponuntur. Mentum acutum plus, quam rotundam imitatur figuram, ad cuius apicem grandis barba exurgit. Collum gracile et aliquo saltem modo carnosum dorso infidet: pectus pulchre structum, abdomenque castigatum, neque carnosum, neque gracile nimis animaduertitur. Nec minus humeri, brachia, lacerti, manus, caeteraeque partes eam seruant inter se harmoniam, proportionemque, vt in regulas anthropometriae nihil peccent.,

§. 69.

Transimus ad fabricam corporis *cholericæ*, cui cum *aquilis* intercedit communio;

nio; „cuius statura communiter plus quam
 mediocris est: color albus plurimum et
 cum nigrore coniunctus: sinciput non mi-
 nus quam occiput prominat, sed com-
 pressa sunt tempora. Capilli vel albican-
 tes, vel nigricantes copiose caput ornant,
 elegantes sunt et recti. Frons aequae lata
 ac longa prominat in partem anteriorem.
 Superciliorum tenuitas concinno ordine
 disposita est, ita ut semicirculum describat,
 ad radicem nasi desinentem. Palpebrae
 multas in rugas contrahuntur, et magni-
 tudine praestant. Homine profundis me-
 ditationibus intento, dimidiam oculi par-
 tem videntur vltro claudere: imo potest
 aliquid rugosarum palpebrarum conspici
 oculis etiam apertis, quod quidem signum,
 ut aiunt, characteristicum est volucrum
 omnis generis. Oculorum pulchritudo
 extolli satis non potest: radiant albo copio-
 so, singulariter ad angulum externum ni-
 tentes, fulgentesque. Pupillam habent
 exiguam, colore glauco non alieno ab
 igneo, lucem fundentem, resque extra se
 positas fixa acie contuentem. Auriculis
 nostri utantur exilibus, rotundis, tempo-
 ribus affixis. Nasus est ille omnium tem-
 porum voce celebratus, magnisque consilio
 et prudentia hominibus semper tributus,
 quem

quem vocant *aquilinum*; quo Iulium Caesarem; Galbam; Constantinum M. Carolum M. Franciscum I. Galliarum regem, aliosque summos viros insignes fuisse perhibent. Est vero eiusmodi nasus non ingens modo et carnosus, sed etiam a fronte ita incuruatus, vt adunco apice finiatur, naribus conspiciendus eleuatis, patulis, multoque pilo obsitis. Genae ad maxillas pressae; os paruum, dentes parui, attamen firmi; labia tenuia, subtilia, pallida, dura; mentum oblongum in fine acutum; barba tenuior, et plerumque albicans, pertinent ad hoc genus cholericorum. Nec ab aquilis abhorret facies, quippe quae macra cernitur, ossibus magis minusue prominentibus, pallida, terrena. Collum excedit mediocrem magnitudinem, gracilitatis conspicuae, longiusque extensum. Eminent clauiculae cum acromio; pectus autem retractum quasi, compactum, carne solidum est, sterno si non magno, duriore tamen obtectum. Mammas habet paruas, profundius collocatas, atque propinquiores ventri contracto, et veluti reducto: humeri ostentantur breues, graciles, magnae neruositatis, videnturque antrorsum pressi. Dorsum hic videas leniter incuruatum; brachia breuia; lacertos longiores; musculosos,

losos, neruosos, quantumuis graciles; manus curtas, duras; digitos acutos, durivsculos; unguibus munitos recuruis: coxas compressas, parumque extantes; pecten pilis ferme destitutum, vel tenuibus duntaxat sparsum; genitalia externa minora, minutosque testiculos. Crura tandem cum pedibus tam pulchre sunt formata, vt nihil supra sit; carnosae enim sunt, et furis terribibus exornatae, licet non perdant gracilitatem sibi propriam. Accedunt vagues digitorum in pede duri, aquilarum ritu, et dunci.,

§. 70.

Vt pergamus in proposito, describimus nunc quidem *corporis habitum*, quo conspicitur homo ad *galli* normam exactus. „Statura raro pertingit ad mediocritatem; color vniuersi corporis ex albo transit in flauum, vel etiam rubrum, quavis causa facile mutandum. Caput et quidem occiput grandius est, si comparetur cum reliquo corpore, et more aquilini, e quo iam actum est, et ab anteriori arte prominet, et a postica ad latera compressum: capillos gerit coloris multiarii, flaui, rubeiue: fului nonnunquam
vel

vel nigri, neque nimis abundantes. Frons
 iustae magnitudinis non multum distincta,
 et rubra, vel per naturam, vel per leuem
 spirituum motum. Quo etiam tumescit,
 et rubris interdum tuberculis est obsita,
 quae cristas referunt. Nasus est satis ma-
 gnus, carnosus, in medio eminens et in-
 curuatus, non raro etiam, si seruitus ad-
 sit sanguis, tuberculis conspersus et rubens.
 Superciliis oculus instructus est tenuibus,
 palpebris rugosis et magnis. Ipsi oculi
 mediae magnitudinis laeti sunt et rutilan-
 tes; vario colore infecti, qui modo cae-
 sio finitimus est, modo etiam fuluo. Al-
 bum pluribus venis minutis est distinctum,
 ab exiguo spirituum motu facile inflam-
 mandum: aures paruae sunt ac rotundae;
 ori paruo talis etiam lingua inest, simul
 vero summe mobilis, acuta et rubens.
 Dentes non magni subtilitatem, duritiem,
 pulchramque formam habent. Labia fir-
 me maxillis adhaerent, minora quoque,
 et aut pallida, aut eximio rubore tineta.
 Mentum, in acutum desinens, concavum
 est, barba rara subtili et diuersi coloris or-
 natum. Collum gracile ante prominet,
 fortibus et subtilibus musculis, grandibus-
 que vasis distinctum: pectus carne consti-
 patum, mammisque propemodum carens,
 magnum

unagnum quidem est, sed secundum col-
lum restrictius, ac prope abdomen latius.
Costae cernuntur hic exiliores rotundae-
que: humeri compressi ad partes ante-
riores propensi: curta brachia, curti la-
certi; manus autem longiores digitos ge-
stant mediocres, quorum extrema in acu-
tum flectuntur, unguibusque muniuntur
rotundis. Abdomen inuenies tenue ac
succinctum; coxas exiguas, genitalia, te-
sticulos, omnia minuta. Femora e con-
trario carne ac robore praecellunt, cum
tibiae habeant graciliores ac siccio-
res; itemque suras modicas tantum, in-
clixas pedi eleganter formato, ubi talus
prostat acute, digitique longiores tam
uari sunt, quam acuminati. „

§. 71.

Quod tandem *draconis* faciem for-
mamque attinet, ea omnium est rarissi-
ma. Mihi quidem non nisi bis eam ani-
aduvertere datum est, etiamsi prius recen-
sae occurrant frequentiores. „Statura
corporis non multum transgredit medio-
rem. Color corporis ex albo per ful-
m ad nigredinem declinat. Caput
ae grande capillis obumbratur curtis, ri-
dis, rectisque. Frons lata et fere qua-
drata.

drata, in ambobus a me visis, erat tuberculis grandibus, rubentibusque, veluti quadam corona cincta, fortasse draconum cristas imitatura. Ingentes oculi, fulvique, firmus fixusque intuitus, nescio, quam grauitatis, prudentiae, iustitiaeque speciem ostentans. At, vbi mentis oritur commotio, oculi superius versi, et ad latera motitati tantopere fulgurant, ignesque spargunt, vt vix inueniatur, qui hunc obtutum saeuum firmis oculis adspicere, ferreque diutius possit. Nasus magnitudinis mediae carnosus est; labia, mentumue modum non excedunt, raritate barbae insignia. Magnum os dentibus est grandibus ac validissimis instructum, quos non ad regulam positos mihi visum obseruare. Lingua se prodit acutam, ruffam, aestuantem; collum carnosum; pectus magnum, robustum, antrosum prominens: abdomen versus pectus turgidum, ad hypochondria pressius. Brachia draconis aemuli habent parua, verum robusta, crassa, carnosa, rotunda, quemadmodum etiam videmus in pedibus; manibus vtuntur similiter brevioribus, crassis, nervosis, quibus adsum vngues validi et redunci, digitis et manuum et pedum paruis annexi. Caeterum
 si man

si mansueti sunt ac tranquilli, vultum profecto habent dignissimum, qui colatur et ametur: si vero irascuntur, tam truces videntur, et prorsus immanes, ut omnibus corporis partibus, singulatim oculis exardescentibus, vix humanae quippiam figurae in efferatis istis remansisse videatur.,

§. 72.

Ergo ex his, quae disputata sunt atque in medium allata, apparet satis clare, varia esse cholericorum genera et, quamvis vna sit eademque proportio partium, massam sanguineam constituentium, externam nihilo minus figuram diversissimam esse posse. Verum sufficiet, opinor, ad *quinque* potissimum *classes* reuocasse *cholericos*, qui tanquam proprium hoc sibi possint nomen vindicare. Quam obrem inducor, ut credam, cholericum proprie talem non inuentum iri, quin possit ad haec nostra *quinque* genera referri. Nunc vero nobis hoc datum esse negotii probe intelligimus, ut abunde declaremus, qua ratione cholericici soleant instituire actiones tam naturales, quam vitales, vna cum animalibus. Itaque de

eo videbimus. — Primum autem inter actiones naturales, quae solent ad ipsius machinae conseruationem facere, locum obtinet merito ciborum appetentia, eaque sane diuersa, pro diuersa nostrorum indole, supra exposita. Etenim, qui *leonina* prodeunt facie, famem diu ferre ad eum modum nequeunt, vt videantur potius voraces dicendi, idque tum inprimis, cum edendi cupiditati frena laxarunt, et magnae alimentorum copiae sumendae iam assueuerunt. In caussa sunt menstrua, quibus affluunt acria, biliosa et spiritiosa. His enim efficitur, vt male se habeant, et impense turbentur, nisi promptissime satis fami fiat. Carnes affectant, quae a feris proficiscuntur, pinguedine delectantur, vegetabilia contemnunt, aestiuos fructus frigidos quidem et subacidos appetunt. Gustu pollent plane singulari. Hinc est, vt iucundis, laute compositis, exquisitisque ciborum generibus demulceant palatum. Neque morantur in edendo: cibos potius velocissime inferciunt gulae, et, ob salivae affluentiam, per celerem fortemque maxillarum motum diligenter expressam, a potu inter manducandum se abstinunt. Pergimus ad reliquos cibum capientes,

ubi occurrit nobis *hircorum* imitatrix
 progenies, nimis non intenta cibus, ac
 facili negotio exsatianda. Solet illa coe-
 nas in longum ducere, moramque iocis
 et confabulationibus inde accersere, qui-
 bus veluti condimentis adspargere cona-
 tur apposita. Hi sunt, qui come-
 denda quam diligentissime dentibus
 frangant, atque subigant, ac tantum
 salivae copia, quantum potu ad men-
 sam sumto diluant. Praeterea quaerunt
 cibos non spissos, sed liquidiores: ut
 succulenta carniū, et varii generis ius-
 cula; sicut etiam satiari cupiunt pane
 primum, deinde pingui carne, ut par-
 est, elixa, oleribus, lactucis, pomis, aliis-
 que huius generis edulibus. At vna non
 contentos habebis coena: quippe qui vi-
 bus tuendis, ac fami restinguendae, plu-
 res adeunt, ita ut per diem ter et am-
 plius vescantur, ea maxime de causa,
 quod conspectis esculentis animus eorum
 illico est in patinis. Genus cholericorum
quiliinum saturatur facili negotio, nec
 deo elegans est in cibus. Feris tenellis
 niūque esu assarum lubentissime ven-
 tem explet: quibus accedunt cibi ficcio-
 si, acres, aromatici, sale, fumoque du-
 ti, iusculorum liquore contento. Se-

mel vero non nisi parum cibi capit, eiusque varietati deditum est. Proinde mirum non est, eiusmodi homines longam posse inedia[m] ferre, nec auide unquam cibis inhiare, inter coenandum aliis magis rebus quam ferculis intentos. Hinc est, ut altercationibus mouendis, rixisque temere ferendis ad mensam occupentur, adeo ut omne seruandi ordinis decus inter edendum apud illos pereat. Gallum si spectes, videbis laute eum, si fieri potest, viuere, mensamque splendide ornatam, et conuiu[arum] corona cinctam omnibus votis expetere. Solus edens paucis contentus est, sobriusque manet, neque singulares unquam cibos quaeritat, omnes perinde habens; at mensae socios nactus laetatur, atque hunc in primis cibum habens, quem ipse dulcem, iucundumque existimat. Qua in re imitatur gallum gallinaceum, qui reperto pabulo suauiter affici non solet, nisi habeat, quas glocitando conuoceet, suarumque opum participes reddat gallinas. Hoc familiari conuictu saepius euenit, ut longius mora conuiu[ui] producat, sermonesque perpetui ab hospite liberali habeantur; cuiusmodi fabulis quam cito absumatur tempus, facile est ad intelligendum

dum. Huc accedit iocorum amoenitas, cantusque poculis mixtus, cum facetiis et risu: ordinem seruat gallus in capiendis cibis accuratissimum, vtiturque iis, qualescunque sint: frigidos modo sibi reseruat, et in deliciis habet, nec alios quam recte praeparatos mundosque apponit. Ob salinae defectus refarciendos identidem quidem bibit; sed parum vno haustu. Venio denique ad eum, qui *draconis* nos terret similitudine; quod genus vbi ad mensam accesserit, graui vultu, ac subtristi taciturnoque ore assidet. Quod vero sumsit, ingurgitat in se summa cum aviditate; poculis, vel grauem potatorem, non multum intentum; vix inuenias, qui famem ferre diutius possint his nominibus, quorum ventriculus affatim expletur, si non nisi semel per diem edant. Quo vero magis aggrauescit famines, eo maior exoritur capiendi cibi cupiditas a venustate morum ipsaque sanitate abhorrens. Solitudinis amore capti, nihil gallorum ritu distribuunt, neque cum sociis libenter edunt; sed sibi placent solitariis coenis vtentes, ac nihil cum amico communicantes; nisi aliquis fuerit, quocum longa familiarisque con-

fuetudo quandam vna coenandi velut necessitatem attulerit.

§. 73.

De potu nunc dispiciendum, in quo parciores sunt cholericis sobrietatis amantes: aqua, si adsit, vel alba, quae dicitur, cereuisia, eaque dulcis, contenti sunt, vino non nisi ad recreationem vsi, abhorrentesque a vino, quem vocamus, adusto. *Leonini*, finita coena, breui tempore hauriunt, quod ad reprimendam sitim, iudicant necessarium; aquam cum paucis vini amantes. *Hircus* creberrime potum repetit, forbillando bibens, nec nisi ab aliis impulsus facile modum excedens; neque ab vilo potus genere abhorret, praeter vinum adustum, placet tamen omnium maxime cereuisia. *Aquilae* potus aquae sat est paucissimo vino temperatae, forbillatque semel exiguam portionem. *Gallus* quidem aqua pelleret sitim, at risum laetitiamque sectans, foecundos etiam vini calices circumspicit, qui laetum faciant atque disertum. Oris siccitas a sermonum frequentia profecta suadet crebro repetitum potum, quo fit, vt praeter opinionem inebrietur. *Draco* multum non bibit, ac fere, non nisi stimulatus

tus eoactusque siti, aut compotorum
 persuasione: quamquam adeo firmis est
 lateribus, ut maxima possit pocula, etiam
 spirituosis referta, sine vlla humorum ex-
 aestuatione haurire. Caeterum sibi vi-
 uens aquae potor est.

§. 74.

Sequitur *ciborum concoctio* in *ventriculo*
 et *intestinis* peragenda, quae citissime
 apud *cholericos* ad finem perducitur, quod
 mensuris abundant acribus atque spiri-
 tuosis, quibus accedit insuper ventriculi
 et intestinorum vis, violenter agens in-
 recepta. Omnium vero celerrime con-
 coquunt *leones*, quando summum fibra-
 rum robur adest et internarum partium
 calor. Exinde non nisi rarissime acci-
 dit, ut talis homo de cruditatibus conque-
 scatur. Nec etiam laedi potest nisi fructi-
 bus aestivis et aliis cibis, quae frigus in-
 ducunt, nimium talibus indulgendo.
Hirci, bene concoquentes, facile lae-
 duntur ob minus robur fibrarum. Lae-
 duntur autem cum a copia, tum a duri-
 tie esculentorum. *Validus aquilarum*
 ventriculus parum quidem cibi poscit,
 celeriter concoquit ingesta. *Gal-*
us nimium ubi sumserit, vomitu releua-

tur. Denique *draconis* aestus internus
resoluit omnia et sanguini remittit.

§. 75.

Aluus in leonina forma mollis plerum-
que est, singulisque diebus stata solet
hora solui. In *hircina* bis terue illud fit,
et leuissimae cruditatis vitio aluus laxa
redditur. In *aquilina* durior est, a cuius
tamen adstrictione nihil damni metuen-
dum est, si duos, etiam tresue dies per-
seuerauerit. In *gallis* mollis est, ac sae-
pius aquosa; vult etiam crebro foeces de-
icere, quia minor est vrinae secretio et
vberior aquosorum humorum ad intesti-
na deriuatio. *Draconibus* aluus est du-
rissima, eiusque obstructions per plures
dies sine vilo detrimento possunt tolerare,

§. 76.

Chyli, humorumque per vniuersum
corpus *distributio* pro differentia horum
generum mirifice variatur. Per *hircorum*
corpus aequali cursu vehunt; ita vt se-
cretiones in partibus superioribus pari
modo se habeant, atque in mediis et in-
ferioribus regionibus. Hanc ob caus-
sam modo salivae secretio, modo sudor,
modo diarrhoea sequitur, quando humo-
rum

rum proportio vel leuissime mutata est; et patiuntur istas quidem secretiones sine vlla difficultate, quod sero mixtae manent cruditates, et leuamen veniat auctis hisce secretionibus. *Leonis* vires robustae sumta facillime mutant in sanguinem corporisque naturam: vnde non raro vexantur abundantia sanguinis, ab haemorrhagiis, vel haemorrhoidibus impediti. Fiunt etiam, si quieti et somno sese dedunt edacesque sunt, obesi: non tamen omnia illa, quae sumferunt, in sanguinem mutantur, sed saponacea manent ac biliosa, versus hypochondria congeri solita. Sudoribus raro sunt obnoxii, nec facile illos sustinent, cum valde anxii reddantur, priusquam illi erumpant: urinam crebro mittunt, et facile rheumata patiuntur. In *aquilino* genere per superiores partes largior est humorum dispensatio, difficilis sudor, sputi copia, urina valde acris. Verum in *gallo* spectantur magis inferiora; ex quo intelligitur, aquilae frequenter accidere alui adstrictionem, tussim, dentium dolores &c. *gallis* autem aluum lubricam et salacitatem datam esse. In *dracone* omnia ad caput ruunt, quod aestuat perpetuo calore, vel sudoribus maximis ex improviso ortis dissipanda,

vel, paulatim copia nutritibilis feri in adiposae tunicae cellulis collecta, ad obesitatem facientia.

§. 77.

Videamus nunc de *cordis arteriarumque motu*, quem fortem firmumque in omni cholericis esse nemo dubitat. Et enim spiritus exuberantes nervos ac musculos replent, fibrae autem musculorum magnopere sunt robustae, et sanguis solutus fluidusque ne in minimis quidem vasis resistit. Quaedam tamen inter diversos cholericorum classes statuenda est differentia. In *leonibus* est ille motus, de quo dicimus, validus, iustae celeritatis, magnus pro fibris arteriarum, non reluctantibus contractioni cordis vehementi, et actioni sanguinis ebullientis, adeoque maiorem sustinentibus expansionem. *Hircorum* genus nec validum, nec celerem, nec magnum nimis motum prodit, sed medium quendam, a pulsu sanguinei hominis fere non differentem, nisi aliqua firmitate ac duritie. *Aquilae* validum quidem pulsum sentiunt; sed minorem, ac durum, nec ita celerem, ac postulat cholericum temperamentum. Nam parvae sunt, fortesque
arteriae,

arteriae, vt resistent expansioni. *Gallus* paruum quidem, fortem, sed aquilino velociorem et molliorem habet pulsum, cum fluidior sit sanguis et vasa molliora. In *dracone* vero magnus est, fortis et magis tardus, quam celer dicendus, cum sanguis magis cohaerens pressus a corde resistat circa minima, vasa distentat, et celeritatem diminuat. Generatim vero in cholericis maior carotidum ramorumque ex his prodeuntium pulsatio observatur: quoniam rapidus est sanguinis ad superiora motus, ac celerior per illa circuitus. Id quod videre licet in infantibus, vbi cum in tenero eorum collo carotidum temporaliumque vasorum pulsatio potest oculis conspici: potest ad futurum temperamentum cholericum conclusio neci, quae non fallat.

§. 78.

Vocamur nunc ad *respirationis* negotium, quod in genere consideratum, magnitudine, robore atque celeritate excellit. Licet enim ebulliat sanguis in cholericis, et per calorem aër in vasis sanguiferis haerens, ita expandatur, vt valde etiam expandant pulmones: tamen et hi magni sunt et capaces; pectusque

que amplum, extensionem vasis sanguiferis a sanguine, et bronchiis ab aëre concedit, ita, vt non modo sanguis locum spatiumque inueniat; sed aër etiam accedere, sanguinem densum reddere, vaporosasque eiusdem partes in se recipere possit. Simul musculi pectoris firmi et robusti costas egregia vi eleuare ac deprimere solent: vt amplificata pectoris cauitate aër copiosus ingredi, coarctataque illa, celeriter exprimi possit. Iam vero hoc respirationis negotium ita necessarium est huic temperamento, vt multo minus quam reliqua eo carere et interceptionem pati possit. Melancholicus per quartam ferme horae partem, si quietus est et frigidus, intercepta respiratione non suffocatur; sicut etiam phlegmaticus et sanguineus non exemplo laeditur inhibita respiratione; at cholericus ne per momentum quidem potest illa carere, alias anxietatibus praecordiorum tantopere premitur, vt anhelitu aegro difficilique significet, accumulata esse in pulmonibus copiam sanguinis, quam sinister cordis ventriculus capere non possit, et periculum est, ne sanguis, vasa pulmonum expandens, rumpat ea, sibi que per haemoptysin exitum

um quaerat. Nec alia subest caussa, quare aërem siccum et purum studiose petant cholericici; itemque ab aëre calido humidoue illico laedantur, anxietatibus pressi, suamque hilaritatem amittentes.

§. 79.

Non autem vlli quam *gallo* acutior sensus aëris est, cuius mutationem ocyslime percipit, propter sanguinis in pulmonibus densam coacervationem. Quod si igitur talis cholericus humidum sentit, vel calidum aërem, praecordiis sanguine nimium grauatis, trepide circumcurstat, anxietatem conquestus. Nudato pectore, admittit aërem frigidiorum, ab eo remedium expectans, vultque clamando, elataque voce profundiorum sibi efficere respirationem. *Aquilinus* in altum adscendit: puriorem ibi captaturus aërem, qui calidos recipiat vapores, e pulmonibus egressos: amat etiam pluias, exinde multum leuamenti sperans, et refrigerii. *Leoninus* irrequietus obambulat, ad refrigerandum quaerens loca puro aëre pleua, suamque rugitu prodit anxietatem. *Hircus* omnium aequissime fert vt frigus ta et calorem; quandoquidem sanguinem gerit fluidiorem, nec multum elasticitate

citare pressum. Mutata itaque aëris temperie non nisi animum perdunt hirci hilaritatemque solitam. *Dracones* violentur grauitur, sentiuntque incommoda respirationis cohibitae: quieti tamen, ac patientes eam sustinent.

§. 80.

Itaque calidissimus est, valde aestuans vaporesque exhalans aër, qui solet e pulmonibus cholericorum expelli; idque eo magis, quo grauior semper constantiorque est in ipsis ebullitio sanguinis: respiratio actutum fit velocior, cum sanguis rapitur ad motum citatiorem, siue hoc fiat repentina spirituum animalium intermixtione vt est in perturbationibus animi; siue, per internam sanguinis exaestuationem, qualis in febrili calore dominatur; siue, motu et agitatione musculorum. Sed quo celerior est, qui coarctatur sanguinis motus; eo grauiori quoque angore premi solet cholericus; vt possit neque cursum diutius ferre, neque scalam ascendere sine summa respirandi difficultate; cui malo medetur ita, vt inchoato tardiuscule tantum corporis motu, paulatim procedat eumque per interualla temporis adaugeat.

§. 81.

Expositis hoc modo potioribus ad naturales vitalesque cholericorum actus pertinentibus, transimus ad animales, qui non nisi spirituum animalium interuentu contingunt, vt plene perfecteque noscamus differentiam, quae choleris ab aliis hominibus separandis inseruit. Igitur ad motus, musculorum sensuumque facultates nostra se conuertit commentatio. Est quidem cholericus insigni robore praeditus: non modo propter sanguinem valde spirituosum, sed etiam propter cerebri a cerebelli magnam copiam, quorum corticalis maxime substantia mole vincit medullarem: tum quoque ob subtilitatem et robur eximium fibrarum muscularium; cedit tamen agendi firmitate et constantia melancholico, quem non potest antecellere, nisi sola celeritate ac subtilitate. Inde cholericum videbis impetuose in omni generis labores atque certamina ruentem, cunctaque velociter subtiliterque administrantem; quod si vero obiicitur aliquid, quod sibi resistat in agendo, tum cedit statim; concidit animo, sentiensque lassitudinem ab incepto desistit. Da vero breue tempus interiectum viribus restituen-

tuendis, et credet nunc parem se labori impedimentoque futurum, redibitque ad consilium, quod videbatur penitus abie- cisse; contra melancholicus semel ab opere depulsus ac delassatus, longo tem- poris intervallo indiget ac longa requie, antequam denuo resumat vrgeatque agendi propositum: nihil vero, vel parum impeditus, non statim cholericus more deterretur, sed constanter laborat, in- ceptaeque semel actioni fortiter insistit.

§. 82.

Non tamen vnum idemque gerunt in musculis robur, sed variis modis discre- pant. Generatim cholericus non aptus est graui oneri ferendo; debiliores ha- bens cum dorsi musculos, tum primos quoque lumborum. Cedit igitur et in eleuando et in ferendo magno pondere melancholico generi. At habet etiam, vbi excellat. Etenim exquisito robore praestat in extremitatibus membrorum. Quemadmodum vero sunt omnibus ani- malibus cognitae suae vires, quibus vel ad sui defensionem, vel ad alios aggre- diendos vti possint; ita res habet etiam in cholericis, quorum est, iisdem armis in congreduendo cum aduersariis vti, quibus

quibus et soleant, vti bruta, formae ex-
 terioris propensionumque exemplaria.
 Hoc modo *leonini* homines voce into-
 nante et mugiente conuiciis que iactandis
 doriuntur hostem; vngues ac dentes
 monstrant; quibus et sciunt vti tam ce-
 riter ac robuste, vt saepe victoriam re-
 portent. *Hirci* capite hostes petunt, ita
 eorum aemuli; quibuscum si rem ha-
 beris controuersam, memento pastora-
 s illius moniti: „Occursare capro, cor-
 nu ferit ille, caueto!“, illi enim sine mora
 montem parant, minanturque cornu ve-
 sti petere, strenue occurrentes. Sed vera
 nini magnitudine destituti, pene solis
 contentionibus, iurgiis, clamoribus, con-
 uiciis certamina sua perficiunt, magno-
 re conatu magnas agunt nugas; in al-
 tercando hinc inde cursitantes, et nunc
 ante, nunc retro versi, sedes, manus-
 que sentiunt robore vacuas. Verum
 im vero his vtrisque pollent *aquilae*,
 angulari pedum firmitate instructi, in
 laborandis elegantia cum robore
 luti certasse videtur. Quapropter et
 armis obuiam hostibus eunt, vimque
 dibus inferre moliuntur: nec aquilis
 sunt in capite, brachiisque vires, mi-
 res tamen, quam in pedum vngulis ad
 G rapi-

rapinam factis: vnde clamoribus et con-
 viciis aequè pugnant, ac pedibus lacer-
 tisque. *Galli* porro animus longe vires
 corporis exsuperat, quas vniuersas ad fo-
 num acutissimum ciendum, exprimen-
 dumque in pectoris musculis praeconsumi
 vero simile est. Ergo etiam, qui natu-
 ram galli sequuntur, rarissime aliis armis
 quam clamoribus inconditis, et conuicio-
 rum vehementia decertant. Nec in eo
 imprudenter agunt, quia reperiunt vbi-
 que aduersarios fortiores atque robustio-
 res, quibus reluctari non nisi animo, et
 musculorum veloci agilitate possint. At-
 qui haec animi elatio facit, vt incredibil-
 flagrent vincendi cupiditate, et canam
 etiam fugati, vere triumphum ante victo-
 riam agentes. *Dracones*, vel vno quo
 affiliunt momento, hostes enecant, bra-
 chiis, pedibus, ore: quodsi de victoria
 desperant, refugiendo sese in latebra
 abdunt; suo tempore ad nouas oppugna-
 tiones redituri.

§. 83.

Incessum, quod attinet, scimus, hum
 indicare et postulare iustum spirituum
 animalium motum, in quo nihil deficiat
 nihil abundet atque hic itidem erit varius

pro diuersis nostrorum hominum proprietatibus. Generatim tenendum est hoc: cholericum vulgo magnis celeribusque passibus incedere, eos quamuis magnitudine melancholicus, et celeritate sanguineus facile vincat. In *leone* incessus fit recto elatoque corporis trunco. Caput superiora versus tollitur, coelum respiciens, ad pectus aliqua ratione pronum, et ad terram spectare videtur. Mouetur neo tarde nec sine grauitate; et corpus modo ad dextrum, modo ad sinistrum iatus quasi libratum non tamen a recto discedit, brachiis quiescentibus: abdomen restringitur, pedes decore, grauiterque alternant, leoninis sibi relictis tardi sunt magnique gressus, vt commemoratum est, frequenter etiam oculos circumferunt vndique: sin autem leuissimum quoque sibi negotium esse sciunt, accerant gradum, summeque festinant, non tamen plane renunciant grauitati, iustoque passuum ordini, plantis etiam insistentes. *Hircus* celeriter minoribus vtens passibus ingreditur, nec aliquid habet, quod singulare dicas: immutat passus pro rerum circumstantium diuersitate; caeterum tardus in gradiendo vix esse potest. Contra si quiescendum est, inuenit

„vix, vbi pedem sistat, ac saltibus variis prope praestigiatorum ritu, idque inprimis si solus est, exercet corpus: caput pariter ac manus inter eundem non quiescunt. *Aquilae* volitare potius, quam gressum nobis obuiam ferre videntur: caput ad partes anteriores longe est proiectum, ac si frons volatui accommodanda esset; brachia iactant, lacertosque mouent, vt alas, aëremque illis percutiant, adeo, vt ultra pectus protendantur: abdomen pressum est; pes incedit eleganter, modo inaequaliter, nunc angusto, nunc lato passu vtens, nunc tardo, nunc admissio: oderunt tamen vulgo tarditatem eundi, breuissimam quoque viam emensuri; et plantis fere terram non attingunt, digitis pedum suspensi. Facile viae laboribus fatigantur, quos tamen ita solent minuire, vt vel misceant cum occurrentibus comitibusue sermones, vel canant,„ Sed nihil magis aberrat a regula, quam „*galli* incessus. Istiusmodi igitur homo ad ardelionum nationem referendus, trepide concursat per plateas: nunc gradum sistit subito, compellatque occurrentium turbam, nunc recta iter profequitur; nunc oblique pergat ad latera versus, nunc pergat, nunc redit, vel a leuissima „caussa

caussa hinc inde distractus. Quod reli-
quum est, corpore satis recto incedit
minutis ambulans citatisque gressibus,
amatque, non minus quam solet aquila,
tantus inter eundem, perpetuosque con-
abulationum focios. *Dracones* tardis
mouentur grauibusque passibus, corpore
nisi lente tracto, erectam tenent statu-
am, moti tamen a re quadam sibi ob-
iecta, non dubitant furiosa celeritate eo-
nare, gressumque praecipitare,,

§. 84.

Nunc ad motum partium corporis sin-
gularium conuertamur, atque notatu
digna pro classium nostrarum varietate
medium proferamus. *Leoninus* homo
propite incedit erecto et rigido, frontem
sepiuscule in rugas contrahit, oculos
fert in sublime, vultum seruat vnum
indemque, nisi intercedat aliqua animi
turbatio; collum dorsumque rectum
tenet, assidens non minus, quam pedi-
bus insistens: in sedendo manuum po-
sitiones, quam pedum diuersi motus existunt,
que illis affectio animi significatur. Raro
iridendum prouocatur leo, et, vbi se-
ctus accesserit, propemodum nun-
quam, risumque vultu magis renidenti,

„quam cachinno rustico exprimit. In sternutationibus grauem vniuersi corporis vna cum pectore commotionem sentit, misericordia tactus emittit lachrymas, at sine fletu: sit etiam vt correptus dolore potius ad iram et rugitum, quam ad lachrymas et ploratum cieatur: iram prodit manibus, et ore intonanti; amorem oculorum mictibus, interquiescente reliquo corpore. Terrore perculsus ac timore redditur inquietior, ruiturus in iram et vehementes actiones: nonnunquam consilii inops, certe immemor, hinc inde cursitat fugitque. Vox leoni clara est et alta, quamdiu quietus est, gratissima, distincta, liquida, et resonans audientibus accidit; irato contra inaequalis est, rugiens, intonans propter linguae magnitudinem crassitiemque in celeritate articulationis debitae modum mensuramue non feruens. Timentis vox tremula est, minus aequalis, idemtidem interrupta: amantis clara et distincta, sed anxia.

§. 85.

„*Hirci* caput est mobile ac pronum. frons serena, semper exporrecta: oculi sunt hilares, in gyrum circumacti; vultus a leuissima caussa mutatur, praesertim in
„moti

motibus animi, mox tamen ad priorem conformationem redit: collum lasciuit mobilitate perpetua, atque ceruices fluctuant. Ipse non longe permanet in vno eodemque statu situae; et, quem modo stantem videbas, nunc sedentem habes, nunc salientem: corporis etiam trunco quiescente, manibus luditur, et pedes agitantur: ad risum natura fertur, quem nunc hilari ore atque renidenti, nunc breui cachinno prodit, suasque nugas ipse solet videre: sternutat facile, quamuis leuiter. Tactus misericordia, non magis quam dolore, moestitia affectus in fletus ac suspiria soluitur: sustinet etiam praec amore lacrymas fundere; iram fronte significat, oculis, facie, voce clara, formosa, penetrabili, amorem lasciuia oculorum, gestuumque: saltibus etiam, ac totius corporis agilitate; terrores non omne statim consilium excutiunt, sed aliquantum tremens ad vtrumque paratus est: siue resistendum sit aduersario, siue parendum. Voce utitur iucunda; articulata, mediocri, temperata, neque in affectibus multum mutanda; cantibus, quorum amore ducitur, nauans operam, vocem alte acuteque exprimendo nares atque mandibulas crebro mouet.,.

§. 86.

„*Aquilae* caput propendet, raro ad latera vergit; tale genus erectum corporis statum diu non patiens, caput vel manibus sustentat, vel ad latus flexum quiescere iubet; cumque varios corporis positus expectant aquilini, vnus eiusdemque mox pertaesi, surgunt post sessionem breuissimam; lassantur eundo etiam in via breuiori, vt cupiant rursus considere: praeter spem vero et opinionem de conspectu fugiunt, velut auolantes, ipsi, quae de causa fiat, nescii; frons laeta atque hilaris raro sensus animi indicat: attamen oculi non quiescunt, et fulgore suo saepissime produnt cogitata mentis. Nec humeris quies datur alisque, in perpetuo motu, volatiliu ritu, constitutis. Ad sternutationes risusque nullo negotio invitantur huiusmodi homines: nec abstinent a lacrymis, quamuis dici non possit, quam celeriter exarescant, sublata animi incitatione, quae non videtur consecuta quod voluisset; iram arguit facies humum deiecta, vocis acutae, et in modo constantis sonore. Oculos, vt fleant, erudit misericordia; vt vagi, volubilesque circumerrent, amor; neque tamen nimis obnoxii sunt mutationibus; vox gene-
„ratim

ratim considerata, cum sit liquida, et aures penetrans, facit, vt ad cantionum labores admodum proclines sint; quoniam vero hoc habet sibi proprium, vt in vno canendi tenore persistat, accidit, vt canentes modulorum flexusque vocis elegantiores non diligenter obseruent.

§. 87.

„*Galli* vulgo erecta incedere solent statura; facie non quidem morosa tristique, sed laeta potius et hilari; nihilo tamen minus ad ripas et altercationes specitius deueniunt: oculis vsi vegetis ac laetis, amant corporis situm crebro mutare; modo sedentes, modo pedibus insistentes: et, quando caeteris omnibus quies conceditur membris, non datur attamen linguae, cui difficillimum tacere. Quos cito ridentes conspiciamus, cito etiam lacrymis perfusos deprehendimus; iram frontis rubedine, prouti in crissis gallorum contingit, ostendunt, et iratorum facies aliquo modo tumescit: oculi tunc spargunt ignes, et fixum intuentur; tolluntur clamores misti conuiciis, et brachia non minus parata sunt, quam pedes ad vim, aut a se auertendam aut aliis inferendam; parum mouentur misericordia, praeterquam

quam eorum, quos animaduertant sibi subiectos; amoris impetu reddunt valde agiles, laetabundi, ac toto veluti corpore amantes. Vocis beneficium est inexhaustum; quandoquidem canora natio est gallorum; igitur sonus vocis est articulatus, acutissimus, et adeo clangens, ut multorum auribus molestiam creet. Canunt libenter, qui gallo similes putantur, et possunt voces altissime sublatas diu persequi. „

§. 88.

„*Draconum*, quos diximus, corpus, eundem statum tenens quam diutissime, parum abest, quin prorsus immobile videatur; ad iram prouocati, fronte incenduntur oculis igneis et flammantibus desuper ad latera motis: corpus vel quiescit vniuersum, vel mouetur furiose, omnibus partibus simul agitatis. „

§. 89.

„*Sensuum* aciem externorum quod attinet, ea non minus diuersitate sua notabilis est. In *leoninis* visus reperitur debilior, qui non facile remotas res distinguat, et accurate cognoscat, cuiusmodi homines *myopes* vocamus. Etenim humores

Humores cum ruant impetuose versus superiora, adeoque et oculorum vasa, quemadmodum reliqua capitis, nimium inflata distendant, accidit, ut crassiores etiam particulae simul inferantur humoribus oculorum, illosque reddant turbidiores. Vnde etiam licet intelligere, cur saepius ignes transitorios, nubeculas, floccosque ante oculos habeant, quos caligine sentiunt obumbratos; atque hoc eo magis, quo maiores et nigriores sunt oculi, latiorque pupilla. Illud autem in bonis ponendum, quod, aetate crescente, oculi reddantur clariores, et visus emendetur magis, quam minuatur: quamquam in iuventute cum grauioribus luctatus esset difficultatibus. Sic et auditus non nimis acutus est, propter eandem humorum ad caput conglomerationem: tinnitu et susurro frequenter pulsantur aures, omnisque sonus inconditus, acutusque parit illis molestiam, ut facile exinde possit intelligi, quamobrem leones galli tantum adeo reformidare dicantur, ut eo audito in fugam se dent. Nec olfactu excellent, sicciore instructi naribus: gratis tamen odoribus delectantur; at gustu mirifice pollent, tam propter salivae copiam, salia ciborum soluentem, quam propter

propter linguae magnitudinem, multasque neruofas papillas, subtiles quidem, summeque fenfiles illi inhaerentes. Hinc fit, vt fapidis rebus nimium quantum delectentur, et inter edendum linguam preffius palato affligant; aromatum maxime, ac dulcium subtilium studiosi. Pari modo tactus etiam ob cutis mollietiem exquisitus et subtilis est: tum, quoniam nerui spiritibus perpetuo referti sunt, et ad sensus velociffimi subtilitatem idonei; tum, quia non resistit impressio- nibus cutis subtilitas.

§. 90.

Hirci per vniuersum corpus valde sunt fenfiles, modum tamen haec eorum fen- silitas haud excedit. Visu praediti sunt admodum claro acutoque, nisi praema- tura salacitate vires illius fregerint. Au- ditum habent nihil impeditum, breui tantum tinnitu nonnunquam interrump- tum. Olfactus acutus est, et excellens gustus, dulcia singulariter viridiaque ap- petens, illisque deliniendus. Nec tactus deficit, propterea quod cutis est satis fen- filis. Quo fit, vt leui tantum titillatione soluantur in cachinnos effusiores.

§. 91.

Aquilini quanquam parua sint pupilla instructi, visu tamen haud praestant: ea in re vix pro aquilis habendi, quorum facies intuetur solem ipsum. Habent pariter auditum debilem propter auricularem exiguitatem. Olfactu vero tam subtili et exquisito vtuntur, vt compositos et longe remotos facile assequantur ac discernant odores. In tactu singulare nihil habent ideo, quod cutis duritie sua nervorum sensilitatem imminuat, et celeriter rerum obiectarum mutatione, noua perceptio exorta priorem infringat.

§. 62.

In *gallo* omnes sensus videntur mediocritatem tenere; at visus huiusmodi hominum facillime laeditur, coecique in senectute redditi, documenta dant, se iuvenes venere nimia corpus eneruasse: caeterum tam sensili corpore sunt, vt mutationes quascunque statim persentiscant, ita, vt illis grauis sit, et anxietatem conciliet omnis mutatio aëris; his vero debet, in iis, qui *draconem* referunt, nihil singulare potui obseruare.

§. 93.

§. 93.

Sensuum internorum peruestigationem, quod illa magis ad statum morale cholericorum pertinere videatur, hic omittimus, et referuamus ad eum locum, ubi de actionibus, quae non singulariter per corpus, sed per spiritus atque mentem suscipiuntur, pluribus exponere nobis est animus.

§. 94.

Somnus in cholericis ad res referendus est quam maxime necessarias, et ad eorum naturam plane pertinentes. Etenim ingenti agilitate, motibus musculorum nunquam fere quiescentibus, et perpetua animi agitatione primum illi spiritus, qui in cerebri substantia collecti sunt, absumuntur; deinde et illae partes spirituosae leuissimae, quae sanguini inhaerent, et ad spirituum animalium secretionem sunt aptissimae, exhauriuntur. Tunc debilitas succedit, sentitur lassitudo et irruit sopor, qui nulla vi, nullaque vehementi actione corporum externorum in sensoria reprimi potest. Sponte collabuntur oculi, et nisi pareat homo corporique debitam indulgeat requiem obdormi

obdormit inter edendum et bibendum,
 quin etiam inter loquendum. Vidi quos-
 dam, hircina potissimum facie indutos,
 stantes etiam dormire. Propterea lucu-
 brationes omni studio fugiunt et, quan-
 do semel exhaustas vires sensere, lecto-
 que membra committere sunt parati, nul-
 lis amplius afficiuntur deliciarum generi-
 bus, quibus alias multum fuerant oblecta-
 ti. Suauissima etiam fruuntur quiete,
 adeo, vt etiam expergefacti, statim in
 somnos relabantur. Quo in somno al-
 tiori facile stertunt, maxime si quando
 dorso incumbunt, et somnum capiendi
 tempus alterius protraxerunt, quam sano
 homini par est. Sanguis enim, quam-
 vis spiritibus exhaustus, facile per vasa
 cuncta circuit aequali tenore, magnaue
 vi premitur ab arteriis, solutus est et flui-
 dus, vt facile minima vasa permeet, ma-
 xime, cum decens corporis positus acce-
 dit, qui non mutet humorum circulum.
 Statim vero si per sanguinis circumactio-
 nem, perque negotium tam digerendi,
 quam sanguinis faciendi, sentiunt vires
 rediisse, neruique denuo spiritibus repleti
 aptique redditi sunt ad sensum et motum,
 euigilant, et in momento temporis bre-
 uissimo sufficiunt omnis generis actioni-
 bus

bus instituendis. Nec insomniis multum turbantur, quia libere et expedite circum-eunt humores, neque vlllo in loco stas oritur, quae ideis euoluendis occasio-nem praebere possit. Verum somno vel minimum interrupto, accedunt insomnia perturbantia, et periculi aliquid minan-tia, quo admonentur, morbum sibi imini-nerē. Cum enim profundus cholericorum somnus ex libero per omnia vasa circulo ducat originem: sequitur, turba-tam quietem certum esse signum turbati alicubi humorum circuli. Ex quo im-pedimento nascuntur stagnationes et congestiones, quae licet non sint vehe-mentissimae, possunt tamen facillimo ne-gotio morbi cuiusdam fomes esse: quod vehemens et aequalis humorum in chole-rico circulus a leui stasi interruptus illico perturbatur, et sanguis eius aestuans faci-le inflammatur; cum contra melancho-licorum vasa grauesque humores huius-modi stases diutius sine noxa tolerare possint.

§. 95.

Haec tamen propensio ad somnum definitur varie pro varietate generis cho-lerici. *Hircorum* somnus est placidissi-mus:

mus: inprimis cum vires exhaustae fuerunt laborum assiduitate. *Leo* profunde dormit: at per aegritudines aut nimiam sanguinis abundantiam turbatur: *aquila* non seruat ordinem in capiendo somno; expergefactus quarundam horarum intervallo et redire visus ad suam alacritatem, soluitur denuo et in somnum relabatur; *gallus* in obscuro loco facillime obdormiscit, sed euigilat summo diluculo et redit ad labores primo mane. *Draco* magis requiem quaerit membris, quam somnum ipsum, qui nec nimis longus, sed stato quodam temporis intervallo contentus.

§. 96.

Ventum est ad rem grauissimam nimirum ad *generationem*: quantum ad naturalem hominem pertinet hoc negotium. In quo videtur necessarium, vt accurate distinguamus veneream libidinem ab ipso coitu. Appetitio ista sane est vehementissima in cholericis: verumtamen haud facile excitatur, nisi interuentu rei cuiusdam, qua moueatur talis instinctus. Ergo non fatigat animum occultis, ac diu tractis cogitationibus veneris, anxioque semet

H

ipso

ipse macerat amore: sed continuo totus accenditur, vbi accesserit ignis suus quo incalescat plus satis, vritque videndo, vt hoc MARONIS vsurpem, femina. Mira quidem res videtur, cum genitalia cholericorum interna pariter atque externa parua sint, et fere plus iusto minora, tumque potissimum cum languent: sed probe tenendum est, elasticitatem his quoque membris admirabilem inesse, roburque neruorum veluti certare cum sensili neruorum facultate maxima. Quamobrem subito veneris instinctu, spirituum animalium ingens multitudo non tantum ad genitales partes defertur; sed ad vniuersum ferme sanguinem. Vnde fit, vt cholericorum corpus quasi totum videatur amore correptum et inflammatum. Isti vero spiritus, quod prae aliis membris ruunt ad genitalia, erigunt neruum velocissime, eumque roborant rigore firmo. Sanguis, in cauernulis haerens, rarior factus atque extenuatus expandit vasa, dilatat, amplificat. Deinceps immiscentur, spiritus ipsi semini, vt hoc quoque tenuius reddant atque subtilius. Tum semen, quantumuis paucum, illorum copia, maiori nisu elasticitatis donatur, vt agat in vasa. Quae cum robusta sint, remittunt agendi impetum in semen, ita, vt reciproca suboriat

atur actio, nonnunquam a regula aberrans.
 hoc in stadio currentem cholericum aspe-
 xerimus, illum non febre tantum acuta
 odenti laborare, sed etiam delirio proxi-
 mum esse, parum aberit, quin putemus.
 Relictis rebus omnibus, quid agat, aut,
 quo se vertat, nescit; nunc stat, salit, cur-
 rat; nunc se abiicit, flagitat, obtestatur;
 nunc aggreditur, imperat, minatur; nunc
 fidit, reiecit; contemnit; quippe sui
 in compos. At enim vero si corporis
 nati datur copia, inter opus extemplo
 uitur, et semen aestuantissimum quidem,
 et paucissimum emittit. Quo etiam tem-
 poris momento cessat genitalium rigor,
 annisque libido veneris: etenim sanguis
 excauernulis detentus solutus ac subtilis ef-
 fitur ope spirituum, redit per venas et
 collabuntur. Maxima vasa seminalia,
 odii elasticitatis magnopere constringun-
 tur, concidunt vniuersa, ac taedium sub-
 iit vehemens. Nihilo tamen minus,
 cui tempore interiecto, ita se habet cho-
 lericus, ac si nihil esset factum. Nam re-
 mitur facile semen, cuius admodum par-
 portio explendis sufficit vesiculis, par-
 tue semen constituentes alcalicae et oleo-
 scaturiant quasi e sanguine cholericis.
 a. Esto nunc, vt redeat nouum amoris

ob oculos habeat foeminam stimulos excitantem: praeter haec etiam draco hanc ob causam raro ad amores inuitatur, quod foemina, quae possit illum ad eum libidinis gradum euehere, quo penitus incendatur, sit rarissima, ac difficulter inuenienda. Is autem non solet nisi cum suo genere coniungi; vnde est illud, quod obseruavi, nempe dracones, quos quidem mihi datum est nosse, coelibes vixisse.

„*Leones* pari modo, quamlibet feruidi, rarior tamen venere vtuntur; cum foeminae leonis, seu leaenae non vbiuis occurrant; at reliquae cum tanto non possunt opere concitatum reddere, vt moralis amor brutali constantiam addat, et perpetuus conferuetur affectus. Insuper caniculae, quas substituunt leaenis, nec animi magnitudine, nec elegantia corporis possunt masculo satis generi facere. Hinc est, vt etiam plerique leoninorum aspernentur coniugium. Effet quidem oriturus instinctus iungendorum corporum, at breui transiturus, quoniam non posset ab omni parte expleri.

„*Hircinus* contra nihil pensi habet, iungi tam capris frequenter obuiis, quam quidem aliis, diuerso genere ortis. Ardet enim libidinis petulantia, et auet stimulos veneris sequi dies noctesque. Quod

fi

si potest fatiare desiderium, fit, ut paul-
 lam omnis in semen transeat sanguis: is
 vero poenas det improbae falacitatis, mar-
 efciente toto corpore, et musculis ad rigo-
 rem quendam intractabilem obfirmatis.
 Tale periculum *gallis* intentat numerosum
 gallinarum contubernium, quod perpetuo
 novos ignes flagitat. Ut vero dicamus,
 quod res est, putamus: „nunquam nimium
 gratos iucundosque fore mulieribus amores
 cholericorum. „Delicias enim, in com-
 plexu gustandas, corrumpunt aestu immo-
 dico et actionis breuitate, vna cum tae-
 dio statim subrepente omnem voluptatem
 infringunt.

CAPVT II.
DE SANITATE CHOLERICI
TVENDA.

§. 99.

Expositis, quae seruiunt corpori cholericorum vniuerse cognoscendo; et qua figuram externam, et qua partes internas, actionesque exinde sequentes, ordinem nunc describamus, quo debeant ad conseruandam valetudinem vti. Quum enim integer ac sanus corporis status absolvatur iusta humorum et inter sese, et si referantur ad solidas partes, proportione: sequitur, illam non modo esse diligenter custodiendam; sed etiam nonnullas esse rationes, quibus singulatim tenendis, cholericorum corpus possit incolume, vegetumque seruari. Scilicet:

- 1) Aequalis propagetur semper humorum circuitus. Illi enim ob acrem naturam obnoxii inflammationibus, ruentesque per vasa cum impetu, a leuissima stasi turbantur in motu suo

fuo et, sic irritati, grauiffimorum fiunt morborum cauffa.

- 2) Secretiones cum excretionibus debent integrae feruari, nec vlla magis, quam tranfpiratio; etenim per vehementum falium in oleofas partes agendi vim generantur multae partes fpirituofae et acres, quae, nifi tranfpirando foras pellantur, aut eiiciantur aliis excernendi viis, febrilem opinionone citius poffunt mouere exaefuationem.
- 3) Aquofarum et fubacidarum partium iufta multitudo reftituatur in fanguine, quantum eius fieri poteft, dum velox circuitus eius, calor, motusque diffipant aquofa, et fimul acida fubtilia. Quae ficubi non refarciantur, metuenda eft ficcitas et calor fermentatiuus.
- 4) Videat cholericus, ne alcalicae vna cum oleofis atque fpirituofis partibus, quarum in fe iam fingularis eft abundantia, nimis praeponderent reliquis, id, quod fieret, fummo cum detrimento.

- 5) Leniatur quouis modo rapidus humorum motus, atque vis interni caloris; nec irriteretur aut augeatur vel minimum.
- 6) Detur opera tollendae et auertendae acrimoniae, quandoquidem solet esse exuberans.
- 7) Vasa nimium rigida et sicca cutis necesse est emollire, et poris ita semper prospicere, vt, apertis eorundem meatibus, liberum perspirationi sudori-que iter nullo non tempore concedatur.

§. 100.

In harum regularum usu dici non potest, quam belle conueniat cunctis cholericis, neque hoc difficile habet explicatus. Forma enim figuraque corporeae machinae tantum a se inuicem distinguuntur; at amice conspirant in proportione massae sanguineae, non in se tantum, sed comparate etiam ad vasa corporis consideratae: quis igitur vetet, eos omnes in valetudine conseruanda iisdem vti regularum praeceptis?

§. 101.

Atque, hoc ut manifestius euadat, mememus ante omnia nostros, ut versentur in aëre puro, sereno, cui plus insit siccitatis atque frigoris, quam humiditatis et caloris: scilicet aër ita comparatus conseruat optime transpirationem: condensat sanguinem, ut par est, in pulmonibus: recipit etiam in se, quae transpirant de sanguine, et per vapores abeunt. Discimus enim e singulari odore, quem aliqua hircorum genera semper, reliqua cholericorum a nobis explicata certo saltem tempore spargunt, quantum et quam subtile sit, quod egreditur e corpore per transpirationem; quin imo, quid secuturum sit incommodi, illud si remanserit. At vero totum hoc negotium non potest geri legitime, si coelo utatur cholericus humido, et vaporibus denso, qui solent impedire, quo minus humiditates e corpore effluentes recipiantur: tum remanent acres et spirituosae partes in sanguine, motumque facient fermentantem, imminuta transpirationis libertate; cholericus redditur perturbatus, inquietus, anxius, morosus: ac nescit ipse, quid incommodi subnatum sit. Cui si velit medelam asserre, aut motum au-
geat

geat humorum, quo fit, vt excretorio-
rum fines aperiantur vi quadam adhibita,
extrudaturque illud, quod molestiam cre-
abat corpori; aut indulgeat gaudio, inui-
tetque se vino paullo liberalius, ad eandem
progressionis celeritatem humoribus conci-
liandam; aut denique potu aquoso cali-
diori, sub tempus capiendi somni, vel dia-
phoretico, sanguinem ad exaestuandum
haud incitante, eodem consilio sumto, su-
dorem nocturnum proliciat. Nam sudor
praecipue referendus ad ea, quibus chole-
rici valetudo potest integra seruari. Cui
sponte profluenti quam diu est obnoxius,
et obsecundat illi, tam diu belle se habet,
nec vlla facile laeditur motiuncula; dum
noxia eiiciuntur statim, eoque ipso quoque
morbi fugantur; si quis autem consueto
sudore caret, illoque inprimis graeolenti,
quippe qui materiae nociuae index est; is
morbido afficietur corporis imbecilli statu,
nec diu virium incolumitate laetabitur. Et
qui denique sudores impediunt, aut con-
suetis alias destituuntur, in summo sanita-
tis vitaeque periculo versantur.

§. 102.

Quod si forte calido nimis et aestuoso
fuerint vsi, premuntur anxietatibus, venae
tur-

turgent, respiratio difficilis reddita multum acceleratur, et breui sentiunt omnia, quae patimur in accessione febrium; verumtamen illico cessatura, simul ac proruperit sudor. Sanguis, sine intermissione ebulliens, poscit condensationem ac refrigerium in pulmonibus, quae frustra expectaveris ab aëre calido. Vasa pulmonum sanguine manent inflata: nec sinister cordis ventriculus capere potest, quae dexter attulerit; quod si vero emanauerit sudor, abeunt per poros elasticae, aëreae, et rariores factae partes, ac sequitur exinde aliqua sanguinis condensatio. Quare non melius consulent sibi cholericis, quam vitando calorem nimium, vel abstinendo ab omni labore et permotione sanguinis, si quando sunt aestuoso aëre circumfusi: quieti tunc sunt ac tranquilli, potum fumentes aquosum, acidi aliquid habentem: aut vinum aqua dilutum; aut salia, quae medicantur, quibus omnibus possit metuenda sanguinis rarefactio et exaestuatio, si non praecaveri, certe temperari. Proderit etiam blandus motus et calidae potio; sic enim transpiratio cum sudore acceleratur; augeturque adeo, ut omne id exhalet, quod rarefactum est, atque extenuatum. Non minus prudenter euitabunt cholericis potum
nimis

nimis frigidum, vtpote, qui inter haurien-
 dum, bronchialia et pulmonum vascula,
 oesophago vicina, gelu valde afficit, sangui-
 nemque subtiliorem in minutissimis vasis
 ita potest congelare, vt stasis eueniat. Pot-
 est etiam inde nasci ruptura: haemoptysis,
 phthisis, vel inflammatio, sicubi sanguis iam
 fuerit aeris; vel peripneumonia: vel ery-
 sipelas pulmonum. Insuper caueda est
 omnis mutatio praeceps ac subita, ne cor-
 pus aestuans in aërem gelidum transferatur;
 nec aliquae eius partes adhuc feruentes de-
 nudentur, aërisque exponantur iniuriae.
 Etenim per caloris vim resolutae iam sunt
 quaedam sanguinis particulae et in serosis
 vasis sepositae, eo consilio, vt exeant per
 transpirationem: quae si forte impeditur,
 et aëris frigiditate fines vasorum in cute
 constringuntur, remanet, quod abire tran-
 spirando debebat: et, cum illud acre iam
 sit, ac spirituosum, vel stagnat, vt, pro
 conditione partis, quae importunum passa
 est refrigerium, dolores capitis, grauedo,
 angina, pleuritis, tussis, colica, diarrhoea,
 dysenteria oriantur, vel residet in fero,
 fermentantem ibi motum excitans, ita, vt
 febris accedat catarrhalis. Si quis igitur
 persentiscat, laesam frigoris importunitate
 iam valetudinem esse, in mali remedium
 stre-

renuo corpus labore exercent, singulari
 musculorum motu sudores interclusos euo-
 aturus, ad eiicienda, quae remanserant.
 totum adhibeat calidum, vel diaphoreti-
 cum aliquod, fixis quod magis constet,
 quam volatilibus; quibus iterato promo-
 veatur sudoris effluuium. Namque hac
 repetitione opus est; quoniam non tam fa-
 cile potest e sanguine propelli, quam gene-
 ri quaedam pestis, et cum illo commu-
 cari. Sunt, qui putent, lacte caloris ve-
 hementiam tolli ac sopiri posse, qui ta-
 men manifesto sese obnoxios reddunt peri-
 culo. Esto enim, ut eius oleum salia prae-
 sentia quodammodo temperata mitiget:
 vox tamen novum conflabitur incendium,
 cuius larga suggeritur materies. Ideo fru-
 stra etiam sunt, qui conantur vinis calidio-
 ribus, aut spiritu vini, calori corporis de-
 licti medelam afferre. Nam licet spiri-
 tus haberi possint pro diaphoretico, quod
 relictas partes expellat per sudorem: re-
 liquunt tamen salia acris; sulphurque iam
 recensum, quod in hominibus tenerioribus,
 et in eorum corpus laborum sit impatiens, opi-
 one citius febrem conciliare potest ar-
 dentem.

§. 103.

Similiter accidit cholericis, vt minus prospere valeant versantes in graui aëre, quem loca gignunt profunda, vliginosa, palustria. Namque grauis aër suo pondere magis agit in superficiem corporis et, vasis compressis, duplici de causa minuit transpirationem, huic hominum generi prae aliis omnibus maxime necessariam. Simul enim fere semper humidus est, remanet itaque plurimum crudi sulphuris, salibus facilius in aqua soluendis, per vrinam exeuntibus. Graui propterea coelo vsi, raro valent ab omni parte, et singulis propemodum annis cum tertiana conflantur intermittente. Qua laborantes, ab aliis immunes manent morbis grauioribus acutisque; eo quod humorum siccitas, et actio salium in sulphur, cholerae naturae perniciosissima non valde vrgeat. Dent vero operam, qui versentur in grauibus eiusmodi regionibus, vt motu vehementi fatigent corpus quotidie, donec lenis erumpat sudor; noctu etiam bene contegant membra sudoris proliciendi gratia. Abstineant a potu aquae merae, eligantque sibi e cereuisiarum genere leuiores, tenuiores, bene excoctas et rite fermentatas: cibos nimium pingues evitent: sereno siccoque aëri liberum per conclauiam transitum permittant.

§. 104.

Purus tandem aër fit, quem cholericò
 conducere compertum est: variis enim
 vaporibus repletus, praesertim iis, quibus
 fermentandi vis inest, violat sanitatem.
 Attenim nulli humores sunt ad quamlibet
 fermentationem procliuiiores, quam qui-
 em cholericì, quippe spirituosì et per-
 petua agitatione subacti. Ex quo intelli-
 gitur, quare grassantibus morbis epide-
 micis, cholericì primum inficiantur: cu-
 iusmodi tempestas ubi faeuire incipit, au-
 genda continuo modis omnibus transpi-
 ratio; vt, si quid mali venis acceptum
 est, data porta exitum quaerat. Nec
 salina deglutienda in locis, malis vaporibus
 refertis: omnium enim primo vis
 fermenti salina miscetur; idque in cho-
 lericis eo promptius, quo sunt loquacio-
 res: os colluant saepissime, idque in pri-
 mis aceto: alimenta, quae aliquamdiu
 fuerint aëri exposita, fructus maxime
 estiuos ante usum abluant: acidis potum
 imperent, vt acido nitri; nec aqua sola
 extinguant sitim, vinum rhenanum
 circumspectantes. Quod si vero sentiant,
 contagiosi quid sanguini iam fuisse im-
 mixtum, vt fractis viribus imminuat lues,

antequam altiores malum radices egerit, penitusque inhaeserit sanguini, vis fermenti, properent ad vomitoria, quibus primae repurgentur viae, vbi primum in cholericis sese exferit morbus. Deinceps adhibitis per vices absorbentibus et rhabbarbarinis temperatam eiiciant acrimoniam.

§. 105.

Optimum vero tuendae valetudinis praesidium corporis est mundities, nulli hominum generi accuratius seruanda, quam nostris. Atque hoc ipsum prouidam iam cauit natura, siquidem summo studio ferantur ad emundanda corpora, abhorreantque ab omnibus sordium foetoribus. Etenim libera transpiratione nititur sanitas cholericus, cuius proinde summa cura debet eo respicere, vt apertos conseruet poros, alias a crassioribus partibus obstruuntur vasa minima et acre quid relinquitur, quod stagnando plus vitii capit et infunditur sanguini. Quibus incommodis medetur facile commendata mundities, cuius accipiamus rationem. Primum sunt lintea, quae nudum corpus inuoluunt, frequenter mutanda, vt sunt: indusia et stragula lectorum, quibus

nibus renouandis apprime solent gau-
 ere cholericus; neque haec iniuria. Par-
 um enim oleosarum insignis copia tran-
 sirit, linteis velaminibus facillime in-
 terens, eaque breui multo squalore
 fuscans. Quarum partium tenacitas
 in orificiis pororum identidem affricatur,
 eas transpirandi obstruit, ac veluti con-
 utinat: vel etiam fit, vt iterato calore
 que sudore resorbeantur istae partes
 in eiecuae, reddantque serum valde
 purum. Vt vero de earum copia
 illis iudicare, persuadeas tibi, experien-
 tiam omnium rerum magistra, lintea,
 cholericum corpus accurate circumdan-
 s, vno die plus contrahere fordium,
 quam corpus melancholicum vix per
 septiduum et amplius non contrahit.
 Inde emundetur cholericus diligenti
 pedumque lotionem, quam si
 miserit neglexeritue, difficulter valetu-
 ditem prosperam tuebitur, tot remanen-
 tis in cute squaloribus crassis ac pin-
 tibus, qui occludant pororum meatus,
 quoque prohibeant transpirandi nego-
 m, salia praecipue exhalatis per poros
 et spiritu remanent in vasis minimis,
 siccatem in cute, calorem siccum,
 aequalitatem cutis, tumoremque hinc
 I 2 inde,

inde, vel etiam in pedibus clauos pariunt. Quis igitur dubitet ista remouenda valere cupienti? Recedunt enim interdum salia, quae iam per stasin vitium conceperant et, sanguini mista, crasim eiusdem turbant; certe inaequalem reddunt circulum et transpirationem, vel candor cutis perit; verum adhibita lotionne, cum aqua sapone maiorem detergendi vim adepta fuerit, vt possit etiam in oleum agere, aufertur optime, quod poris superincumbat, emolliunturque vasa, vt iis faciliori negotio expansa possint expelli noxia. Quin imo bona pars aquae simul absorbetur, idonea siccitati tollendae, et largiendo humor inferuitura, quo recreentur partes, quae alias ex lege circuli in corpore cholericis fuissent sicciore. Hoc pacto, quod resistit in poris, diluitur additurque humoribus denuo in orbem circumactis adaucta semper post corpus lotum transpiratione, nouoque adeo propellitur impetu foras eliminandum. Quapropter suaserim cholericis, vt manus ter ad minimum, faciem bis, pedesque semel per singulos dies lauet; osque colluat ante capiendum cibum, quoniam ibi magna pituitae vis pari modo solet accumulata.

Quam

quam si probe teneat rationem, confu-
 rit non tantum operi transpirationis, sed
 equalitati etiam circuli, quem peragunt.
 tumores. Etenim siccae cholericorum
 extremitates affusam auide bibunt aquam,
 et breui ad siccitatem suam redit made-
 lecta cutis. Cuius rei documentum ipse,
 experientia teste, habui, videns pedes
 scioris cuiusdam cholericus ex calore
 teris lassus, per horae spatium semel
 terumque spongia deterfos, prope libram
 aquae absorpsisse. Nec alia est ratio, cur
 AHNIVS, celebris ille Silesius sola aqua
 miracula pene fecerit, in aegrotis ex
 febribus ardentibus fere derelictis, quo-
 rum corpus et extremitates alternis aqua
 irroravit: exusto enim a calore interno,
 et exsiccato tali corpore, aqua per poros
 penetrans non diluit modo actiua salia,
 et aequalem restituit circulum, sed ad
 transpirationem quoque et crisin, si quae
 adhuc supersunt naturae vires, blande
 auuit. Tertio loco praecipendum est
 cholericis munditiei studioso, vt crebra
 frictione corporis vtatur? quae si aspe-
 rioribus fit pannis, aperit poros et irri-
 tatione neruorum affluxum ciet spiri-
 tum animalium: qui resoluendo, quod
 constat in poris, aucta per calorem

134
transpiratione, facilius noxia extru-
dunt.

§. 106.

Exinde non difficulter intelligitur, quare veteres Romani omnem ferme salutis, valetudinisque curam in balneis posuerint et frictionibus. Illi enim, sicut ex nummis patet, tantum non omnes, quorum aliqua nominis celebritas ad nos peruenit, cholericæ fuerunt indolis, et frequentissime aquilina leoninaque, nonnunquam hircina facie insignes, tametsi non plane desint gallis atque draconibus assimilandi. Isti igitur ob coeli feruorem, et squalorem cutis ad munditiei studium bene ac sapienter confugiunt; balneis non modo impuritates absterfuri, sed frictionibus etiam aperturi poros. Nec aliam ob causam ungebantur oleo, ut emollita in cute vasa eo lubentius expansioni cederent, possintque rite dilatari. Non tamen erat ab hoc oleo metuenda forte pororum obstructio: Namque humores a tergo per vasa urgentes, si etiam pori ad breue tempus incrustati fuissent, illos rursus et eo quidem magis aperiebant, quo magis emollita, beneficio olei vasa apta erant expansioni. Quin imo his balneis et
unctio-

unctionibus vsi sunt Romani non tantum ad sanitatem partam tectamque conservandam; sed ad pellendos quoque et arcendos varii generis morbos. Idcirco sane dolendum est, in nostris regionibus balneorum vsum tantopere neglectum esse ac ferme abolitum. Id quidem fatendum, non frequentia inter nos esse haec nobiliora cholericorum genera, quae fuerint in antiqua Romanorum gente; quemadmodum rari sunt leones et aquilae: nihilo tamen minus hi etiam nostrates, quicumque demum fuerint, melius omnino essent habituri, si balneorum et unctionum vsus plus vigeret.

§. 107.

Pergimus ad quaestionem de illis instituendam, quae solent alimenti causa sumi. Cibus primum, si quaeras quantum aut qualis capiatur? potest esse diuersus: deinceps etiam ordo non negligendus, quo capi solet. Teneamus igitur hoc in vniuersum: „cholericos insignem desiderare ciborum copiam, eam tamen satis bene digerere.“ *Leones* atque *dracones* auide magnas portiones deglutunt, quorum ventriculus multum capere, et acris mensuris in chylum

commutare potest; at possunt etiam ab-
 stinere diutius, atque inedia tolerare.
Hircus, non nimium edax facilius exple-
 tur; sed parvus *aquilarum* et *gallorum*
 ventriculus, quod capere non potest, id
 vel coena longius tracta, vel crebra eden-
 di repetitione compensatur: qua restitu-
 tione opus est propterea, quod per au-
 ctas secretiones et excretiones, solidae
 sanguinis partes perduntur multae. Quo-
 circa non facile euenit, vt edacitas dam-
 num afferat cholericis: cui nec illud
 nocet, quod aliorum valetudinem opi-
 nione citius turbatam laedit. Vnum
 hoc si excipias, ipsum cibum, quem co-
 piose ingerat, sua vi atque natura no-
 xium non esse debere: fibris instructus
 est horum hominum ventriculus admo-
 dum robustis, vehementique nisu con-
 trahendis. Adde menstruorum acerrimo-
 rum vires ac spirituum large affluentium
 impetus, quae faciant omnia ad escu-
 lenta quaeuis tam conterenda, quam pe-
 nitus resoluenda. *Leones, dracones, et*
hirci ventre cibus repleto ad somnolen-
 tiam torporemque feruntur; cui adiungit
 se comitem tristis quaedam morositas.
 Cuius rei ratio sic intelligitur: quoniam
 avidissime in se cibos gurgitant, conuo-
 cantur

cantur e reliquis omnibus corporis par-
 tibus, et veluti citantur ad ventriculum
 spiritus, necessarii concoctionis admini-
 stri. Exin eorum defectus alibi sentitur;
 interea dum totum quasi corpus inten-
 tum est, vt opum summa vi perficiat
 vnum digerendi cibi negotium. Iam
 vero si pareant isti somnolentiae, mani-
 festum est, male consultum fuisse sanita-
 ti, quam infestat quoque somnus a pran-
 dio vltra modum captus: quomodo enim
 chylus posset sopito corpore distribui, et
 legitime cum humoribus communicari?
 nunquam dispensabitur aequaliter per
 vniuersum corpus, deficiente in somnis
 motu musculorum; nec noui spiritus e
 sanguine segregabuntur consumtis prio-
 ribus: praetereo tacitus temporis non re-
 parandi nimis pretiosam iacturam; nam-
 que tali somno vti, non erunt idonei mu-
 neribus fungendis, postquam expergef-
 acti sunt, manebuntque aliquandiu tetrici,
 difficiles, morosi; quo tertia diei pars pe-
 rire facile animaduertitur. „Ergo me-
 llus erit actum, si post prandium, vel
 coenam lautiozem, corporis membra
 moueant blande et aequaliter: „ gaudio
 item risuque temperato spiritus e sangui-
 ne proliciant nouos. Agiliores post pran-

dium *galli* sunt et *aquilae*: vtpote quibus est ventriculus robustus atque musculosus, attamen parvus, nec omnem spirituum multitudinem ad se trahens. Quae de causa immunes ab ista lassitudine et inertia, in eadem, quae fuerat antea, persistunt agilitate.

§. 108.

Hic mihi caueant etiam cholericus, ne prius novos ingerant cibos, quam priores plane subactos confectosque sentiant: alias enim nascerentur cruditates. Ventriculus et intestina non relaxata, contractionis ope ad statum naturalem non revertuntur, iustamque intentionem paulatim amittunt. Qui secus fecerint, eorum ventriculus nonnunquam summae verocitati ita adsuescit, ut perpetuis distendi cibus postulet. Quod mirum non est, mensuris cholicorum rarissime deficientibus, quoniam, si quid eorum fuerit absumtum, noua mox e cibis concoctis suggeruntur. Nam semper abundat cholericus in sanguine biliosus atque acris humor, qui breui secernitur, tanquam primum cupiditatis edendi et concoctionis instrumentum. Itaque cholericus indulgere si velit huic instinctui,

nun-

nunquam nisi plane repleto satietatem profitetur ventriculo. Si quis autem scire cupiat, quem debeat accurate temporis articulum obseruare in saturationis negotio, eum probe sequatur, quo cibi fiunt insipidi et in ore amarum quendam excitant saporem; scilicet sapor a saliuâ oritur, quae quamdiu est insipida et large profluit, possunt sine noxa capiendis cibis indulgere; cum vero ad amaritiam verti coepit, talemque saporem communicat cum cibis insipidis, iam exhaustae sunt ordinariae ac sufficientes salivae particulae et illae, quae inter manducandum exprimuntur, profundius hauriendae sunt e fero sanguinis adhuc crudo, quod semper in cholericis amaro est propinquum. Caeterum exhaustis salivae opibus, ad reliqua menstrua eadem valet vis argumentandi.

§. 109.

Frigidi cibi quantumlibet in aestatis fervore mirum abblandiantur cholericorum palato: nullo tamen pacto conducere possunt, si panem excipias et alia cibaria frigidiora, quae assis carnibus iungi solenne est. Etenim postulant hi cibi acrius menstruum, neque facili via et ratione

tione concoquuntur: propterea, quod cohaerent arctius, et interstitia, quae per calorem expandi debent, sint occlusa. Verumtamen acetaria, quae moris est apponere cum assis aliisque calidioribus cibis, eam quidem ob causam rectius possunt concedi, quoniam cibis, quorum minor moles multum dat nutrimenti, sumtis, necesse est, ut his alii coniungantur parum nutrientes, et ventriculum tandummodo distendentes. Si quis enim tantam carnis assatae, siue a quadrupedibus sit, siue a volatilium genere, velit sumere copiam, quanta replendo ventriculo requireretur; profecto quinque vel sex librae non essent suffecturae, cui ferendo non responderent vires oneri, menstruaque essent prorsus imparia tanti molae soluendae ac digerendae. Proinde apponuntur cum istis cibis lactucae, acetaria, brassicae, vel etiam poma, quae quidem expandendo ventriculo sint idonea, parum tamen corpus alant, nec vnquam prorsus menstruorum vim exstinguant.

§. 110.

Solent praeterea cholericis duriores cibos, sale conditos, fumoque induratos
et,

et, si assi elixiue sint, semicoctos, et crudum fere sanguinem adhuc stillantes in deliciis habere; neque id iniuria, vtpote qui validas habent ventriculi fibras, vna cum acerrimis mensuris; quo fieret, vt tenuiores, leues mollesque cibi facillime dilapsuri in momento temporis resoluerentur; nec esset quicquam, quod actioni ventriculi resistere, mensuramque in se recipere queat. Igitur statim vacuus redderetur ventriculus; neque chylus enim mollibus cibis ductus sufficeret viribus corporis conseruandis. Modum tamen in eiusmodi duris, crudisue alimentis teneant, ne magnum incurrant valetudinis periculum; alcalicus enim, et procliuis ad putredinem chylus ex illis generatur, qui praeter varios morbos hoc etiam solet incommodi conciliare, vt cutim reddat pallidam, vigorem frangat, oris foetorem excitet et flatus moueat quam maxime putridos. At si fuerint, qui, perstantes in sententia, nollent ab huiusmodi edulibus sese abstinere; hoc modo velim teneant cautionis ergo, vt omnia dentibus comminuunt diligentissime, adiungantque tam panis, quam vini copiam; quorum acidum balsamicum alcalicam putredinem infringat.

§. III.

Sic et oleosos pinguesque cibos vehementer appetunt. Butyrum solum sine pane et carniū adipem sine sale, frigidum praecipue possunt impune ferre, satisque per bilis acrimoniam concoquere. Sed auctor sim illis, vt hac in re modum adhibeant, nisi penitus velint labefactare, atque euertere fibrarum vim, quae cum ventriculo, tum intestinis insunt, et per oleum nimium quantum emolliuntur. Timendum pariter est, ne in sanguine accumulentur saponaceae et oleosae partes, impuritatibus cutis, vt scabiei, occasionem praebiturae; certe transpirationem ita oleosam redditurae, vt cutis perpetuo madeat squalore, singulari studio munditiei curanda. In quibusdam, quorum natura est fortior, accidit, vt periculosos istos adipem pati, concoquere, et in corporis partes rite transmutare queant; hisque deinceps alimentis pinguissimis saginentur ipsi, et aqualiculum valde obesum portent. E quibus disputatis conficitur, tantum adipis innoxie sumi, quantum pro re nata per bilem solui, mutari in saponem, et cum sanguine communicari possit. Igitur qui copiam bilis gestant in intestinis, securius possunt

possunt vesci carniū adipe et cuiuscun-
 que generis pingui. Vnum adhuc mo-
 nendum duxi: nempe illos praepostero
 gi studio, qui sale, pipere, aliisque acri-
 bus solutionem oleosarum partium a bile
 operandam promouere conantur: quod si
 enim ipsa bilis in ventriculo non par est
 negotio feliciter absoluendo, etiam reso-
 lutae istae particulae acrium interuentu,
 nequaquam expedient corpori. Sin vero
 bilis sufficit iis bene soluendis, quid sale
 lemum et piperis acerbitate opus est?
 Quare omnes, qui pinguedines ferre sine
 his adiumentis rerum acerrimarum ne-
 queunt, meo quidem consilio rectius ab
 horum vsu prorsus abstinerent.

§. 112.

Similiter cholericī pisces, ne pinguis-
 simo quidem anguillarum genere exce-
 pto, non laesi ferunt, et illis insuper mul-
 tum delectantur, a quibus eos mox vio-
 latum iri constat, quibus bilis inest debi-
 tor. Imo et nostri nihil ab acris cibis
 metuent mali, cum bilis oleum istud prae-
 ualeat. Ita possunt, magnam fructu-
 ma aestiuorum copiam ferre et acidulis
 quidem, oleosis, dulcibus oblectantur,
 quin imo pepones sine sale et pipere, il-
 laesi

laesi comedunt. Suaferim tamen, nimis ne fidant viribus concoquendi; etenim, si multoties id agant, nec spatium ac iustum temporis interuallum ventriculo concedant, vt sufficienter possit contrahi, adeoque subigere cruditates nondum in partes corporis mutatas, et fero adhuc immutantes; facile fit, vt ex nimio vsu malorum persicorum, prunorum similiumque frigus immoderatum intestina percellat, ferique salia reddat impura. Ex peponibus autem atque cucumeribus generantur vulgo cruditates alcalicae, ad putredinem pronae: ex vtrisque tandem exoriuntur febres et cacochymiae.

§. 113.

Hinc intelligitur, cholericos, si, gulae indulgere sine noxa posse, in magna felicitatis parte ponendum videretur, eaque voluptas vere dici posset, esse beatissimos, cum varia sumant, ab omni detrimento immunes, de quibus aliis vix cogitare liceat; simulque polleant gustu exquisitissimo, cui sine metu satis posse facere sibi datum sit. Quod vbi fit, ex ipso plerorumque vultu discitur voluptas, quam inter edendum percipiunt.

Et

Et hi fere erunt, qui artem culinariam suis inuentis tantum locupletatam ad meras gulae delicias transduxisse dicendi sint: ita, vt nihil dubitem, Apicium istum lurconum epulonumque patrem fuisse, leonina facie indutum, veluti superius explicatum est. Itaque cholericus potest saluus manere et incolumis, coquus etiam non valeat meminisse, quot partibus diuersissimis cibos composuerit, quibus ille fruatur: modo sufficientem corpori motum nunquam beneget.

§. 114.

Nunc vero, si velimus ordinem ciborum respicere, certo constat, nostros vix grandio coenaque contentos esse, ac saepe sibi adhuc ientaculum poscere. Galli cum primis et *aquilae* ducuntur cendi frequentia, vtpote quorum exitus ventriculus requirat vel in longum tractas, vel saepius repetitas dapes. statim his mouetur salua, si pomum ali- quod, si placentulam, si crustulum, si panem similigineum conspiciant, famem implenturi. Neque tantis, tamque variis horum generibus forte grauantur, nisi abundantia sanguinis et obesitatis pondere

dere premantur nonnunquam; perinde ac genus ciborum vnum idemque acrivm praesertim, salitorum, fructuumque aestiuorum, nimium frigus inducentium, potest sanguini vitiosam inferre materiam, cacochymiae molestantem genetricem. Quare sit etiam his in rebus modus, ac certi sint fines; nec abutantur cholericis menstruorum robore, quod infringi solet postremo, licet antea saepenumero vitia ciborum, panis ac vini ritu correxerit, adiutum valido arteriarum motu et contractione, quibus malas partes modo subigunt et conficiunt, modo e corpore expellunt cholericis: nonnunquam praeterea sudore quoque, vomitu, aluique profluvio, in remedium istius vitiositatis feliciter vsi.

§. 115.

Igitur cum cholericis Ceres amica sit, Bacchus tamen videtur minus favere. Neque hoc aliquid habet momenti, cum valde tenuis et exilis sit eorum instinctus ad computationum delicias. Sitiunt quidem et per internum calorem, auctasque secretiones siccitatem facile contrahunt; perinde ac propter sputationum frequentiam et loquacitatem os exarescit, adeo

deo, vt saepius ferantur ad potum. At-
 amen plerumque aquis, vel cereuisia
 tenuissima contenti sunt, minimoque
 stimulo restinguunt haustu. Per naturam
 abhorrent ab omnibus spirituosus largius
 gustis: et nisi forte *hircus gallusue* inter
 acetias et risum, quasi se ipsos fallentes,
 vel ab aliis interdum decepti peccent,
 nunquam cholericum videbis ebrium;
 immo potius ebriositatem et ipsos ebrios
 sine peius et angue fugientem. Neque
 hoc iniuria. Sunt enim humores illo-
 rum iam in se et natura sua spirituosus,
 bullientes, feruidi et acres, vt exagitatis
 his vel a leui causa, iam ebrii videantur.
 vero praeter haec insigni adhuc desi-
 derio ad spirituosus ferrentur, quibus hu-
 mores magis reddituri forent ebullientes,
 fruidos ac spirituosus: qualis, quaeso,
 sanguinis feruor inde metuendus esset?
 tanta febris ardentis accessio? nam fo-
 rnis vehementia actionum per se ali-
 quam praebet ebrietatis speciem, quam
 inordinatus et rationi non parens spiri-
 tum motus, ne in furorem verteret,
 periculum esset. Nec sentiunt etiam
 nostri, quas alii in computationibus perci-
 unt voluptates, quod ita apparet. Fac-
 is antea loquaces facetosque fuisse, faci-

les omnibus et iocosos: nunc vino et spiritu dominantibus morosi fiunt, rixas movent, contradictiones vel minimas aegerri-
me ferunt, superbiunt fastidiose, alios contemnunt; breui quoque sentiunt nau-
seam, et vomendi conatibus irritantur. Post ebrietatem contractam somnum capiunt non satis quietum, torquentur crapa-
pula, auctisque internis ardoribus, nisi vehementi sudore permaduerint. Con-
sultius itaque agunt cholericis, atque suae naturae conuenientius, si aquae potui, seu tenuioris cereuisiae dediti sint. Spirituosus quibuslibet non nisi moderate vsi. Nam crassior illa cereuisia, quae hordeo lupuloque nimis incocta est, tanquam Martisburgensis, pectori est, inimica; quod oleum superans iam in sanguine magis adaugeat. Nec minus utendum cereuisia e tritico parata; albam vocant vulgo. Hoc enim potu ordinario facillime commouetur fermentatio, aequam sanguis cholericus iam per se procliuus est, adeoque coaceruatur nocentia acrimonia. Vinum, quod bibant nostrum vel ad Mosellam vel ad Nicrum vel in Franconiae finibus natum sit, idque aqua temperatum. Absint contra longissima vina Gallica; nisi forte minimis poculis hausta

hausta, Gallorum more, non itidem Germanorum: qui magnis vrgeri culullis non reformidant. Recedant quoque Austriaca, Hungarica, Bohemica vina: spiritusque omnes per fermentationem extracti, quos dicunt adustos. Horum enim est, non effervescentiam modo summumque ardorem excitare, sed acrimoniam quoque relinquere, et humoribus, et vasis multum nocituram.

§. 116.

Si vero forte acciderit, vt, errore admissio, largius se inuitauerint nostri; vel nunc remittant et a bibendo cessent, cum vinum, iucundum in palato gustum amittens, amaritudinem videtur contrahere, qualia iam superius de ciborum vsu praecipimus. Attenti ad hanc rem nunquam a vino decipientur. Id vero negligentes, et vnum tantummodo haustum hos ultra fines a nobis praescriptos sibi ingurgitantes, statim redduntur impares huic iuncto temporis diiudicando. Vinum enim priorem recipit saporem, dum acuratus sensus propter excitatos spiritus perit, et in seii, imprudentesque inebriantur; vbi porro noxas a nimio vel vino, vel spirituofo potu timendas praecauere

cupiunt, aut abſtineant a potu, aut, non-
 niſi aquam, et quidem paulum nitri ad-
 miſcentes bibant. Poſſunt quoque, niſi
 ad nauſeam fuerint procliues, herbae In-
 dicae, quam Thée vocamus, potu calido
 recreari. Non minus laetitia, cantu,
 motibusque corporis auctis conſeruent
 vehementem humorum circuitum, quod
 per multiplicatas ſecretiones excretiones-
 que ſuperflui e corpore prodeant humo-
 res. Nec prius vero cubitum eant, quam
 releuatos ſe ſentiant. Quod ſi intermiſe-
 rint, caueant certe, ne corpus lecto com-
 miſſum ſitum teneat nimis reſupinum:
 ſed caput prae aliis membris rectum ſer-
 vetur, ne ſpirituofi humores nimis fre-
 quentes eo adſcendant: ſic etiam ſudorem
 corpore bene conſecto prouocent, idque
 faciant tam diu, donec nulla ſuperſit am-
 plius in capite grauitas. Siti forte no-
 ctu preſſus, aquae frigidae potum fugiat;
 quo futurum eſſet, vt, ſecretionibus con-
 turbatis relinquatur in corpore, quod eiici
 debebat, ſed euigilans, ſicubi cruditas,
 quae reſidua in ventriculo nauſeam mo-
 veat, ſentiat, excitet vomitum, leniat-
 que ventriculum poſtea calido iuſculo:
 poteſt quoque corpus per aliquot horas
 adhuc in lecto contineri quietum cali-
 dumque.

lumque, vt restituatur circulus humorum
 equalis. Verum, si motus spirituum ad
 has aequalitates et consueti ordinis leges
 nondum redierit, adhibeantur huic rei
 perficiendae aliquae liquoris anodyni
 guttulae.

§. 117.

Non autem facile in maiori versatur
 periculo sanitas nostratum, quam suntis
 motionibus iusta fermentatione nondum
 satis defoecatis, vt sunt nonnulla cereui-
 arum genera, vinum dulce, arte magis,
 quam natura perfecte elaboratum, mu-
 tum, vel istud potulentum, quod com-
 ponitur aut e spiritu vini vel oryzae,
 acido citri, saccharo, et aqua calida: aut
 vino rubro cum pomis aurantiis tostis
 et saccharo, emulsionibus diuersi generis,
 ammonadae &c. Quae quidem omnia
 fermentationem excitantia sunt, eamque
 ipsam in ventriculo et intestinis iam in-
 choant: gignunt flatus et colicam:
 in sanguinem delata ex natura fermen-
 tationis dant occasionem catarrhis atque
 obstructionibus varii generis. Accedit
 etiam, quod inquietum et anxium reddi-
 tur corpus ob occultos ardoris ignes, hae-
 rentes in sanguine. Fiunt autem ista

hanc ob cauffam, quod per acidum citri, spirituofum et acre magis temperatur ac figitur. His non celerrime expulfis, violatur fani corporis integritas. Namque amplitudine quidem cholericorum vafa lactea praefant; excretorii vero fines vaforum fanguiferorum minus patent; vnde fit, vt fluida promte quidem ferantur ad fanguinem; longius autem haereant retenta in fanguine vafisque; nifi caloris ope, validaque arteriarum contractione subigantur. Aliter fe res habet in phlegmatico et fanguineo, vbi lacteorum anguffia viam crudioribus partibus occludit; nec minus in melancholico, vbi lactea quidem facile pertranfeunt; per amplas tamen vaforum excretoriorum fines non difficulter eliminantur; at cholericici vafa nimis diu retinent ifta omnia, vt adeo requiratur interna particularum agendi vis, qua foluantur, et validi motus firmitas, cuius beneficiis expellantur. Exinde colligas, cholericum, huiusmodi potionibus laefum, debere quidem amarum atque ftomachicis actionem in cruditates, earumque folutiones promouere: his tamen remediis nimis diu non effe inhaerendum; namque ftimulus ad euacuationem mox effe adiungendus:

Bus: sicubi nausea sentiatur ad vomitum;
 Sin flatulentia et colicus dolor ad laxan-
 dum aluum.

§. 118.

Ex eadem quoque ratione acida, scili-
 cet succus citri, et acetum: nec minus
 Rhenanum vinum certo respectu minus
 conueniunt cholericis, quantumlibet his
 potuum generibus ad refrigerium maxi-
 mopere delectentur. Impediunt enim
 haec sulphuris oleique solutionem, dum
 calorem, motumque humorum nimis
 temperant, qui tamen semper auctior
 esse debebat. Agunt contra magis in
 terreas sanguinis partes, illasque soluen-
 do aptas reddunt, quae in vasa minima
 penetrent et per excretoria egrediantur.
 Si vero terra cholericò in sanguine elimi-
 natur, leuior redditur illorum sanguis,
 ac facilius solubilis. Rubicundus sanguis
 in minima transit serosa vasa, et indi-
 gena quidem insigni et eleganti rubore
 tinguntur; facile vero in pulmonum va-
 sibus inde obstructio, ruptura, sputum
 cruentum, tussis, etc. sequitur. Si-
 mul bilis in hepate secretio ab acidis
 maxime turbatur. Haec enim quum so-

lutum oleum, alcalique poscat acre et vtrumque per acidum infringatur, iners magis redditur et ad ciborum oleosorum solutionem minus apta. Turbatur itaque chylicatio, viscidus elaboratur chylus et pituita generatur.

§. 119.

Calidum potum si quis vnquam sane cholericus magni aestimat, atque is est, qui Thée et Coffée sorbitionibus prae caeteris delectetur; quum enim propter siccitatem saepius bibere cogatur, magnos tamen haustus fastidit, deinde aquosa magis et dulcia quaerit, quam spirituosa et amara, et facile videas, his potissimum desiderium hominis expleri. Calidi quippe potus paucillum multo celerius oris siccitatem tollit, pituitam in ore haerentem soluit, et sitim exstinguit, quam multo maior copia frigidi. Nec facile accidit, quod aliis est solenne, nempe vt calidae potus ventriculo debilitatem afferat; quoniam robur fibrarum, internusque calor hoc auertunt, calidamque breui per omne corpus dispersiunt. Imo salutaris est calida potio viribus aliquantum grauatis. In cholericis enim
ferosae

serosae cruditates, quae nequeunt excre-
 toria penetrare, iaciunt vulgo morbo-
 rum fundamenta: calida vero salibus sol-
 vendis par est, et oleosis crudioribus par-
 tibus diffundendis atque ad excretionem
 praeparandis. Quare natura duce chole-
 ricus tunc auet potum Thée, lecto se
 committens, et transpirationem reddens
 faciliorem; at potus e fabis arabicis pa-
 ratus, quem vulgo Coffée vocant, his
 hominibus non aequè conducit, quo par-
 tibus uti debent. Huius enim oleosae
 partes ab adhaerenti terra leui factae spif-
 siores; per calorem vero veluti solutae
 et subtiliores redditae, penetrantes lactea,
 sanguinem nil minus grauem faciunt,
 oleosumque. Retinent etiam sulphura
 subtilia, quae debebant per transpiratio-
 nem auolare: quo pacto magis expan-
 duntur arteriae, quarum pressioni sanguis
 resistit in vasis minimis: in artibus regnat
 inuisa quaedam grauitas cum torpore,
 anxietatibus infestantur praecordia, spi-
 rituum non est aequalis influxus, oritur-
 que tremor, aliaeque molestiae. Medetur
 quidem his malis aliqua ratione potus
 frigidae; sed sumendus est tunc statim,
 cum restat adhuc liquor Coffée in ven-
 triculo, vt hoc ipso amittat oleum calo-
 rem

rem suum, ac subtilitatem, adeoque vim, vna cum terra per lactea transeundi. Contra sanitati efficit adustum vinum post Coffée haustum, quo valde periculo ausu nonnulli volunt sulphur atque oleum illud reddere magis fluidum, non reputantes, quam facile possit inde sequi humorum ebullitio noxia et inflammatio.

§. 120.

Lactis, quo mire delectantur cholericis, possunt ob acrimoniam bilis magnam copiam ferre, quo etiam salia sanguinis quodammodo temperantur. Nimius autem lactis vsus plethoram excitat, et molestam corpori oleositate, nisi laborum intercedat assiduitas. Lac, butyro vacuum, restinguit quidem sitim et recreat, potest tamen fermentationem creare nociuam. Carnium iuribus capiuntur etiam praecipue ex nostro genere *galli et aquilae*, idque potest eatenus concedi, quatenus hic cibus apprime nutrit, facileque solutus accedit massae corporis; nolim tamen, vt iis assuescant: est enim sub nostro coelo leuius hoc alimentum, quam quod sufficiat, virium satis ad aëris iniurias, laborumque molestias firme tolerandas.

§. 121.

Inter potuum genera recenseri possunt minerales etiam aquae, quamuis non nutritionis causa sumantur, sed medicaminis, quo fit, ut repugnent alendo corpori. Nutritio nimirum poscit mucilaginem, terram puta per spiritus subtilissime solutam, et, spirituum ope, non salium, aquae mistam. Salia enim, quia subtilem terram sero inferunt, ut una cum eo per excretoria possit eiici, obstant nutritioni, illamque impediunt: nunc vero aquae minerales per mineralem spiritum soluunt quidem terreas partes et reddunt subtiles; sed propter salia, quae continent metallica indoli vicina, illas solutas sero admiscent, et iniecto stimulo euacuante per excretoria proiciant. Conducunt itaque tunc tantum cholericis, cum sanguinem habent cruditatibus biliosis, pituitosis et oleosis partibus plenum, quae non ea sunt subtilitate, ut, pro nutritione fibrarum interstitiis adponi, nec ita ab inuicem segregatae et solutae, ut per excretoria emitti possint. Illis scilicet profunt, qui obesi vel impuritibus cutis obnoxii sunt, quibus quaedam antea usitatae excretiones fuerint suppositae, ut grauitatem inde sentiant artuum.

artuum. Ea tamen lege aquis his vtantur, vt caute nimis elasticam, v. c. Pymontanam adhibeant, ne humores ad turgescendum proni multo magis inturgescant, viasque insolitas quaerant. Simul addant semper, si forte desit, stimulum ad euacuationem, quo id, quod per spiritum et salia mineralia solutum est, exterminetur, nec vnquam remaneat. Alias quidem in ipso aquarum vsu leuamen sentiunt, dum fluidi redduntur magis cohaerentes humores: at, dissipato spiritu, qui solutionem procurauerat, cohaerent rursus paullo tantum dispulsi humores viscidi, et molesta nascitur malorum recidua. Graciles vero cholericis, quibus acres magis et spirituosi, quam oleosi et saponacei sunt humores, malo semper illis vtuntur euentu. Inde enim blandi et mucilaginosi humores acrimoniam temperantes eiici solent, nutritio, quae iam deficit, magis immittitur, nec vllum leuamen, quod ad temperandos ebullientes humores quaerebant, inueniunt. Consultius tales agerent, si temperantibus, vt sero lactis, cremore tartari parato, vel lacte caprino, verno tempore adhibeant sanitati curam, et pectori, cuius propter rapidum humo-

ris per pulmonum vasa motum angustia vexantur, circumspiciant, sed ab omnibus salinis mediis et acribus abstineant.

§. 122.

Quantum cholericis bibere liceat, vix accurate definiri potest, quum, modo magis, modo minus pro secretionum et excretionum vel augimento, vel diminutione requiratur, ac praeterea fere consuetudine res omnis nitatur: optime agent sitim expectantes, varius quoque est modulus pro ratione generis potus. Sic pura aqua sitim leuaturō maior opus est copia, quia celerius per minima vasa transit. Et aqua semper solidiores partes secum rapiente, lautiori prandio, coenaeque simul vtendum, quibus haec restituantur. Adde, quod laboribus exercitum corpus vix in nostris terris aqua possit esse contentum, ad sitim excludendam, viresque conseruandas: idque propter celerem aquae per excretoria transitum. Necessē est potius, vt aliquid solidius admixtum bibatur, quod maiorem impertiatur cohaesionem. Quemadmodum cereuisiae tenues exacte perfuntur illis, quae faciunt ad rem cholericis.

rici. Minor earum portio sitim pellit, et apta est ad humores fluidos seruandos. VINO, si quis velit ad siccitatem tollendam vti, ebullitionem humoribus contrahet, feruoremque perniciosum: quod si fuerit aqua temperatum, tenuis nimis esset potus, atque citius dissipandus. Inter coenandum bene actum est, si penitus a potu abstineat cholericus. Etenim saliuam et menstrua iam praesentia sufficiunt recludendis cibis. Noctu penitus quamuis vrgeat sitis, potum fugiat, chyli praeparationem turbaturum. Illam vero consuetudinem, quae nunc inualuit vsu, sorbillandi statim a prandio potum Coffée, frigido vnice relinquat phlegmaticorum et melancholicorum ventri.

§. 123.

Inter ea, quae capiuntur ore, potest quoque tabaci vsus, quando fumus eius per canaliculum tractus exfugitur, referri. Quod quidem iure cholericis noxiuum dici oportet: hi enim iam se et natura sua sunt sputatores, rapidusque humorum versus superiora motus auctas in capite seruat secretiones. Cum itaque stimulus per acria tabaci salia nouus additur, quo saliuaria vasa irri-

ritentur, adfluxus humorum versus glandulas valde augetur; serum ex vasis maioribus attrahitur et velut e fonte manat salivae liquor, cuius riuus inundant partimenta cholericus. Cum vero tanta aquarum partium multitudo ex faucibus fuerit extracta, siccitas iure timetur in caeteris eiei partibus. Salia sunt in minori feri copia soluta, calor, ex actione salis et sulfuris ortus, non temperatur: stases ergo, obstructionsque in reliquis capitis partibus carotidibus irrigatis oriuntur. Praeter tabacum, per eam quam mouet siccitatem, oculis potissimum nocet, quibus multum humiditatis opus est. Periculum poro maius incidit in eos, qui tabaco iungunt vinum et ad candelam oculorum diem intendunt, vel camini calore oculos auent: tunc enim sanguis magis incenditur, et stasis eiusdem in subtilissimis oculorum vasis commouetur; simul eiecta lutando saliva, sapor ciborum vel immutatur, vel non accurate exprimitur, et saliva quum primarium sit ad inchoandam concoctionem menstruum, primo iam debilitatur concoctionis facultas. Vnde fit, qui largius tabaco vtuntur, breui fatientur, ac male concoquantur; deinde etiam laboratus chylus non satis diluitur, et ma-

net viscidior. Multi deglutiunt salivam quae vero, impraegnata peregrinis et nauseam magis vomitumque, quam appetitum cientibus salibus, vires menstrui, cibos solventis praestare nequit, quo chylicationem non parum turbari compertum est.

§. 124.

Nunc quidem non uniuerse omnibus cholericis tabaci fumos aequaliter nociuos dicere ausim; nam quidam, corpus succo plenum nacti, sicut etiam illi, quibus inter fumandum saliuam non vbertim effluit, non nimis laeduntur. At enim vero mihi potissimum sermo est de iis, qui graciles sunt et siccitate iam laborant; hae sane maciei incrementum, virium et coloris in facie vegeti defectum breui sentiunt, tabaco abusi. Si quis vero huius consuetudini nolit renunciare, caueat modo, ne vel tres ad minimum horas ante vel post ciborum ingestionem tabacum fugat; ne saliuam desit ad concoctionem necessaria. Fugiat vinum et spiritum vini omnibus modis, et praecipue vino aestuans quamuis tunc in delicias verti soleat ista fumigatio, omittat illam. Crebrius aquam vel cereuisiam inter fugendum bibat, ne sic

cus affideat: exinanito etiam tubulo si-
 si os prius eluat, quam nouam accen-
 ; sic enim oleum saliaque tabaci abster-
 atur. Tandem si quis foetorem oris ex
 aco vitare voluerit, aquae acetum ad-

Caeterum reiiciatur omne tabacum,
 od grauibus acribusque salibus perurat
 quam, quoniam per irritationem istam
 iuxta saliuam augetur.

§. 125.

Sic et sternutatorius puluis medicina
 is fit, quam quotidiana consuetudo.
 eumentem enim, quia vulgo acris est,
 ationem, et hinc adfluxum humorum
 chneideri narium tunicam ciet: ex quo
 s, narium obstructions, neruorum com-
 siones, olfactus imminutio, ozoena deo-
 possunt, et oculorum, naribus confi-
 in exsiccationes. Quo qui moderatius
 tur, per sternutationem excitatam vi-
 ores redduntur; praecipue cum lassitu-
 torporque corporis ingruerit: restau-
 r vigor, atque pituita in naribus colle-
 exsiccata, et parietibus adhaerens in-
 uasi euellitur, odoratusque redditur
 o subtilior. Ambas denique consue-
 es tam fumigandi tabaci, quam ster-

nutatorium puluerem naribus inferciem
 pituitosae phlegmaticorum, et minus fo
 sibili relinquunt melancholicorum gre
 quibus saepe est medicina; cholericis a
 tem semper fere res noxia, in quoru
 corpore siccitas temperamenti, insignisq
 neruorum sensilitas, si non plane pernicio
 fos, certe superfluos reddit hos tabaci vs

§. 126.

Somni porro vigiliarumque legitim
 vices plurimum habent momenti ad fan
 tatem cholericorum. Spiritibus, qui su
 in cerebro secreti, per viuidas, quibus pe
 lent actiones, consumtis ac spirituosis pa
 tibus, quae in sanguine elaboratae, secre
 tionem spirituum animalium materiam su
 peditant, exhaustis, praesentibus tandem
 spiritibus non idoneis vigori corporis susti
 nendo, exoritur somnolentia, cui vix
 sisti possit: cui si velint cholericis etiam vi
 afferre, seque nihilo secius dare ad vigi
 lias ulterius ducendas, non sibi similes in
 vent amplius: remissae forent ac tardae
 actiones omnes, nec memoria, nec inge
 nium videretur adesse, vt prope posse
 haberi pro phlegmaticis; somno hanc
 causam reficiantur, necesse est; huiusq

e novos colligant spiritus. Nam pro-
 ptis dedita opera vigiliis, non modo de-
 tura esset actionum alacritas; sed futu-
 ra etiam, vt interrumpatur vniuersus hu-
 rum circuitus: infirmatur sensuum vis
 cipiendi accurate, perceptaque distin-
 endi: subrepat ingens lassitudo, omnium-
 que motuum aberratio a regula; siccatu-
 rne potu quidem accepto rite humectan-
 tum, obstruuntur nares, acceleratur ani-
 me reciprocatio; abdomini incommodo
 et flatu, calor ficcus regnat, grauitas ve-
 nosa membris incumbit extremis: pedes
 hique intumescunt.

§. 127.

Quamquam vero somnus huic generi
 topere est necessarius; tamen facilius
 ue celerius, quam in aliis absoluitur.
 Inno quidem indulgendi vbi data fuerit
 cultas, statim profunde obdormiunt cho-
 rici, quamuis ne lecto quidem excepti,
 vestibus adhuc induti, siue sedeant, siue
 iumbant; tametsi quoque res adhuc ex-
 tra in illos agant vehementius; exper-
 ti etiam, at somno nondum recreati,
 rrim in illum relabuntur, nec, quid in-
 ter ea egerint, recordantur; si vero meliori

ordine requiescere fomno fit animus, illi se non dedant, nisi tres circiter post coenam horas. et aliquo tardius post illam quae largior fuerit: antequam lecto se committant, frigida os colluant et cyathum eiusdem hauriant; eo consilio, ut, quod adhuc inest ventriculo, perfecte misceatur et eo melius concoquatur; tunc vestes, quibus corpus stringitur, remoueantur, ut fit aequalis nocturno tempore circulus fiat; pedes, et genitalia frigida lauentur, et tunc eatur cubitum; lectus vero ad rectam magis lineam structus sit, quam ad supinam decliuitatem, ut hoc modo sanguis vbique circulum aequaliter absoluat. Stratum non sit nimis molle, nec vbique cutem contingat, quo calor in corpore retineatur: tegatur etiam corpus optime, non vero, ut nunc passim moris est, leuibus illis inuolucris, sed grauioribus; quo calor in lecto retineatur, et corpus ad transpirationem inuitet; male enim agunt cholericici sudores euitaturi, praecipue, ubi veniant vltro, et ad illos procliuis sit natura. Salus quippe cholicorum vnice in transpiratione posita est: eaque neglecta confestim laeditur. Quae ubi non sequitur, necesse est, aluum post somnum habeant laxam; sin vero neque hoc contingat, hypochondriaci fiunt.

Cubi-

ubiculum, in quo somnum capiunt, ne humidum, nec etiam calidum nimis, multo minus vaporibus varii generis referim. Id enim cholericis multo grauius quam reliquis damnum infert; quocirca pro ac sereno aëre fenestrae, portaeque aperiantur, vt illi detur transitus interdium: tamen nocturno tempore penitus inrecludendum censeo, ne inaequalis exoriat transpiratio.

§. 127.

Vbi euigilauerit noster viresque senserit restitutas, surgat illico ad labores rediturus, etiam si breue fuerit somni tempus. Sanus enim huius generis nunquam prius expergiscit, quam post spiritus sufficientes secretos et restitutos. Hac secretionem absoluta, si quis de nouo in somnum relabi velit; vel, si quiescendi tantum causa in lecto remanserit: spiritus iam secreti remiscuntur sanguini, etiam separatis liquoribus: vnde sanguis fit rarior, celerius circumueclatur, liquores secreti magis fiunt elastici, excernique nituntur, erigitur calor, sudorque non criticus amplius est recreans; sed vires frangens, inaequalis redditur sanguinis circulus, spirituofae

eius partes ad superiora feruntur: carotidis rami replentur, expanduntur nervi et comprimuntur, ut obscuro fiant sensus, animusque reddatur morosus, ad iracundiam, aliaque pronus. Si vero, simulac vigorem rediisse animadvertunt, lecto surgunt, corpusque mouent, aequaliter distribuuntur spiritus per musculos, sanguinisque circulus promouetur, ut bene valeant; certum ideo somni tempus definire non licet, quoniam varia requiritur spirituum restitutio pro ratione laborum, quibus exhausti fuerint: item pro varietate dispositionis et habitus corporis, pro diuersitate excretionum et consuetudinis. Ita videlicet obesi, qui corpus vehementer exercent, et a teneris diuturniori somno sunt adsuetsi, vix octo horis contenti sunt, graciles vero nec laboribus exerciti muscutorum, quinque horis ea omnia possunt absoluere, quae somni negotio debentur.

§. 129.

Cholericus maturius experrectus, et lecto euocatus, quam reparatas intelligat vires, morosus est, nec sibi constans. Neque prius perfecte sibi redditur similis, quam somni portionem, quae fuerit detracta,

tracta, habuerit restitutam. Nam, spiritu plene nondum reddito. eo, quod totus cholericus corporis habitus spirituosus sit, integritas eiusdem damnum patitur; at, qui gaudio et motu mediocri, vel potu spirituosus temperato auctum sanguinis circulum per quoddam tempus conseruat, redit ad ingenium, atque naturam, quam paullo ante velut amississe credebatur. Nunc autem more solito surgens, extemplo frigida colluat os, faciem, et manus: aquam per nares attrahat, quod nares ita apertas retinet, vt nunquam pulvere sternutatorio sit opus: crines pectine percurrat, vt caluaria transpiret: deambulet leniter ambuletque, ad musculos pectoris et reliquos bene agitandos. Quare spirituum et sanguinis circulus per omnes partes reddi solet aequalis. Mox, vbi libuerit, frigidam hauriat, eius, quod in ventriculo collectum remansit, diluendi, miscendique gratia. Posthaec de ientaculo cogitet, si laboribus grauib; durisque; de potu autem aquoso tenui, calidoque, si studiis tantum et meditationibus det operam.

§. 130.

Sic male etiam sanitati prospiciunt, qui studiorum causa lucubrationibus horas ab-

sumunt fomno debitas. Nam simulac
 fomni desiderium sentiatur, statim omnium
 actionum perit vigor atque vitalis agilitas;
 nec apti sumus meditationibus prosequen-
 dis. Quod si quis cogere moliatur, non
 modo parum efficient tales inuiti labores,
 sed corpus etiam eneruabitur; eius integri-
 tate cum viribus mentis intercidente ante
 diem, et per *ἀτομίαν* succumbente. Cae-
 terum obserues velim, plura sane choleri-
 corum ordinis praescripto intentum discere,
 quam lucubrantem, et nihil dicam de me-
 ditationum ad auroram et matutinis horis
 susceptarum praestantia prae illis, quibus
 post prandium vel coenam detur opera,
 ubi crassiores, noui chyli particulae, cru-
 diores spiritus, laboribus musculorum ma-
 gis, quam profundis meditationibus ido-
 neos, gignunt; pessimo denique consilio
 vino et potu coffeae vigilias producere stu-
 dent nonnulli, quum spiritus ab istis potu-
 lentis in sanguine retineantur quidem, vt
 plurimi semper adsint ad secernendum in
 cerebro apti; sed sanguis exinde reddatur
 viscidior; quo facto per meditationes adeo
 glutinosus ad cerebrum defertur, vt vasa
 cerebri expandat, dilatet, spiritusque crassos
 generet. Vnde progressu temporis memo-
 riae et ingenii vis infringitur; simulac do-
 loribus

loribus capitis, vertigini, et exinde nascentibus malis affectionibus via aperitur.

§. 131.

Ad summam; cholericus non melius valet, quam in perpetuo motu constituti. Multitudo enim spirituum in cerebro feceritur, semper paratorum ad nervos replendos. Quiescentibus ergo musculis, hi spiritus semper influentes per nervos, in musculos haud distributi, ruunt per illos copiosius, ad viscera tendentes interna, glandulasque; tum cor vehementius palpitatur; arteriae validius contrahuntur et spiritus, qui per liquores secretos sanguini denuo uniscentur, rarefaciunt eum, et quasi fermentationem ibi excitant: expanduntur vasa, sanguis fit leuior, et copia non modo, sed impetu etiam adauctis ad superiora pellitur. Ita repletur caput sanguine: nimis expanduntur vasa: tenduntur et comprimuntur nervi, ut homo fiat morosus, torpidus, somnolentus, inquietus, doloribus capitis, narium haemorrhagia, tinnitu aurium, aliisque incommodis vexatus. Si vero iusto motu corpus exerceatur, dispensantur aequaliter spiritus per omnes et singulos musculos; quorum contractione sanguis

ſanguis in venis haerens conteritur, attenuatur; partes eiusdem accurate ſibi inuicem commiſcentur: craſſiores comminuuntur ac tenuantur. Proinde ex ſoluto et magis ad fluendum compoſito ſanguine noua ſecernendis ſpiritibus ſuggeritur materia; atque augentur caeterae ſecretiones, et excretionēs, eiectis omnibus, quae procul legitima ſanguinis mixtione abſunt.

§. 132.

Haec autem exercitia cholericici varia debent eſſe, cum pares non ſint, vni eidemque motus generi diutius inhaerendo. Nam aliquibus duntaxat muſculis agitatis, inaequalis redditur tam humorum circulus, quam ſpirituum influxus, ex quo fanitas noſtrorum detrimenta capit. Meditationes eruditas motibus iungant corporis, modo canendo pectoris muſculos commoueant, modo brachiis, pedibusque mouendis ſtudeant; nec tamen infudent vehementioribus exercitiis; ſolis ardorem euitent, calidumque nimis aërem, ne humores, iam per motum muſculorum reſoluti, ſolis calore reddantur magis rari, extenuati, atque aeſtuoſi. Quod vbi fit, expanduntur vehementius vaſa et, preſſi ab arteriis humores

mores exitum quaerunt. Inde non raro haemorrhagiae, haemoptyses, dolores capitis, et id genus alia. Quodsi labor his rebus circumstantibus suscipiendus est, hoc tantum obseruent velim, vt leniter incipiant, paullatim exercitationis opus accelerent et prosequantur, donec aestus in sudorem transeat. Hoc erupto securius potest laborari; nam rariores factae sanguinis partes minori negotio suos inueniunt exitus. Non autem vno impetu labor est interrumpendus, nec omnino cessandum; alias metus esset, ne vinculus teneatur in visceribus internis ebulliens sanguis: qui, cum vasa tendit validiori nisu, periculosissimas interdum paritur morborum accessiones, vt sunt animi deliquia, suffocationes, colici cruciatus, vomitus variique generis haemorrhagiae. Igitur a quo inceperis nisu, eodem quoque finias laborem, et membrorum agitationem.

§. 133.

Similiter nocet refrigerium corpori, laborum exercitationibus adhuc aestuanti. Namque in causa est, vt stagnet humores aestu incitati, et veluti congelentur in vasis minimis, vnde sequuntur confestim
rheu-

rheumata, vel inflammationes pro diuerso acrimoniae gradu. At, urgente siti bibiturus, antequam fiat, frigida temperata lauet manus, faciem atque os: eius etiam paruum haustum sumat, in ore tamdiu retinendum, dum frigus omne profugerit. Potum quoque lento tractu sorbeat potius, quam resupinata ceruice, bibonum ritu, sibi infundat. Sudans corpus tectum sit, et bene munitum a frigidi aëris allapflu. Laesum forte hoc modo, laboribus repetitis ad calorem sudoriferum statim redeat, aut calido potu, suntoue diaphoretico sibi consulat. Hic absit omnis potio spiritiosa, quamquam saepe videatur eximium quoddam refrigerium allatura, nisi nouus interim sudor fuerit consecutus.

§. 134.

Non placet cholericis vita sedentaria; nec etiam patitur eam corporis tuenda incolumitas. Ratio est in promptu: quippe oleosae partes, quae copiose illorum sanguini inhaerent, per contractionem musculorum non contritae, nec ab admistis spiritibus legitime solutae, cohaerent magis magisque inuicem, spissiores redduntur, et adiectis acidis terreisque partibus in adipem

pem mutantur. Is, vel depositus in adiposae tunicae cellulas, replet illas et corpus reddit obesum: vel collectus in sero et sanguine, si deponi in cellulas nequeat, cohaesionem omnium sanguinis partium adauget, illasque viscidas reddit, ac simul ineptas, quae pari, vt antea, celeritate per vasa minima transire possint. Augentur hoc modo, et deteriora fiunt omnia, quae §. 131. de quiete diximus, mutatur paulatim vniuersus cholericus habitus; vnde corpus fit immobile, lassum, graue; animus antea ad gaudia quaeuis paratus, tristis, morosus, turbulentus et variis, a stagnatione sanguinis, hinc inde contingente, perpeffionibus afflictatus. Quibus, tam sibi met ipsis, quam, quibuscum conseruantur, taedio sunt atque oneri. Quodsi etiam compresso et retracto abdomine multum sedeant immobiles, stasis oleosi huius sanguinis ad hypochondria magis agitur, accumulatur in illis vasis, quae venae portae ramis sanguinem committunt. Igitur ista expanduntur et circulus ibi redditur tardior: viscera molliora expanduntur; duriora vario modo tenduntur, irritantur, obstruuntur. Nerui tenduntur et comprimuntur. Denique motus et influxus spirituum animalium immutatur, variaeque in hepate, liene, pan-

pancreate, ventriculo, mesenterio et intestinis contra sanitatem accidunt, quae, coniunctim sumpta, *malum* appellari solent *hypochondriacum*.

§. 135.

Nunc optime quidem ageretur de sanitate nostrorum, si tale vitae genus in mobilius et magis laboriosum commutarent; verum hoc ubi fieri nequit, melius habebunt, si, quantum fieri potest, corpus erectum tensumque teneant, ne nimis conprimantur et angustentur hypochondria; si aëre utantur puro, et frigido magis quam calido, si transpirationem nocturno tempore bene custodiant, si cibis paucis, leuibus assis, potius quam elexis, salino terream magis quam oleosum chylum praebentibus, nutriantur; a pinguibus, crudis, duris, multum nutrientibus, abstinentes. Item, si potu copioso, nec aquoso tantum utantur, quippe qui, salia sanguinis diluens, olei solutionem minuit et cohaesionem auget: nec vinoso, aliove spirituofo tantum, qui elasticitatem et efferuescendi conatum in humoribus nimis auget: nec oleoso solidiore, ut cereuisia, incocta nimis, et valde nutriente; sed vino aqua diluto;

luto; vel tenui cereuisia, tali praecipue, quae secundaria dicitur; in ea enim primam per coctionem subtile oleum iam separatum, et per secundam terreum tantum subtile cum salibus aquae incoctum est. Praecipue his verno tempore minerales aquae conducunt, cum stimulo salino haustae: vel, si deficient, post prandium coenamque, prius, quam somnum capiant, aquae paucillum nitri cum paucio vino addant. Abstineant autem a potu coffee, penitus, vt etiam a chocolata, a spiritu vitai; nec bibant inter edendum. Vigilias, quantum fieri potest, in longum ducant, vel primo mane surgant: canant saepius, et musicae suauitate corpus reficiant; non effugiant animi affectiones, quibus raro laeduntur, et fere semper leuantur, vnam si tristitiam exceperis: aluum seruent aper- tam, ac, grauitatem sentientes in extremis, reluciant sudores: irritamenta venerea vitent; et solitudines, cogitationesque abstrusiores ne nimis diu prosequantur, bene videant.

§. 136.

Animi permotionibus quamuis chole-
rici multo magis et vehementiores concu-
tiantur, quam caeteri omnes: tamen hoc
habent sibi peculiare, vt multo minus re-

M

liquis

liquis horum impetu laedantur: propterea quod adsunt spiritus copiosi, et violenter in nervos, musculosque irruentes, ut statim vniuersum corpus incendant et immutent. Quo facto cholericus, in animi motu vehementi constitutus, aliam penitus induisse naturam, mutatusque in alium hominem videtur. Sed eodem temporis momento, vbi attoniti nouum mirabamur hominem, et horrendos timebamus euentus, extemplo ad naturalem conditionem redit vultus: quiescunt membra, quae conuulsione distracta videbantur, forma prior adest, et ipse, furiosum quem putabas, ridet intuentes; nec impotentiae suae, nec actorum amplius est memor. Ebullientes humores ac feruidi spiritus nunc tranquillius reuertuntur ad priores terminos, iudicioque mentis fiunt obtemperantes. Imo profunt saepius cholericorum valetudini huiusmodi perturbationes animi, nedum nocent: ipsi vitam, talibus vacuam motibus, ira singulariter, altercationibusue ineptam putant: exoptant illa, quaerunt, et, quauis data occasione, leuissima etiam, huic instinctui parent.

Lassi forte, aut torpidi his excitantur commotionibus, alacres fiunt, et aptiores fungendis officiis: nec odio illos prosequun

uuntur, qui adfectus, ingratos quoque, morerint; sed statim, vbi laeferint illos, exoptata vltione, parati sunt ad condonandum. Quoniam vero de vehementibus nimis motibus singulari capite adhuc agendum est, hic adicere lubet nihil amplius, nisi quod facere videbatur ad sanitatem.

§. 137.

Subortum autem affectum animi nunquam reprimat cholericus, sed agat potius, vt ille iubet. Non quidem nego, principium hoc repugnare rectae rationi ad hic loci, cum tantummodo de sanitate et conseruanda machinae humanae agamus incolumitate, veniam nos confuturos speramus. Si enim cholericorum spiritus in impetuofum motum abepti, non per muscutorum validam et sequentem contractionem vel consumti appelluntur; vel aequaliter humoribus misti per vniuersum corpus distribuuntur; miscentur quibusdam modo sanguinis partibus in hoc vel illo loco; hae autem plus reliquis redduntur volatiles, subtiles, elasticae, et quasi inflammatae: oritur igitur fermentatio quaedam in sanguine, velociori impetu ad nonnullas partes, quae prae caeteris debiles sunt, la-

bente: tunc obstruuntur illae, et, pro ratione acrimoniae sanguinis inflammantur: febris aliaque innumera symptomatica inde veniunt, ita, ut cohibitis affectibus omnino sanitas cholericæ everti ac destrui posse videatur; quibus contra si morem gerat, et exsequatur promte ad quae corpus mouetur; spiritus non aequaliter tantummodo per corpus distribuuntur; sed et expedite per exeretoria abeunt, simulque sanguini aequaliter missi, illum leuem reddant et fluidiorem. Qua ratione excretiones augentur, motus humorum acceleratur, et magni illi motus interdum loco medicaminis effluunt.

§. 138.

Iubet itaque medicorum ratio, ut cholericus, ira motus, tam diu manibus pedibus, vociferatione, totoque corpore pugnet, donec defaueuerit feruor et consumptos ipse sentiat spiritus excitatos: vindictae avidus vlciscatur, timore correptus hinc inde trepidans cursitet dum spirituum nimio assultu cor liberatum sentiat: tristis ne parcat lacrymis distortoque vultu eiulet: laetitia tactus exsultet, canat, tripudiat, rideat: implicatus veneris laqueis, videat, quomodo statim extri

extricetur: hoc pacto, tanquam animal
 ine mente diuina consideratus, longae-
 us incolumisque erit cholericus; contra-
 riorum autem contraria est ratio! Ita vt
 hoc vtar, irae violenta repressio in prae-
 cordiis mouet anxietatem, nauseam, tor-
 menta intestinorum: in artubus tremo-
 rem. Timore suppresso anxii trepidique
 saepius per totam vitam manent choleri-
 ci: vlciscendi cupiditate cohibita, amittunt
 hilaritatem animi, et omnes prope sen-
 sationum appetitus: retentae vi lacrymae
 capiti dolores, oculis, cerebroque debi-
 litatem afferunt: constrictus reflexusque
 terror potest immobilitatem corporis, de-
 bilitatem eiusdem et obstructionem non-
 nullarum partium efficere: gaudio qui
 non obtemperauerit, artuum tentatur gra-
 uitate: veneri non parens, insano saepe-
 numero amore, mania et acuta febre cor-
 ripitur.

§. 139.

At qui sentit, suborta animi commo-
 tione, spiritus multum efferuescere et
 impetuose per neruos labi, suadente ta-
 men sapientia, humanitatis effigiem cu-
 pit retinere vimque motuum istorum re-
 tundere: is de eo omni studio sit sollici-

tus, vt excitati spiritus vel statim per corporis orificia exeant, vel aequaliter per corpus diuidantur. Verum, sicubi iam sentiat vitium inde in corpore esse conflatum, et quasdam partes aut humorem iam efferbuiffe vasque obstruxisse, citius stases expediamus, priusquam totius sanguinis fermentatio incipiat; vel obstructio altiores agat radices.

§. 140.

Igitur confestim, post adfectum ortum, mittatur vrina et alius deiciatur quo spiritus his secretionibus et locis missi prius vna cum secretis emittantur quam ad sanguinem possint redire. Mox praecipua cessante ebullitione, potu theae vel sumto leni diaphoretico, leues illae spirituosae partes, sanguini mistae eliminantur per poros cutis: simul corpus blando motu, ambulatione aut equitatione aequaliter in musculis moueatur, et cantu, vel clara fermocinatione pulmones agitentur, vt per pulmones quoque transpiratio promoueatur. Haec sane via est ratio optima est, qua vehementes animi motus suppressi, sine noxa ferri possunt praecipue quando, vt infra pluribus expeditur, aliae magis contrariae affectiones et virtutes opponantur, vt irae, amicitia.

itia, et amor; vindictae studio, pietas, et animi magnitudo; timori, fiducia in Deum; terrori, spes et bonorum expectatio; gaudio, mutabilitas vanitasque fortunae; lasciuiae, honestas et timor; sic enim fit, vt motuum viuacitas alacerrima nox infringatur.

§. 141.

Haec vbi non sufficere sedandis videntur spiritibus, vt nihilo minus quaedam incipiat humorum fermentatio, tunc bene prouidendum, et malo mature occurrendum. Quod quidem fieri debet vel absorbentibus terreis et salinis mediis, quibus tanquam specificè grauioribus excitati leues spiritus adhaerent, iisque retinentur. Vel etiam acido temperato exagitati compascantur spirituosi humores: vt succo limonum, citri, aceto bezoardico; aut, quod est instar omnium, gutta vna vel altera olei vitrioli, largae aquae copiosa aequaliter mista. Non vero saepius haec ad remedia confugiatur temperantia, motumque sistentia, nisi fere semper exeretio quaedam, vel per sudorem, vel per aluum, vel alias vias sequatur. Nam retinent sulphur, et resolutas sanguinis partes, minuunt excretiones, nidorosum corruptumque humorem pro-

gressu temporis producentes, qui postulat excretionem.

§. 142.

Ita etiam si acciderit, ut motum animi excipiat nausea; nunquam haec sistenda, sed potius vomitus, siue aqua calida, siue addito stimulo vomitorio ciendus. Sin sequatur colica et alui tormina, non sedanda per anodyna, vel carminatiua: sed potius dato rhabarbaro euacuandum, quod per arterias mesaraicas est congestum. Nam si cruditates illae, quae in cholericis biliosae semper naturae sunt, et per stasim vitium contraxerunt, atque fermentatiuam conditionem, redeunt in sanguinem; aut deferuntur ad alias partes, illasque obstruunt aut fermentationem in ipso sanguine, febresque tertianas, imo caufos, producant. Et haec quidem ratio est, cur illi inter cholericos sint omnium maxime sani, qui post vehementem animi adfectum, aut vomitum; aut diarrhoeam, aut fadotes sponte natos patiuntur.

§. 143.

In motu animi constituti fugiant maxime quietem et taciturnitatem: abstineant a cibo

a cibo et potu frigido, donec spiritus effroeni in ordinem redierint; alimenta enim quaeuis assumpta, retardant crisin, cum tamen hic, spirituosarum partium illarumque, quae per spiritus leuia facta sunt, euacuatio maxime sit necessaria. Proinde timeant de adfectu inter prandendum forte suborto; videantque, ne breui post eant cubitum, somni capiendi causa: praecipue vitent huiusmodi motus omni studio, si pars quaedam corporis prae reliquis sit debilior, vel morbo quodam laboret; humores enim elastici, pressi per vasa, eo nituntur, vbi minorem inueniunt repugnationem. Et cum sanitas in genere fuerit debilis, vasaque laxa, quae vrgentibus humoribus satis nequeunt resistere; tunc vel morbus oritur; vel morbi recidiva.

§. 144.

Rerum tandem non naturalium agmen vt claudamus, de illis adhuc agendum, quae retineri et quae ex corpore excerni debebant. Hic statim occurrit transpiratio ita ad sanitatem cholericorum pertinens, vt, hac impedita, statim labefactetur; ergo illa quouis modo promovenda. Non itaque modus quorundam

nobilium et tantorum est probandus, qui, elegantiae causa, transpirationem et sudorem dedita opera supprimunt: non lectis ex anserum plumis, sed e pilis equorum paratis incumbentes, vtentesque tegmine, gossypio referto, eam ob causam, vt aestum euitent. In locis quidem calidioribus, vbi iam solis ardor multa fluida corporis dissipat, et in calidissimis, aestatis diebus mos iste locum potest habere; qui vero in Saxonia degunt, transpirationem copiosam nocturnam praecipue debent promouere, non auertere. Equidem auctor non sim, vt quis penitus sepeliatur plumis: bene tamen munitum tectumque velim, et hoc modo transpirationem inuitantem. Hoc autem eo magis, quo plus interfit bonae valetudinis. Ita peraeque vestibis semper bene contactus cholericus praecipue inferiores partes a frigore defendat; nec, primo vere, statim hyberna deponat vestimenta. Quamuis enim alii homines innoxie mutatum sustineant aërem; cholericus tamen grauitur afficiuntur. Quare, suppressa transpiratione, si inaequalis iam sentiatur humorum motus, et consueti sudores non veniunt, ita quouis modo restituant. Nolim tamen calidis medicamentis id conari,

nari, neque calore nimio externo: sed fixis potius diaphoreticis, feri cohaesionem tollentibus; sic sponte rursus id poros subibit, quod erat intempestiue retentum. Quodsi vero nimio sudore mactent, et debilitatem inde natam sentiant, prius explorent, vtrum secreta forte lateat acrimonia, sanguini fermentativum calorem et qualitatem impertiens. Hac enim saeuiente non reprimendus est sudor, sed morbo consulendum. Ita cessabit sua sponte sudor; sin autem patet, nihil amplius praeter feri tenuitatem subesse, temperantibus, absorbentibus et subacidis illa corrigatur. Salutari consilio etiam frequenter mutantur lintea, nudum corpus tangentia, ne acrimonia, quae iam transpirauit, denuo resorpta novos posthaec sudores eliciat.

§. 145.

Mucum in ore et naribus collectum exspuant nostri; sed saliuam retineant, nec sputationi nimis crebrae adsuefiant; quoniam saliuam non possumus carere ad concoctionem: cholericus etiam, semel sputationi adsuetus, planos perpetuo saliuarum riuos ex ore profundit; cui hanc
ob

ob causam tabaci usus minime conueniens est, sicuti iam commemorauimus.

§. 146.

Flatus ventris non quidem retineant, nec tamen quamlibet aëris particulam per anum exitum quaerentem emittant; quoniam crebra flatulentia magis consuetudini, quam internae fermentationi est adscribenda; et si quis omnem statim aërem per istos meatus expulerit, breui nouus locum prioris occupabit, vt crepitationo sequatur continua. Est sane in intestinis omnium hominum aër aequaliter haerens; atque hic per fermentationem internumque calorem expanditur: qui porro intestina expandit, borborygmos, flatusque efficiens; sed condensatur quoque in crassis intestinis, atque ad priores terminos redigitur; ita, vt si quis sanus sit, nec crepitationi assuetus, illos, sine vlla noxa, cohibitos retinere possit. At tamen si vlli, hac in re, certe cholericò danda est venia; in quo propter bilis copiam non maior tantum foecum fermentatio; sed et internus calor viscerum ita exsuperat, vt quaelibet aëris particula expandatur, adeoque exitum moliatur. Robusta insuper sunt eius intestina firma-

que,

que, vt aërem retinere possint, donec rursus fuerit condensatus. Hinc ergo etiam aureae aliquid dandum est mediocritati, ne vnusquisque flatu quam celerissime amittatur: neque tamen omnes violente cohibeantur; in quo plurimum habet momenti ea inuestigatio, an sit aliquis iam diu assuetus flatibus emittendis? si nondum fuerit, retineat eos, nisi se laedi sentiat. Si vero iam firma facilitas vsusque adsit, non nimis repugnet, ne repressus aër versus colon vniuersum pectus atque abdomen perturbet. Ad haec cibos vitet, aëris copiam profundius inhaerentem continentes: cuiusmodi sunt fructus aestiui, olera et legumina, quae, quo duriora sunt, et leuiora, eo magis in sinu intimo aërem occultant: qualia si iam sumserimus, et flatulentiam timeamus, concoctio tantum, quouis modo, est promouenda, vt prius resoluantur, et chylus ex partibus ciborum exprimatur, quam fermentatio, aërem inclusum liberans, accedat.

§. 147.

Ordini ante omnia in foecum depositione affuescendum, vt aluus fixa statutaque hora soluatur. Raro cholericis sicca al-

vus est, quum propter fermentationem
 foecum mollis vulgo sit, singulisque
 diebus laxetur, quod multis tunc statim
 contingit, cum tempore matutino calido
 potu nouum in intestinis motum exci-
 tauerint: atque hoc si fecus sit, statim
 de morbo quodam timor ingruit, alius-
 que aperiendus est. Quod quidem non
 faciendum medicamento acri et resinoso,
 sed potius lubricantibus et emollientibus,
 vt prunis, aestiuis fructibus satis maturis,
 et dulcibus, leni ambulatione saponaceis:
 et si his nil efficiatur, salinis ad amarum
 procliuibus. Namque alui obstructione
 diutius tracta, propter sensibilitatem,
 vimque firmam intestinorum, non flatus
 solum simul retinentur, et superiora ver-
 sus premuntur, sed et alia mala incidunt,
 spastica nimirum et doloris plena, quae
 non tutius, quam clysteribus possunt mi-
 tigari ac tolli.

§. 148.

Quod denique ad feminis excretionem
 attinet, cholericis quidem non prae tan-
 tum, sed apti etiam summopere sunt ad
 concubitum. Paruae sunt vesicularum
 feminalium cavitates; adeoque parua
 etiam feminis portio sufficit ad illas re-
 plen-

plendas, magna vero seminalis materiae copia sanguine illorum continetur. Neque tamen est facile quaedam natio, quae possit ac debeat meliori iure veneris usu carere; huic enim stimulo ubi parent, semper sunt parati, et in iuventute praesertim inexhaustas praestant vires huc impensas. Quod si vero in consuetudinem venerit libido, exhauritur etiam sensim sanguinis balsamus: et, quod vires sanguinis vitales conseruare debebat, quintam quasi eius essentiam constituens, temere proiicitur. Tum deficit paulatim nutriendi materia; rigida dura et exsiccata redduntur minima vasa, fibrae fiunt rigidae et immobiles, perit color corporis viuus, cutis praemature rugas contrahit, memoriae franguntur vires, hebescit ingenium, iudicium perit, sensuum praecipue visus subtilitas et acumen perditur. Nonnulli plane coeci fiunt, artubusque haerent male mobilibus, exemplo hircorum et gallorum lasciuiae indulgentium, quorum corpus redditur aridum et marcescens: secretionibus et excretionibus cunctis vigorem amittentibus, destructoque chyli et sanguinis praeparandi negotio.

§. 149.

Interim venus modum feruens, quae vires non exhauriat, vt caeteris omnibus ita et cholericis potest concedi. Verum singulari temperamenti ardore praediti veneris modum certumque ordinem feruare nesciunt; eam etiam ob causam quod honoris studio ad singulare aliquod praestandum exstimulantur. Omnino sanis et robustis diebus alternis venus neutiquam foret nocitura; illi vero non singulis modo diebus, sed et, honoris causa saepius in die exercitationes istas repetunt, donec elumbe sentiant corpus. Hinc fit, vt cholericus ad minimum semel per vitam, vires per coitum laedat, et pro felici habendus sit, qui incolumis euaserit, nec aliquam retulerit corporis debilitatem. Hoc eam potissimum ob causam illis vertitur vitio, quia naturae suae praestantia id possunt, vt, quamuis ab amabili foemina incitati, cupiditate coeundi flagrent, et semper de conatu non irriti sint certi: tamen, si primis modo irritamentis repugnauerint, per longissimum tempus, imo per totam vitam a venere facillimo negotio queant abstinere. Nec enim magna, (vt dictum est) feminis copia suppetit; atque hoc

elasti-

elasticitate potius, quam pondere quaerit
 exitum. Quod semen simul spirituosum
 est, optime solutum ac subtile, ut, si
 modo non accedat per animi motum a
 delinimentis blandis excitatum eius rare-
 factio, per adfluentes copiosiores spiri-
 tus, qua iam extra terminos se subducit,
 facile resorberi et ad sanguinem reduci
 potest. Si naturali hoc ordine seminalis
 materia ad sanguinem redit in illo reten-
 ta, sane nihil excogitari potest, quod
 magis illum firmet et roboret, atque ad-
 longaeuitatem promoueat hominem; se-
 men enim balsamus, quinquaque totius
 corporis et massae sanguineae est essentia.
 Hoc resorptum non pinguem illam, qua
 est in eunuchis, praebet nutritionem,
 non lubrica, molliaque seruat mi-
 nima vasa, non animum effoeminat.
 Nam enim secretum fuit, et per secretio-
 nem in quintam essentiam mutatum,
 pinguemque naturam, quam habuit antea,
 amisit. Vasa sane fiunt inde robusta,
 vires firmae, animus ferox, qui si obfir-
 matus illecebris repugnauerit venereis, de-
 cede etiam reliquis animi motibus froe-
 andis, et in rationis veluti gyrum re-
 gendis par erit. Quapropter etiam cho-
 rici a venere non virium defectu, sed

N

ratione

ratione permoti penitus abstinentes, ne in cogitationibus amatorii voluptatem sequentes, non omnes tantum labore facile tolerant; ab aliis iniuriis aliisque dietae vitiis periculosam mutationem non sentientes, sed ingenii etiam, memoriae iudiciiue viribus tantum addunt incrementi, ut nemo mortalium reperiat qui de primo ordine et loco cum illis certare audeat. Quemadmodum enim plantarum semen concentratam totius plantae, e qua prouenerat naturam, in se continet, ita, ut additis aliis tantummodo aliunde venientibus, aquosis scilicet atque terreis partibus ope caloris breui omnis planta ex femine produci possit; non aliter humanum semen ita extractam veluti ex sanguine gerit quintam essentiam, ut in minutissima eiusdem parte ipsa vis et natura hominis futurum insit: additis tantum quibusdam extrinsecus allatis et minus necessariis: quare toties, quoties semen perditur, aliquando de hominis essentia simul intercidisse, putandum est.

§. - 150.

Vt autem cholericus nuncium venerit missurus, in coepto opere feliciter progredietur.

mediatur, haec illi suggerenda confilia
 bitramur: nouum si adhuc sit animi
 opositum, fugiat omnia amoris irrita-
 menta et recedat ab illis rebus, quae
 sunt iam olim perceptae voluptatis
 memoriam periculose renouare, cum
 iritus etiam leui de causa soleant vehe-
 enter ferri ad genitales partes. Non
 tunc obseruetur animo voluptatis vel iam
 optae, vel adhuc capiendae imaginatio,
 bellarum lasciuie pictarum caueat ne
 contempletur spurcitiem, aures amoueat
 colloquiis eorum, qui solent suos in
 amore triumphos narrare et mirifice
 laudare: vtatur praeterea istis placitis,
 gulisque, quibus callidissimus amoris
 magister Naso Romanorum quondam
 nimios a veneris consuetudine studebat
 docere in remediis amoris. Victus in-
 nimis et vitae regimen prouide institua-
 tur, vt parcatur istis in corpore nutrien-
 tibus, quae spiritum et subtilem simul
 macilagine[m] possunt large cum sangui-
 ne communicare, adeoque semen nimis
 cumulant, vt sunt: castaneae, nuces,
 coccolada vino incocta, pisces cum aro-
 matibus et vino; et huius generis similia.
 meratim vino non vtendum vsque ad
 collisionem sanguinis, qua coorta perit

animi in corpus imperium, et corpus
 feccat praepostere principatum sibi
 debitum. In somno etiam seruam
 modus, vt euigilans primo diluculo
 festim stratum relinquat, otium re-
 veat, laboribusque infudet: qui, cor-
 et mentem exercens consumit quo-
 nimios spiritus: otiosus cholericus fugit
 solitudinem, aquae sit potor multae,
 lectum petiturus, nitri aliquid immiscet
 quod sine omni periculo semen iam
 lectum soluit, et eius reditum in sang-
 nem promouet. His regulis vbi
 mensem tantum fuerit obsecutus,
 fractum videbit veneris stimulum, se-
 eo redactum, vt amplius imperium in
 tis non furiose detrectet, grauique fir-
 tate difficiles veneris nugas contemnat

§. 151.

At frustra sunt, qui castitatem
 in animo ponant sed in ipso ven-
 opere intermittendo, interea tamen
 iusmodi cogitationibus et incitame-
 dant locum: hoc enim ipso euertit
 sanitatem, quod ita intelligitur: in
 suborto spiritus ruunt ad interna primi
 genitalia, semen, cui miscentur, elasticum
 faciunt, eoque ipso expandunt vasa
 semen

men quasi maturum prorumpere mo-
 tur: tum fertur ad vesiculas feminales,
 uor prostratarum facilius mobilis ex-
 lat, et vrethram humectat, sed, represso
 ordinis motu, spiritus animales ad ista
 a delati facile resorbentur, remanet
 s solidior, semenque iam maturum
 cidius actionem in vasa perdit, ita vt
 rs maneat. Rebus ita se habentibus
 olici modo laeditur sanitas. Primum
 astat, prostratas et vesiculas feminales
 ricatas esse et intertextas fibris, quae
 et in collo vesicae et in vrethrae prin-
 io, istae igitur partes sicubi manserint
 anfae tumentesque, omnino debili-
 et musculares vesicae fibras et impe-
 nt, quo minus vrina missa, statim
 fit claudi orificium: vnde quoddam
 assequitur vrinae stillicidium. Deinde
 men multum in seminali vesicula de-
 tum propria vi et natura fermentat,
 e fit denuo, et multo fluidius, vt ex-
 edat vesiculas, et vltro moliat exitum
 galli gallinacei caput, ruatque non
 o sua sponte et sine erectione praecua,
 tenui vi inter alui deiectionem elici-
 n, vel affectione etiam lenissima pro-
 tum. Tertio fit facile, vt semen istud
 mentatum malo euentu regrediatur in

fanguinem; tunc iam maturum et fidius fermentando factum continuat istam fermentationem in ipso sanguine; particulae autem fermentantes generatim mutant humorum motum; animum tamen quadam morositate afficiunt, ut est in acribile laborantibus; corpus reddunt infirmum, iners, graue, ab omni agilitate alienum: singulatim vero congestae modo ad has, modo ad alias partes nocent: istae particulae facillime praebent nonnullas obstructionibus et morbis occasionem.

§. 152.

Sit itaque cholericus, si nolit instinctum amoris vim afferre, rara sed feruida et tenuis, eaque post absolutam concoctionem non, cum Bacchi, Cererisque munere decoratatos habeat spiritus, sed, cum constantem et veluti superantem famem sibi concessam sentit, nec ciborum tuum refectionem statim post opus tentat, sed prius, aut quiete et somno, aut motu exsultantes spiritus refragnet: omnino siquidem alimenta spiritus in sanguine vinctos retinent, sic etiam parcaturato saepius labori, quamuis blandus et illecebrarum plenus: non nisi perfectatur at nunquam vi coactas adhibeat vi-

cor

corporibus iungatur frigidis magis et humidis, quam siccis et calidis, ne metuendum sit, fore, ut nouo igne consumtus pereat.

§. 153.

Siccioris et gracilioris habitus cholericus, etiam si prae aliis ad venerem sint proclives, consultius tamen ab illa sese cohibent; in his enim spiritus excitati per sensibiles nervos, instar fulguris, per uniuersum corpus penetrant, quod incendunt, vruntque hominem, ut, nisi affectus rationi parere doctus sit, sibi met ipse non sit conscius. Eo modo leuis ac spirituosus illorum sanguis per admixtos spiritus extemplo efferuescit, tenisque nervi ad quamlibet contractionem paratissimi sunt. Quocirca etiam raro metam attingunt cholericus et citissime solvuntur; sed non perit tantum semen hac ratione, tanquam temperatissimus liquor; non tantum pereunt vires, sanguisque nimis exagitur; sed eiectione semine novum rursus sine mora e sanguine ducitur; atque hoc ipsum diminuit subtiles oleosas et mucilaginosas sanguinis partes, quarum erat officium, temperare cholericam acrimoniam; sic autem illa magis augetur,

actio partium sanguinis in se inuicem fit maior, sanguis leuior, facile fermentans, et nutritio minor: quo non potest non ista ficcitas et marcor augeri.

§. 154.

Hoc vero omnibus modis est dolendum, praematurum in cholericis stimulum illos eo saepe redigere, vt, priusquam corpus firmum satis et stabilitum fuerint nacti, illicitas veneres sequantur: Quod in causa est, vt perditio humorum balsamo nunquam sufficiens artuum robur, iustamque staturam acquirant, debiles potius manent et memoriae infirmitate laborantes. Perinde ac iudicium ipsum ad eam non assurgit perfectionem, quam saluis viribus et a venere tutis fuisset acquisiturum. Expectent igitur terminum saltem illum, quo perfecte absoluta est corporis exaedificandi nutritio, et, quo superantes vires naturae sine detrimento aliquid possunt perdere. Non minus acuto veneris stimulo senes etiam cholericus punguntur, cessante iam facultate generandi, cui si non resistunt, ad eum annorum gradum non perueniunt, ad quem alias fuissent peruenturi. Merito elumbes facti, quod supra vires intendunt

dant nervos, vigorem vitamque ante tempus amittunt. Etenim nemo dubitat, annos tantummodo inter 30 et 50 generationis negotio esse dicatos, reliquis merito exclusis: antecedentes quippe corporis firmitati et studiis impendantur: sequentes reseruat animi puritati diuinis rebus consecrentur; quis enim inter vneres recte digneque possit aut de musis, aut de vera pietate cogitare? inprimis cholericus aestu abreptus; talis enim homo totus est in affectu, nihil pensi faciens, dummodo satiet cupiditatem; delectationemque et internis et externis partibus aucupetur: interim deliciis succumbit maximam partem imaginariis, quas in fine fera sequitur poenitentia.

DE STATV MORBOSO CHOLERICORVM.

§. 155.

Absolutis nunc illis, quae de sanitate cholericici dici poterant ac debebant, pergitur ad morbosum statum, de modo singulari aliquid allaturi, quo futurum sit, vt in hoc temperamenti genere subnascentur morbi longe grauiores, quam in caeteris; qua vero etiam via et ratione

bona possit restitui valetudo, modo hisce
 folis veluti proprio. Itaque ordiamur a
 primis viis, quae novos in corpus hu-
 mores, nempe succos ciborum transmit-
 tunt, a vasis scilicet lacteis, quatenus
 causae morborum esse possunt in chole-
 rica natura. Iamque §. 26. seqq. expli-
 catum est, orificiorum lacteorum diame-
 trum certum quendam respectum habere
 ad fines arteriarum, et hanc proportio-
 nem fundamentum esse sanitatis. Nempe
 orificia lacteorum nil transmittunt, nisi
 tales ex cibis partes, quae commode per
 arteriarum fines circumeundi orbem te-
 nere et absolvere possint: si vero accidit,
 ut illa lacteorum orificia prius et citius
 dilatentur, quam fines arteriarum, et iam
 non copiosior tantum quam antea chy-
 lus, sed et crassiores eiusdem partes
 magisque cohaerentes illuc transibunt, et
 in sanguinem venient, quae per fines ar-
 teriarum adhuc angustiores nondum pe-
 netrare possunt; expanduntur itaque a
 maiore chyli copia vasa tam sanguifera,
 quam serosa, et cohaerentes partes in
 sanguinem translatae, in minimis vasis
 resistunt, quasi stagnantes, priusque
 vasa dilatant, quam per illa praepellan-
 tur. Nec facile per excretoria vehuntur;

sed

sed diutius propter viscidam naturam et
 cohaesionem in vasis detinentur; ista au-
 tem tensio percipitur in vniuerso corpo-
 re, et artuum cunctorum oritur graui-
 tas. Tunc, si aetas adhuc iuuenilis fue-
 rit, vasaque mollia, quae tensioni et ex-
 pansioni cedant; vasa reliqua corporis
 paulatim magis magisque dilatantur, in
 eo statu nutrienda: et quum vniuersum
 corpus a vasis constructum sit, hoc to-
 tum expanditur, et sic modo non nutri-
 tur, sed conseruatur etiam, atque crescit.
 Corporis incrementum hanc ob rem vni-
 ce lacteorum dilatationi tanquam primo
 nititur fundamento, et pro ea ratione,
 qua haec dilatantur, reliqua etiam vasa
 expanduntur, et ita nutriuntur, corpore
 modo citius, modo tardius crescente
 moleque illius audaucta: vel donec ita
 amplificata sint vasa, vt respondeant dia-
 metro lacteorum et commode ferre pos-
 sint, quae ab illis transmittuntur: vel
 donec haec dura, firmaque per nutritio-
 nem fiant, vt nec dilatationem amplius
 patiantur et admittant; sed expansioni
 resistent, fluidaque adpressa reprimant.
 Quibus itaque lactea parum et tardius di-
 latantur, illi lente crescunt, et staturam
 habent iusto minorem: quibus cito et
 multum,

multum, isti cito crescunt, et proceri fiunt. Quodlibet incrementum hac ratione ad statum corporis praeternaturalem iure posset referri, quod expansione lacteorum corpus mutetur, et inde mutatio sanitatis in corpore cholericco accidat. Quum vero haec expansio vasorum successiva sit, et nulla corporis actio evidenti ratione per illam laedatur, ad morbos etiam referri non solet. Quamvis durante incremento nunquam perfecte valeat nec infans, nec puer, nec iuuenis. Namque dolor ab expansione circa articulationes, pandiculatio, oscitatio, grauitas, tristis saepe animus, aliaque in incremento obuia symptomata satis ostendunt, aliquid in corpore mutari.

§. 156.

Si vero lactea quidem dilatantur, et copiosiore magisque solito cohaerentem chylum transmittunt: vasa vero minima arteriosa dilatationi nimis resistunt, vt nihil cedant, nec ampliora fiant, nec aduectos humores ea, qua adpressi sunt celeritate, venis committant: nec id, quod excernendum est, per excretoria effluere sinant; repleta manent maiora vasa copiosiori

piofiori humore viscido, et magis cohaerente, quam diameter vasorum postulat; unde variis morbis et infirmitatibus occasio datur.

§. 157.

Haec enim orificia lacteorum si successiue dilatantur, vt ampliora dehiscant in cavitates intestinorum, successiue etiam lentoque, et vix sensili gradu accumulatur humores in vasis maioribus. Chylus hic copiosior, si vires naturae integrae sint et fortes, quales fere semper sunt in cholericis, in corporis humores et ipsum sanguinem mutantur: expanduntur vasa maiora, bono quidem sed multo sanguine, quem ferre et mouere non tanto, quo factum est antea, vigore possunt: comprimuntur vasa minora excretoria: imminuuntur secretiones et excretiones: remanent multa, quae excerni debebant; sanguis expandens nimis vasa contractilem illorum vim infringit. Hic vero non satis conteritur et, cohaerentibus magis magisque particulis eiusdem, redditur viscidior vt, transitus per anostomoses propter hanc cohaesionem particularum sanguinis difficilior succedat:
hinc

hinc tensio et repletio vasorum oritur, ut et grauitas artuum, difficilis respiratio, cordis palpitatio, somnus turbulentus: obscuritas sensuum et animi morositas, qualis status *plethora* adpellatur. Facillime itaque in cholericis *plethora* nascitur; imo non est cholericus, qui non ad minimum semel fuerit *plethoricus*; iam enim orificia lacteorum magis in his hominibus patent, et crassiores partes illa pertranseunt, quam quae per minutissimos vasorum fines vel exitum vel circulum continuare possint: quare forti contractione vasorum et actione partium interna opus est ad subigendas cohaerentes partes, easque exterminandas. Quocirco sine mora nimio sanguine infestantur, si quieti sunt, aut vitae sedentariae dediti: si lautae assueuerint diaetae, et, si quauis de causa excretio quaedam fuerit repressa.

§. 158.

Plethora hac ratione in corpore cholericis suborta, non propere minuenda est mittendo sanguine: in iuuenibus enim incrementum corporis viresque crebriori sectione venae multum detrimentum capiunt,

piunt, vt corpus nec ad iustam magnitudinem perueniat, nec id robur adquirat, quod nacturum fuisset, si abundantes humores vasa sufficienter dilatassent in nutritionem corporis mutatos. Sic et in adultis sal sanguinis fixum, quod in terra latet, ebullientes leues partes retinens et compescens simul euacuatur: quo immutato sanguis semper magis magisque ebulliens redditur, facilius efferuescit, et e sanguineis vasis in serosa transit; ergo magis laboribus exerceatur corpus, qui a leuioribus incepti ad grauiores tendunt. Sic accedente contractione musculorum sanguis conteratur: per admissos spiritus subtilior et aptus reddatur, qui apertis fibrarum interstitiis adhaerere, et in firmum corporis nutrimentum mutari possit: cibus sit parcior, leuis: itemque nimia caueatur ventriculi et intestinorum dilatatio, inferciendis alimentis: alias orificia lacteorum inserta intestinis adhuc magis dilatantur; quam ob causam flatulenti quibus cibi, vt et pingues, debent vitari, ne emolliti inde intestinorum parietes dilatationi facilius cedant; potus erit copiosus, tenuis, aquosus, cui salino-terreum principium inhaereat; non vero oleosus, crassus et incoctus. Somnus brevis

vis fit, vigiliae diutius trahantur; nec ullis attendatur remediis, cum solum hoc regimen sufficiat, ad hanc imminuendam tolerandamque plethoram; contra cholericum hoc malo pressum a pharmacis lenimentum quaerentes, non raro per quotidiana remedia sanitatem valde debilitant. Omnium maxime absint quaeuis laxantia et vomitoria, licet sint temperatissima. Sit enim, ut laxata aluo statim aliquod leuamen sentiant; breui tamen multo vehementius mala recrudescunt.

§. 159.

Cum vero illi plethorae a quauis causa ebullitio adiungitur; commoti humores efferuescunt, expanduntque vasa: quae, quum firma sint, se constringunt, et vehementius propellunt sanguinem. Tunc ab initio lassitudo ingruit et grauitas artuum, vna cum oscitatione et pandiculatione: mox circulus humorum augetur, inflantur vasa, facies nunc rubet, nunc pallet: acceleratur pulsus: respiratio redditur difficilior; cor palpitat, calor omnis in corpore intenditur, ita, ut febris accedat ephemera; interim illae partes, quae efferuescentiam producebant, subiunguntur,

aguntur, et aut per sudorem, aut aluum
 laxam, aut urinam denique abeunt. Ita
 morbus breui temporis spatio, saepe vnus
 tantum diei, absolvitur, raro medicinam
 poscens: et si quaedam sit danda, non
 sit, nisi quae constet temperantibus et sub-
 acidis, cum copioso potu aquoso dilu-
 ente ac temperante.

§. 160.

Quod si vero id, quod abundantiam
 sanguinis ad ebullitionem exaestuationem-
 que verterit, intime sanguini sit permi-
 stum, nec facile per vasa excretoria ex-
 terminetur; diutius durat ebullitio, vasis
 sanguinem conterentibus et vehemen-
 tius in illum agentibus. Qui, pressus ubi-
 ris, tendit maiori nisu in vasa minora
 minus repugnantia: haec dilatantur, eo-
 que pacto in illa, quae antea non nisi
 serum tenebant, rubicundus sanguis co-
 gitur. Atque haec serosa vasa vi quando
 aperiant in cavitatem, quam antea secretis
 viscosis humoribus humectarant, dilatata,
 sanguinem transmittunt rubicundum.
 Quod si vero non in cavitatem sese ape-
 riunt, expanduntur, comprimuntur ac
 tenduntur nerui; obstruuntur vasa, hinc
 varii generis haemorrhagiae, dolores, in-
 O flam-

inflammationes diuersae, pro ratione d-
 rectionis humorum pressorum, et decu-
 bitus illorum ad partem quandam singu-
 larem. Nec in hoc statu venaesectio
 statim locum habet, cum potius tenta-
 dum sit, annon salinis mediis, terreis li-
 vioribus subacidis et potu aquoso dili-
 gente illae particulae, quae efferuescentiam
 excitarint, sopiri, et sanguis ad quietem re-
 duci possit: at apparentibus plethorae
 signis grauioribus, periculum grande ma-
 nantibus, tunc sanguinis missio non diffi-
 ratur, sed ea hora, qua temperantia
 rein sentimus sanguineam, suscipiatur.
 Verumtamen haud nimis larga sit, ni-
 forte vitio nimiae exinanitionis, valde
 contrahentia sanguinem resolutum con-
 terant, atque sic resolutionem et effe-
 vescentiam augeant. Post venaesectio-
 nem continuatus salinorum medicor-
 rum, terreorum et acidulescutorum, (in-
 ter quos vna vel altera guttula olei vi-
 trioli eximum fructum spondet) vsu
 residua facile tollit incommoda.

§. 161.

Fugiat praeterea cholericus, plethorae
 laborans, anodyna, ab opio sumpta; tamen

Symptomata videantur vehementissima.
 eorum enim impetuositas in cholericis non
 facile est metuenda, cum oriatur cito, ci-
 us pereat; opiata omnia sulphur quod-
 am tenuissimum continent, in minutissi-
 mas partes diuidendum, quae tamen omnes
 naturam anodynam totius retinent. Quod
 si miscetur sanguinis sulphuri et oleo,
 cuius hoc redditur et premendo agit
 versus initia serosorum vasorum: hac ratio-
 ne lenit illico stases sanguineas, oleum
 sanguinem, qui stagnat, soluendo, tenuem-
 te reddendo. Emolliuntur propter te-
 nitatem sulphuream minima vasa; tensa
 et stricte: simul autem actionem quan-
 tum singularem in oleosas partes sanguinis
 continuant; circulum humorum turbant
 propter sulphuris singularem solutionem,
 non per salia, non per subtile, sed per ano-
 dynum sulphur factam, occultum quid re-
 quunt, sanguini non minus, quam ner-
 uis infestum.

§. 162.

Inflammationibus, a plethora ortis, ut
 tratur medela, nunquam extrinsecus
 iubeatur spirituosum, camphoratum,
 aliam vim ex subtili sulphure prodens

O 2

medi-

medicamen. Nec interna applicentur
 media, quorum interuentu sanguis rari-
 fiat. Similiter abstinendum plane ab om-
 nibus spirituosiss, diaphoreticis, volatilibus
 acribus. Neque excitetur nimius cum
 hypocaufto tum in lecto aestus: ferui-
 etiam potu remoto bibantur tempera-
 nam si iam abundans sanguis, sua natu-
 oleosus, acribusque salibus veluti imprae-
 tus, per calida re ipsa et virtute magis fi-
 vitur: non vehementia tantum symptom-
 tum augetur, sed solutus etiam tenuior re-
 ditur et volatilior; leuissimae tunc sulph-
 reae partes salibus leuissimis copulatae,
 parantur a terreis et grauioribus: calor
 quae febrem comitantur symptomata cu-
 vi humorum elastica augentur, quae nu-
 versus superiora tendunt, et caput obtu-
 rant; nunc delata ad cutem, effluente
 nuissimo sulphure, salia relinquunt, cu-
 sulphure parum soluto et subtili sub pe-
 purae forma, quae, si sulphur adhuc sa-
 bus adhaeret, rubra, si vero salia absq-
 sulphure remaneant, alba, si sulphur co-
 structum est, petechiae seu nigra dicitur.
 Expectetur potius temperantibus et acidi-
 culis crisis, sponte sua in cholericis, sta-
 que tempore et semper die critico cont-
 gens: eaque licet in aliis hominibus ac-
 lera

erari, imo arte produci possit, in cholericis tamen nullo modo est turbanda; quum quaelibet mutatio vehementibus obnoxia sit symptomatibus.

§. 163.

Sic et haemorrhagia ab ebulliente et nimis redundante sanguine orta, nullo modo sistenda. Est potius, nisi forte disruptio quaedam per vim externam accesserit, vel alia ex causa laesio interna suspicari possit, sibi relinquenda et non nisi iis vtenum remediis, quae feruidum sanguinis motum et rarefactionem refraenent. Nunquam memini cholericum, caeteroquin sanum ex haemorrhagia plethorica mortuum, nisi ad 16. vel 20. libras ista effusio accesserit. Imo brevi tempore interiecto bene se habent aegroti, quorum quippe plethora multo melius haemorrhagia, quam anaesione sedatur; siquidem per haemorrhagiam non tanta fixi salis e sanguine copia perditur; sed vna cum abundante sanguine id exstillat sanguini mixtum, quod ebullitionem producebat, ipse feruidus et ebulliens eiicitur sanguis, et tunc cessant cuncta, si humores in tantum sunt

imminuti, quantum nunc vasa capere commode possunt.

§. 164.

Si orificia lacteorum ampliora manent et continuat crassiorum ex chymo partium in sanguinem transitus; nec verò vires naturae sufficiunt illis vel in verum sanguinem immutandis, vel ex corpore eiiciendis vel subigendis, nec vasa minima arteriosa ita dilatantur, ut his partibus spissioribus accommodata commode illas vehere possint, alia nunc in cholericò corpore scem aperitur. Ea enim est huiusmodi corporis fabrica, ea viscerum menstruorumque natura, ut oleosas prae aliis ciborum partibus vnaque cum his cohaerentes salinas et alcalicas in se recipiant, in suam naturam mutant, et ad sanguinem deferant. Quamcum lactea iusto sunt ampliora, copiosior etiam fit harum oleosarum, et salinarum acrium modo falsarum, modo alcalicarum ad sanguinem transuectio. Nunc verò sal sanguinis essentialè fixum, non nisi certam et determinatam allatorum humorum, quamvis contineantur sanguiferis vasibus, portionem in verum sanguinem potest mutare, qui limitibus vasorum maiorum adue

ad venas maiores pertinentium, coërcetur. Inde fit, vt immutatae maneant haec oleosae, salinae partes, nec ad eam cohaesionem inter se perueniant, quae ad globulum perfecte rubicundum requiritur: nec propter salis cum oleo cohaesionem ita tenues, fluidaeque sunt, vt per serosos fines vehi, secernique possint. Medium itaque constituunt inter sanguinem rubicundum, serumque, quod nec sanguiferis proprie sic dictis vasis coërcetur, nec per minimos serosos fines fluere, circulumque persequi possunt. Atque hoc genus ad initia serosarum arteriarum penetrans, quum propter cohaesionem particularum maiorem fines transire nequeat, stagnat, vasa expandit, obstruit variaque producit symptomata, diuersa pro ratione diuersae proportionis inter oleosas et salinas partes, modo magis salinas, modo alcalicas, et pro ratione loci, ad quem congeruntur, aut in quo stagnant.

§. 165.

Quodsi igitur oleum sit tenue, copiosae vero salinae, et acres partes; oleosae altius et accuratius sero propter salia immiscentur, vnaque cum illo per vniuersum

quidem corpus, magis autem, ob tenue
oleum, ad superiores partes vehuntur; ad
vectae non facile fines serosos transire possunt,
si praecipue fuerint angustiores. Quam
obrem stagnant vasaque dilatant, eo usque
donec penetrent. Vnde in glandulis capi-
tis cholericorum, quorum serum oleo et
salibus est plenum, perpetua stasis et ex-
pansio est, serique oleosi et acris effluxus
Illacrymant ovi et mane adiposo muce
squalent; nares modo obstructae sunt
modo copiosus in antris illarum mucus
colligitur, modo exstillant aere serum: ovi
vel sicum est, vel multus leni secreatu mu-
cus eiicitur, isque salus. Ita perpetuo ca-
tarrho videntur laborare. At si huiusmo-
di serii impuritatibus exitus per glandulas
haud conceditur, et siccae sunt nares, mu-
co parum secreto: defertur materia in vasa
minima cutis, ibi stagnat, vasa expandit
per acrimoniam corrodit, et ulcera susci-
tat in cute capitis, parte potissimum capil-
lata. Sic istae in sanguine collectae impu-
ritates inveniunt exitum. Atque haec ma-
la pertinacitate sua vix prius remittunt, aut
abscedunt, quam mutatus sit lacteorum dia-
meter, crudas partes transmittens: aut vasa
fiant accommodata his cruditatibus vehem-
dis

dis; aut etiam donec hae serosae impuritates a sale fixo sanguinis verum in sanguinem fuerint commutatae. Exinde apparet ratio, cur in cholericis, praesertim pueris et in iuuenibus, vbi frequentissime ex dilatatis lacteis, incremento corporis non respondente, tales coagmentantur in sero cruditates, tam pertinax sit morbus, et quare nullo modo vlcerum conciliari possit consolidatio, aut malignae materiae effluxus cohiberi. Etenim lactea manent dilatata, manet cruditatum in sero collectio; itaque effluxu illorum cohibito, cruditates iam praesentes ad alias partes, euacuationi minus idoneas congeruntur, novosque et magis quidem periculosos morbos efficiunt, in partibus vicinis, per quas moluntur egressum. Sane tunc nihil agendum est, quam detergenda tantummodo vlcera, ne sinuosa euadant; idque lenibus laxantibus et eiusmodi remediis, quae in tenue sulphur et sal falsum ita agunt, vt commode vasis coërceri possint impuritates. Quandoquidem sit expectandum, donec aequilibrium inter lactea et vasa sanguifera progressu temporis sensim fuerit restitutum.

§. 166.

Salia, tenui, copioso tamen, oleo iuncta, si grauiora fuerint, non quidem ad superiora vehuntur; sed sero tantum commista, stagnant in minimis serosis vasis. Quod quum frequentissime in cute contingat, varii generis stases in cute, arrosiones, exulcerationes et aliae cutis impuritates oriuntur: vt intertrigines, serpigines, herpes, scabies, et sic porro. Quae omnes, sicut ante dictum est, non minus pertinaces sunt, quoniam, tametsi cuncta et conuenientissima remedia adhibeas, tamen haud prius cessant, quam aequilibrio inter lactea et fines vasorum restituto. Quod si vero malo consilio per mercurialia et sulphur viuum grauitas materiae mutetur, vt exitum per vasa cutis amplius tentare non possit, mutata materia ad internas partes delata, non raro viscerum, glandularumque obstructions, saepius periculosas peperit. Quum contra si patienter ferantur, non sanitas tantum reliqui corporis maneat integra, oriaturque iucunda ab aliis morbis immunitas; sed et cutis morbo superato nihil de elegantia et munditie perdidisse dicenda est, quae multo euadat subtilior atque nitidior; siquidem subtile oleum emollit, mollesque seruat fibras.

§. 167.

At enimvero, si oleum fuerit non copiosum tantum, sed et viscidius et crassius, salia autem salia pauciora et accurate isti oleo mista; non aequaliter sero miscetur, ac massa dulcis quidem et viscidior, minus vero acris redditur, quae propter salia, per oleum temperata, non tantam irritationem, nec erosionem parit in minimis, ubi flagnet, vasis; sed potius ex singulari, qua gaudet, grauitate ad subclauia vasa et maxime illa, quae ad thyroideam glandulam, laryngem et bronchia spectant, congeritur. His in locis vasa expandit minima. Quae a temperato oleo emollita quasi expansioni cedunt, dilatantur, utque serum his oleo - salinis cruditatibus repletum transmittunt. Sic augetur illa secretio quae laryngem bronchiaque humectat. Maior liquidi copia his fecernitur, quam, quae per aërem, bronchia praetereuntem, eleuari et in vapores transmutari possit: tantum, fluidius quod est et aquosius abit in auras: viscidius remanet, oleosum scilicet, quod iuncta habet salia. Hoc faucibus adhaerens, laryngi, asperae arteriae et bronchiis, tussim producit, cuius ope deinde eiicitur. Propterea saepiuscule cholericis, quibus

quibus serum cruditatibus his est repletum, tussi non tantum vehementi laborant, sed et tantam materiae dulcis, viscidae, viridis, luteae, propter oleum rancidum factum, copiam secreta eiciunt, ut phthifici videantur, quum tamen non nisi aucta tantummodo naturalis sit secretio liquorum asperae arteriae. Nec expectent exhauriri posse hoc secreta pituitam hanc oleosam, perpetuo enim noua scaturit ex vasis, quum lacteorum orificia quaslibet ciborum oleoso-salinas partes transmittant; durat sane haec excretio, phthisin aemulans, tam diu, donec vel immutatus sit diameter lacteorum, vel donec illae cruditates in verum mutantur sanguinem. Caueant hanc ob causam cibos, oleum copiosius restituentes, ferant inedia, corpus motu exerceant, et abstineant se a medicamentis, quum morbus sit, non vi, sed expectatione sola tollendus. Sponte enim, quum extenuati antea fuerint, et phthifici videantur, sanitatem, redeunte aequilibrio recuperant, et non firmis tantum viribus, sed et corpore, carne, bonisque succis pleno redonantur.

§. 168.

Si porro huic oleo viscidiori et crassiori, salibus iuncto salsis, acribus simul, alcali grauiorque terra miscetur, et hae partes ex chymo per lactea copiosius transferuntur ad sanguinem, iam grauitatem inde maiorem acquirit, profundius fertur et arterias replet coeliacas partesque per haec vasa irrigandas. Quae quum propter alcali terramque iunctam magis factae fuerint cohaerentes, difficilius miscentur sero, delatae ad fines arteriarum serosarum transire nequeunt, stagnant, expandunt vasa, comprimunt neruos, turbant functiones viscerum, ad quae coelicae arteriae tendunt; secretionesque in his partibus faciendae conturbantur. Idcirco a stagnante hoc sero mollia lienis vasa expanduntur, alia hinc inde comprimuntur, imminuitur lymphae ex lienoso sanguine separatio. Vel si vi quadam per succos RVYSCHII penicillos premitur, et in lymphatica vasa protruditur, lympham viscidior redditur, magisque inepta, quae chylum in mesenterii glandulis diluere possit. Simul inflatus lien tam descensum impedit diaphragmatis, respirationemque reddit difficiliorem, quam et pondere ventriculum comprimit. In

pan-

pancreaticis vasis eadem ratione secretio liquoris vel imminuitur, vel fecernitur ineptus, qui terrestres ciborum partes solvere possit. In cunctis ventriculi arteriis accumulatum serum expandit minima serosa vasa, comprimit nervos, fibras tendit, quae elasticae, se contrahentes, peruerso modo ventriculum contrahunt et nauseam vomitumque producunt. Exstillans ex finibus vasorum serum vel viscidius est, adeoque minus resoluendis cibus idoneum; vel iusta eius portio propter obstructa vasa deficit. Motu fibrarum ventriculi ab expansis arteriis impedito et turbato, cibi diutius remanent in cauo eiusdem, pondere suo premunt, ac diaphragmatis descensui resistunt. Hinc anxietas oritur post cibos atque respiratio difficilis. Iam in ventriculo fermentationem inchoant, per hanc aër, in interstitiis ciborum haerens, excluditur, a quo ventriculus multo magis expanditur, anxietas augetur, aliquantum ructibus levanda. Sed noui perpetuo, continuante in ventriculo fermentatione, scaturiunt. Simul hepar ipsum a stasi in hepatica arteria viscidioris feri inflammatur, tumet, sensum dat onerosum in dextro hypochondrio, et pondere, quo ventriculo incumbit, molestiam eidem creat.

§. 169.

Qui tandem sanguis, vna cum sero, oleosis, acerbis, alcalicis, terreisque partibus repleto, ex arteriarum a coeliaca ortarum finibus in initia ramorum venae portae transit, faciliorem per amplos fines radicum venae portae per hepar distributorum circum absolvit. Hae enim amplo diametro vel poris iunguntur biliariis, vel ramis caevae venae, ita vt in sero solutae oleosae alcalicae et terreae partes excipi commode possint ab initiis pororum biliorum: et per illos, vel ope ductus hepatici perpetuo fluore in duodenum destillent, vel collectae in vesicula fellea, absorpta per lymphatica vasa tenuiore et aquosiore parte, novum acorem et viscosam indolem concipiant; donec pressa vesicula a ventriculo expanso liquorem contentum in duodenum transmittant. Quo magis itaque imminutae fuerint in liene, pancreate et ventriculo consuetae secretiones: quo porro magis per fines arteriarum solidiorum sanguinis partium, impeditus fuerit transitus: quo denique inertiora fuerint ex his secreta, menstrua; eo copiosior in hepate bilis e reduce ex arteriis per venas portarum sanguine secretio contingit. Haec autem

tem copia in intestinis addita cibis, plus solvit oleosas ciborum partes, aquae miscet et per patentia lactea ad sanguinem reducit. Denuo igitur nouae in sanguine accumulatur oleosae partes, quae perpetuo quasi fonte in illum dimanant. Simul relictas in chymo crassiores biliosae partes singularem in illo excitent fermentationem: aer in illis haerens, expanditur. flatus generantur perennes, expanduntur intestina: descensus impeditur diaphragmatis et anxietas augetur. Faeces autem magnam concipiunt putredinem, et vel siccae euadunt, vel retentae, aluo facile obstructa, vel fermentantes et putridae, molles reperiuntur in excernendo.

§. 170.

Facile hinc elucescit, vi atque numero partium oleosarum acrium, alcalicarum et terrearum, coeliacas arterias, partesque ab his irrigatas nimis replentium praevalentibus, sensibile cholericorum corpus, animamque mirum in modum perturbari. Hepatis moles aucta diaphragmatis adscensum, cui alligatum est, impedit; contra lien tumens ventriculus et intestina flatibus expansa descensui eiusdem resistunt: anxietas vrget

et praecordia, respiratio aegre procedit, et anxie sentitur sanguis circa hypochondria accumulatus: ventriculus ab acido a cibis, diutius in illo retentis, irritatus, cibos enixe oscit. At, si dati fuerint, vel statim, mitigato hoc acido, satietatem et nauseam patitur, vel, quum et expansis vasis fibrae iusdem densae sunt, vomitu reiicit ingesta, vel, si repletur, crescit anxietas et inquietudo: nam pressus a liene et hepate ventriculus expansionem male fert et descensus diaphragmatis hoc inflato magis cohibetur: suspiria percurrunt coacta, quorum vi reciprocatio spiritus reddatur minus impedita: liquoris gastrici et pancreatici secretionem imminuta auctior fit illa bilis, atque ciborum decens corrumpitur resolutio, lympham in liene secreta deficiente: chylus non satis diluitur et, viscidus manens, magis sanguini admiscetur: turbatur vniuersum chylicae digestionis negotium: viuidus et venustus faciei color perit: sanguinis impuritas augetur: omnes reliquae secretiones deprauantur: viua corporis alacritas in lassitudinem vertitur ac taedium. Impedito sanguinis per potiora abdominis viscera aequo transitu, augetur impetus versus superiores partes: cor saepius palpitatur, stricture sentitur in faucibus: replentur nimio carotides

tides grauiori sanguine: sputatio in ore augetur, aures tinnunt, scintillulae coram oculis apparent, et visus dolore afficitur. Spiritus in cerebro crassiores, nec subtiles satis, ab expansis vasis feceruntur: influxus illorum redditur inaequalis, ac mens ipsa, tristitiae fluctibus oppressa, sibi displicet; haec autem vniuersa variorum symptomatum concursio, *malum* solet vocari *hypochondriacum*.

§. 171.

Dici non potest, quantopere torqueantur hoc malo tam sensilia cholericorum corpora, quod ex vnico hoc fonte lacteorum, successiue ampliatorum, deriuatur. Atque hic status, vbi durauerit longius, nec vasa apta fiant, istis humoribus vehendis ac legitime distribuendis, liquet, inde sanitati multum damni metuendum esse, cum soleant viscera obstrui atque indurari, certumque sit, omnem etiam sanguinem contrahere sensim sensimque vitiositatem; quo pacto sequatur attenuatio corporis, perinde ac si vel phthysicum esset, vel melancholicum. Potest quoque ista viscerum obstructio progignere cachexiam, icterum, seorbutum, aliaque. Verum: enimvero diffidendum non est, hoc rarissime tantum obtin-

obtingere in cholericis. Postquam enim
 has corporis animique miseras aliquamdiu
 pertulerunt, mutatis paullatim vasis,
 equilibrium restituitur, atque sic redeunt
 ad priorem sanitatem, viresque pristinas:
 sponte animus redit, corpus nouis succis
 recreatur et noui videntur homines. Ex
 quo licet intelligere, quare sibi debeant
 cauere a farragine medicamentorum, ne,
 iam urgente malo, noui addantur stimu-
 li. Nam sane praestat, penitus illis
 abstinere, quam inconsulto vti copiosius.
 Lenia remedia plane nil opis afferunt;
 valida et heroica vires corporis adhuc
 intactas prosternunt: venae sectiones,
 nisi admodum urgeat plethora, cadunt
 irritae: quum non in rubicundo san-
 guine, sed in sero vitium lateat. Ea
 vero, quae extrahitur simul seri im-
 puritas, breui, manente eodem lacteo-
 rum diametro, restituitur. Vomitoria
 bilem abundantem quidem eliminant et
 concussione liberiores per hypochondria
 humorum circulum reddunt; sed magis
 tiam irritatur iam tensus vbiuis ventri-
 culus et, cessante vi medicamenti, breui
 edit repletio. Laxantia optime conue-
 nire videntur, quum flatus eiciant et,
 quamdiu aluus aperta manet, melius

aegroti valere videantur: sed, quia pe-
 laxantia mobilior, tenuior, et aquosior
 congestorum humorum pars dissipatur
 reliquum vero siccius et immobilius re-
 maneat, morbi difficultas recrudesce-
 post illa vehementius. Consultius ergo
 agerent, si malum ferant patienter, et
 diluentibus tantum, potu tenui, copioso
 salino medio, et parum saponaceo, co-
 haerentes soluant humores, vasaque ex-
 pandant, ut illos vehere possint: sinu-
 motu temperato, sed continuato corpore
 exerceant, motum vehementem fugiant
 laesurum vires ac partes tenuiores dissi-
 paturum. Solitudinem, otium et studi-
 literarum nimia vitent, ne spiritus, san-
 guini misti, illum reddant efferuescen-
 tem. Nec ad ea nimis attendant, quae
 in suo corpore sentiunt; sit alias, quo
 singulis momentis noui quidpiam obser-
 vari possint, dum huc, vel illuc aliquid
 stagnat, inquieti, tristesque redduntur
 attentione morbum augentes. Cibos ne-
 sumant copiosos; pingues, oleosos, du-
 ros, acres: et solummodo tales eligant
 quae facile concocti ex ventriculo abeunt
 ac tenuem gignunt chylum. At cum
 patientia non amplius vult sufficere tole-
 rando diutius morbo, partim resoluenti-
 bu

us fixis cohaesionem sanguinis oleoso
 errei minuant; partim, quod praecipuum
 est, et sine quo omnis labor foret frustra-
 reus, lacteorum nimis patentia orificia
 eddant angustiora. Tum vero cautio-
 nem adhibeat medicus, ne fines arteria-
 rum mesaraicarum in intestina hiantes
 simul constringantur, et copiosa liquoris
 intestinorum secretio, et cum illa plurimum
 partium crudarum e sanguine euacuatio,
 malo semper euentu, cohibeatur.

§. 172.

Prolixior fui in enarrandis symptoma-
 tibus, malum hypochondriacum aggra-
 vantibus, fere plus quam ordinis ratio iu-
 rebat: sed quoniam hic status nostris
 cholericis ita sit solennis, ut non fere sit,
 qui trigessimum annum ab eo prorsus im-
 munis attigerit; et quia miserum in mo-
 dum torqueantur tam a morbo, quam a
 medicis, quos singulis mensibus mutant,
 quippe noua expectantes a nouo medico
 miracula, meum esse duxi, aliquantisper
 consistere huic inuestigationi. Nunc ex
 eodem fonte, lacteis scilicet magis dilata-
 tis et copiosiores terreas acidasque par-
 tes transmittentibus, quaedam per mini-
 ma vasa inferiorum corporis partium

transitum non habent satis liberum, plurima adhuc deducere possem symptomata: possem declarare, quomodo particulae istae congestae et stagnantes in mesaraicis superioribus, flatus, tormina colicam, diarrhoeam et, si acriores fuerint, dysenteriam efficiant. Item, quae admodum accumulatae in mesaraica inferiore, haemorrhoidalia molimina, et effluente sanguine haemorrhoides ipsae periodicas eam ob causam producant quod manente eodem lacteorum diametro stato tempore eadem terrestres sanguinis copia colligitur. Nec minus, ut congestae terreae et acidae partes in lumbaribus arteriis dolorem dorsi pariant intolerabilem; in adiposis autem, renum nutritioni dicatis, nephriticos dolores quos, praecipitatis terreo - oleosis, solutis manentibus acidis, prima ad calculum sequatur dispositio: similiter, qua ratione in hypogastricis et epigastricis stagnantes, modo in collo vesicae, stranguriam et dysuriam, modo lumborum acutos dolores, modo tenesimum suscitent: denique ut congestae illae terreae et acidae partes ad artus stagnantes in minimis circa articulationes arteriis dolores afferant arthriticos, varium.

pro-

pro ratione loci quem occupant, nomen habentes, et quo pacto praecipitatae terreae, reductis acidis nodos topfosque compingant, motumque artuum vario modo depravent; verumtamen, cum species istae morborum non singulariter cholericis temperamento tanquam propriae tribui debeant; sed reliquis etiam hominibus pari obueniant ratione, nunc quidem vberiori harum rerum explicacione supersedeo.

§. 173.

Explicatis autem, quae tunc in corpore accidunt, cum lactea successiue, prius tamen dilatantur, quam vltimi arteriarum fines crassiores partes, quas nunc transmittunt, vehere iuste possint, ad subitam continuo lacteorum dilatacionem progrediamur. Quod si igitur per vitium quoddam in vitae regimine, aut per quamuis aliam causam intestina, nimium emollita, dilatantur, ita, vt lacteorum orificia, in cavitatem illorum hiantia, simul et semel nimis aperiantur, dilatentur et dilatata maneat: breui quoque tempore crudae, magis cohaerentes, viscidae, terreae, oleosae, acres partes, biliosae praecipue naturae, quae naturali ordine

in intestinis restitissent, ad sanguinem de-
 feruntur, illique miscentur. Hae quum
 ineptae sint, quae transeant per minima
 vasa, tenui tantum sanguini vehendo ad-
 ducta, stagnant primum in angustiis pul-
 monum vasis, rete sic dictum *Malpi-*
ghii constituentibus; tussis oritur et eiectio
 pituitae biliosae, vt etiam angustia senti-
 tur pectoris, difficilisque respiratio. Quum
 vero haec vasa mollia sint, facile cedunt
 expansioni, atque dilatantur ita, vt per
 venas sanguis viam persequi possit. Dein-
 ceptis autem pressae hae cruditates noua vi
 cordis non eadem qua adprimuntur cele-
 ritate per reliqua minima vasa circumeunt,
 stagnantque. Inde lassitudo venit tensio
 in artubus oscitatio, pandiculatio, dolo-
 res vagi, tamen transitorii; conturbatis
 et secernendi et excernendi actibus.
 Interim per lactea nimis patentia, nouae
 coagmentantur cruditates, pressae a corde
 in vasa minima, cutis praecipue, quae
 angustissima sunt, et dilatationi propter
 fortes fibras maxime resistunt, nec vlte-
 rius per anastomoses transire possunt.
 Haec inter procedit cordis pressio in
 arterias, et arteriarum in partes crudas
 minimis in vasis stagnantes. Agit san-
 guis in vasa, vt expandantur; nerui com-
 pri-

primantur, spiritibus repressis ad neruo-
 rum initia, sensumque frigoris senti-
 dent: simul inaequaliter, aucto tamen
 motu, in musculos influunt, horrores-
 que producunt, qui pro diuersa quanti-
 tate partium stagnantium modo sunt
 vehementiores, modo diuturniores: in-
 terea expansa minima vasa vi elasticitatis
 contrahuntur, aguntque in id, quod
 stagnat: spiritus adfluunt animales, et
 solutionem stagnantium partium tentant:
 augetur vis cordis et arteriarum maiorum
 ex resistantia orta in minimis: actio
 quaedam interna fermentatiua in ipsis
 partibus stagnantibus incipit, per quam
 fluidiores redduntur: hisque demum viri-
 bus coniunctim sumtis, stagnantes in
 minimis vasis partes, conteruntur, subi-
 guntur, fluidiores redduntur, et per
 venas reuehuntur: solutae ac subtiles
 factae in sanguine fermentatiuum mo-
 tum continent, et calor, exaucta cor-
 dis et arteriarum actione, simul augetur.
 Spiritus insuper animales vberius ad san-
 guinem lati calorem intendunt; motus
 inde sanguinis rapidus per vasa maiora,
 tardior paullo per minora: crudae illae,
 viscidaeque partes vna cum reliquo san-
 guine contritae subiguntur, et omnes

stagnationes expediuntur : temperatis paulatim motibus vehementioribus, vasa minima expanduntur, et per excernendias, cum sudore scilicet atque vrina, id rursus e corpore exit, quod tanquam crudum per lactea penetrauerat, corpori adeo inimicum, nec per minima vasa iusta circuitione transferendum. Nunc liberata est massa sanguinea a cruditatibus, vt homo perfecte sanus videatur, nec aliud quidpiam praeter lassitudinem sentit; donec, manente dilatatione orificiorum lacteorum nouae crudae partes, quae in cholericis semper biliosae sunt, in sanguine successiue colligantur, nouumque, stagnantes, paroxysmum attrahant. Quae quidem paroxysmorum alteratio tam diu continuat, quam diu lactea manent dilatata, et crassiores ex chymo partes tanta quantitate transmittunt, quanta paroxysmum producere possit: eo ordine, vt, si in quadraginta et quod excurrit horis, tanta colligatur per lactea in sanguine copia, tertiana dicatur exquisita; si iam viginti horis accumulata sit, duplicata: si breuiori tempore, propter quam maxime amplificata orificia, accedat triplicata, et sic porro nominanda.

§. 174.

Interim continuante hoc accessionum ordine dilatantur et amplificantur minima vasa et foluuntur, conterunturque massae fanguineae partes magis cohaerentes. Quae cum adhaereant interstitiis fibrarum, illaque expansa retineant, nutriantque; simul omne id, quod ex alia causa in corpore coaceruatum erat, solvitur: quod stagnabat, et coagulatum erat, fluidum redditur et mobile; quapropter haec febris tunc praecipue, si cholericos corripit in incremento corporis adhuc constitutos, et statura et viribus agendis semper est salutaris. Namque incrementum propter continuam cunctorum totius corporis vasorum expansionem indies augetur et febris prius non cessat, quam omnia totius corporis vasa respondeant amplificato lacteorum diametro. Nullo itaque modo sistenda est febris ista in iunioribus, robustis et caeteroquin sanis, sibi potius est relinquenda et, ubi remediis opus videatur, non sint nisi talia, quae partes, post paroxysmum non perfecte euacuatas, solvant, solutas teneant et per congrua excretoria proiciant. Contra penitus absint omnia terrea et adstringentia; absit chi-

nae

nae cortex; haec enim licet lactea red-
 dant angustiora, adeoque praeccludant
 transitum in sanguinem nouis ex chymo
 cruditatibus, vt sistatur febris, nec vlte-
 rius paroxysmi, deficiente noua materia,
 recurrere possint: simul tamen vna cum
 lacteorum orificiis constringuntur fines
 arteriarum mesaraicarum, quorum ope
 critica febrilis materiae euacuatio bene et
 vbertim perficitur. Facili etiam negotio
 haec vitiositas, nisi forte fortuna, (quod
 vero semper anceps et incertum est) iam
 omnis sit eliminata, in sanguine rema-
 net. Tum quia nullo vltius sequente
 paroxysmo, motum nouum intendente,
 non soluitur stagnetque, vasa, glandulas,
 viscera obstruens. Praecipitata febrilis sa-
 burra etiam non raro ad tunicam fertur
 adiposam. At enimvero, si quis est, qui
 patienti et tranquillo animo debeat inter-
 mittentem febrem, morbum non nimi-
 um grauem ferre, certe is est cholericus.
 Non habet quod medici turbatus et
 anxius medelam poscat, eoque ipso velut
 illum cogat, vt morbum aut minuere, aut
 vi auferre velit. Hic enim si accelera-
 tur morbi curatio, corporis ipsius vis, in-
 crementum ac robur perit: si intercipi-
 tur febris, et china in remedium adhibe-
 tur,

tur, nunquam certi sumus, annon remanferit aliquid materiae febrilis, quod aggregatum successiue in corpore, prima iacit plerorumque morborum chronicorum fundamenta, post plures demum annos sese prodentia. Nec facile videas, cholericum chronico quodam morbo laborantem, cuius origo non ad febrem intermittentem, male tractatam referri debeat; quamuis inorbus nunc per sua signa cognitus, nullam fere coniunctionem cum febre ista habere videatur, et potius ab illa remotissimus videatur.

§. 175.

Si porro sanguis cholericus, cuius lactea subito dilatantur, iam copiosas habet oleosas, subtiles, et facile interuentu acrivm solubiles partes, quae nouarum acrivm et oleosarum partium accessione quantitate augentur: si quoque per frequentem paroxysmum non crudarum solummodo de nouo adductarum, sed et iam in sanguine haerentium oleosarum partium subtilis attenuatio, comminutio et rarefactio oritur; facile omnis cholericus sanguis efferuescit, et incenditur. Quamuis igitur, finito paroxysmo, crudarum partium copia sit imminuta, tamen
et

et per ἀπυρεξίας tempus continuat aestus, et reliqua febrium symptomata; collectis vero stato tempore nouis per lactea cruditatibus, nouo horrore, vel singulis, vel alternis diebus nouus redit paroxysmus, symptomata redditurus acerbiora. Et hic morbus modo semitertiana, modo tertiana continua, modo caufus dicitur, si vel plures et crassiores, vel pauciores et facilius soluendae cruditates per lactea suppeditantur; maxime autem frequentissimus est hicce morbus in temperatione cholericā; simul vero circumspēctum requirit medicum, qui sciat istam dispositionem, quae iam in sanguine haeret, prius immutare, quam nouum, intermittentem scilicet, morbum putet adgrediendum: temperanda est actio contrariorum salium tam in se, quam in sulphur: critica resolutarum partium euacuatio quouis modo promouenda, quo compositus morbus mutetur in simplicem, et continuans in intermittentem, donec perfectum sit tempus ἀπυρεξίας. Hoc factō solenni tertianis curandis modo apud cholericos obtinente peragatur curatio. Vomitorium autem praestantem in his compositis morbis usum habet; vbi vtrūque, salia, oleumque terre-

stre

stare copiosius, in coeliacæ arteriæ ramis collectum, prodit: parcamus porro hac in re omnibus calidis, et iis, qui re vera calorem excitant; et iis qui facultatem habent extenuandi sanguinis. Dum enim hæc oleum crudius, subtilius et facile inflammandum, falia vero subtiliora atque ad maiorem vim penetrandi aptiora reddunt, accidit, ut intermittentem febris continua, hanc vero ardens et sanguinis, incendium omnimodum, quid quod, resolutio destructoria sequatur.

§. 176.

Cum sanguis cholericus laeso interruptoque cuiusdam visceris ministerio successu temporis, acres quasdam non satis elaboratas partes, nec sanguini perfecte homogeneas, tamen eiusdem magnitudinis et cohaesionis contrahit, quae per minimos excretoriorum fines exire nequeant, nec tamen maioribus vasis coercantur; varii generis symptomata inde ducunt originem. Namque illae oleosis, terreisque grauioribus partibus iuncta, modo hac, modo illac stagnant, collectae obstructions gignunt, functiones viscerum turbant, irritationesque cum doloribus et spasmis producant:

mox

mox separatae ab illis sero rursus miscen-
 tur, priorque morbus tollitur: sed breui,
 noua cohaesione facta, redit. Hoc sane
 morbi genus mirum in modum pleros-
 que vexat cholericos: varia experiuntur
 in corpore symptomata; nomen tamen
 certum morbi nullo modo tenere pos-
 sunt. Tentati hoc modo, si de obseruan-
 do symptomate attente laborant, statim
 euanescit, atque sub nouo ludit schemate
 diuerso, pro ratione partis quam occu-
 pauit: modo internam in sanguine mo-
 vet lentam quamuis fermentationem et
 calorem, vt lenta febris videatur: modo
 vi quadam ad corporis pellitur periphe-
 riam, sub scorbuticae purpurae, vel alia-
 rum macularum sine febre forma: tunc
 ubi acrimonia externas partes inuadit, in-
 ternae sunt liberae: cum internae pre-
 muntur, externae valent. Talis choleri-
 cis non infrequens status, nomine adhuc
 caret, dignus tamen est, qui vltiori ob-
 seruationi magis in lucem ponatur. Prima
 eius causa medici peruestigationem diu
 fatigat, quoniam aliqua hepatis, lienis,
 pancreatis, mesenterii glandularum, &c.
 pars, nec sensu subtili praedita, nec eui-
 dentibus signis cognoscenda, generet
 acrimoniam e perenni quasi fonte san-
 guini

guini commixtam; ex quo difficilis intelligitur curatio: etenim requiritur ante stagnantis materiae resolutio et apertio obstructorum quorundam in viscere vasorum, quam ipsa in sanguine collecta acrimonia possit impugnari, nec minus accuratior partis male adfectae cognitio. Id tamen in genere obseruetur, prouidendum esse hoc in statu cholericis, ne medicamentis, vehementius operantibus, utatur: abstineat ab omnibus euacuantibus, quae leuamen breue quidem afferunt, at ipsam morbum non tollunt, imo exacerbant potius et exulcerant. Salia enim sanguinis, quae fundamentum constituunt morbi, talis sunt naturae, et eam cum sulphure cohaesionem habent, ut nullo modo per serosos excretoriorum fines ex corpore possint expelli. Idcirco imminuitur illis temperatius ferum, acre vero maius incrementum sumit.

§. 177.

His igitur salibus, iam in sanguine cholericorum adgregatis, si copiosius sulphur siue oleum iungitur, et simul actio horum salium in sulphur vel a calore externo, ac medicamentis calidis, vel per usum

Q

spiri-

spirituosorum, aut motum musculorum vehementem intenditur: calor exoritur, ut et maior, minorue interna humorum fermentatio, cum reliquis febris continuæ symptomatibus. Hæ fermentantes sanguinis partes, sero non vero sanguini rubicundo inhaerentes, pressæ a corde et arteriis maioribus in initia serosarum, per fines illarum transire nequeunt; ergo stagnant in initiis his serosæ arteriæ, dum per fines illarum transire nequeunt: fermentationem quoque in loco stagnationis continuant, expandunt vasa, ac distendunt nervos. Tum observabis calorem, tumorem, dolorem, ruborem in parte adfecta, quæ symptomata coniunctim sumta, inflammatio dicuntur. Quæ quidem varia est pro ratione loci, in quo stagnatio contingit: locus hic diuersus est pro ratione reliquæ conditionis sanguinis, illiusque gravitatis specificæ: fit etiam a frigore externo, calenti et iam per actionem internam salium efferuescenti corpori superinducto. Atque his inflammationibus cholericæ frequentissime conflictantur: præcipue pleuræ, ipsorumque pulmonum: nam acris et oleosus sanguis, qui singulari directione ad vasa pectoris fertur,

tur, iam supremum hic imperium habet; sunt autem summe vehementia in cholericis symptomata inflammationis; quae breui tempore, et ob animi sensilitatem cum impatientia coniunctam, et ob spirituosum illorum corpus, summum gradum attigisse videntur. Nec tamen nimium est metuenda symptomatum violentia, quod pari celeritate adueniunt, pari evanescent: suscipietur igitur statim venaesectio, si opus est et postea fixis diaphoreticis, seu resolventibus, stasis expediatur. Acido sistatur fermentatio et acrimonia reliqui sanguinis temperantibus salino-terreis corrigatur. Non tamen adhibeantur volatilia et spirituosas, nec regimen nimis calidum. Hoc enim in phlegmaticis, melancholicis, et nonnunquam in sanguineis morbum breui tollit; contra in cholericis brevissimo tempore, inflammatione reliqui sanguinis inde exacerbata, rem in peius mutat, et exanthemata febrilia non sine aegri periculo producit. Inflammationes vero si rite tractantur, multo citius et securius, quam in reliquis hominibus curantur: neque ot, tantasque relinquunt obstructions, suppurationes, atonias, &c. sed breui sanitas restituitur in integrum.

§. 178.

At si contingit, vt ex sulphure quodam tenui putrido, salibus subtilissimis iuncto, vel in ipsa sanguinea cholericorum massa generetur fermentum, aut per aërem in alio loco formatum et ortum, in corpus cholericorum per contagium transeat: continens oritur morbus, quem synochora putrem appellant: istud fermentum cum sanguinem iam inueniat salino-oleosum copiosum, atque ad quamlibet fermentationem suscipiendam facile aptum, in illo, et quidem parte eius rubicunda, pro ratione actiuitatis et subtilitatis fermenti, parem orditur fermenta- tionem; modo tardio-rem, modo cele-riorem, modo celerrimam: sanguis fer-mentans et inflammatus rapidissimo cur- su omnia vasa percurrit: grauissimaque a motu spirituum sanguinis mutato, etiam a laesis statim functionibus viscerum, ori- vntur symptomata: sanguis fermentans redditur fluidissimus, rubicundus vasa su- bit serosa. His obstructis, ipse quasi in vappum mutatus colliquescit, et post eff- fluxum sulphuris vel spiritus putrescit: cum aegri exitio. Interdum fermentan- tes partes, putredini vicinæ, a viribus na- turæ subactæ critice eiiciuntur, non per-

perfecte subactae deponuntur, aut ad corporis peripheriam pelluntur sub nomine purpurae albae, petechiarum, febris scarlatinae, variolarum, morbillorum &c. Descendunt etiam non raro in viscera quaedam interna, aliasque corporis partes, nouo et vario, pro ratione nobilitatis partis aut nisus materiae ad putredinem, aegrotantis periculo: quod vinci potest facilius, cum partes ad excretionem ita sunt aptae, vt saniosa et putrida massa exitum habeat facilem, quales sunt intestina et renes. Grauius autem est, et dubius semper euentus, si partes per excretoria vasa non ita late patent, vt ventriculus, pulmones, fauces. Lethali fere semper cum euentu, si minus aptae sunt excretioni partes, ad quas deponitur fermentans et putrida massa, in ipsa scilicet coronaria cordis vasa, ad hepar, lien, pancreas, cerebrum, vbi breui tempore iphacelus congestionem sequitur materiae.

§. 179.

Tale fermentum vel in aëre, vel in aliis hominum corporibus generatum, et magnam stragem per contagium edens, nulli sane hominum generi maiores struit insidias, quam cholericis. Miscetur opi-

nione citius illorum humoribus, vasis in cute vasis et lacteis late patentibus, et malum facile in se suscipientibus. Miscetur etiam breui sanguini rubicundo, quum homogeneum sit sanguini cholericorum iam salino, sulphureo, et ad quamlibet fermentationem suscipiendam pronum. Quamobrem breui tempore fermenta vniuersum cholericorum corpus et inflammatur; produnt se atrocissima symptomata, machinae interitum minantia. Attamen euenit etiam interdum, vt, quamuis signa iam instantis mortis scenam vitae claudere videantur, effugiant periculum, et praeter opinionem euadant incolumes. Causam rei affert spirituosus acrisque salibus impraegnatus illorum sanguis, qui putredinem, ex fermentatione ortam, potest arcere. Tum etiam vires cordis et arteriarum firmae sunt, vasaque robusta, vt, nisi iam singularis atonia partis cuiusdam adsit, nullibi materiam stagnare, aut putredinem concipere possit. Acriter potius subigitur, vt vehementi crisi suborta aegrotus periculum effugiat, quod instabat.

§. 180.

Singulari tamen studio opus est, vt in tali statu contagioso epidemico auertatur a cho-

a cholericis periculum. Ab initio ne properemus ad venam secandam, nisi forte antea omissum si, aut, impedita quadam sanguinis euacuatione, summa vis vrgeat plethorae. Quo enim magis vasa sanguine redduntur vacua; eo maior oritur vasorum in illum actio; et fermentum, sanguine commixtum, locum nanciscitur viresque, vt penitus humoribus admisceatur: confestim potius si pateat iam transiisse quidpiam ad sanguinem, quo rationi indolis fermenti atque naturae eiusdem procuretur eiectio. Quod vbi iudicatur et perspicitur e grauitate artuum, pruritu in ipsa cute, mutato cutis viuudo colore et mollitie ad corporis peripheriam, vasaque in cute disseminata: statim per diaphoretica et sudorifera a sanguine separetur. Vbi praecordiorum anxietates, nausea, conatusque vomendi docent per coeliacae arteriae ramos dispersum esse fermentum, vomitorio educatur. Vbi denique ventris colica tormina monstrant in mesaraicis latitare fermentum, laxante medicamento promoueatur, priusquam altiores agat radices, sanguinique penitus immisceatur. Tum necesse est, vt his euacuantibus, vel vera balsamica interponantur acida, quae

ulteriore fermentationem materiae, putredinemque prohibeant: vel ipsis euacuantibus iungantur; quibus ipsa fermenti grauitas specifica immutetur et eiusdem omnes partes auferantur.

§. 181.

Sed ipsa iam si incensa sit per actionem fermenti sanguinis massa, parcendum est omnibus euacuationibus; quia tunc rubicundo sanguini prorsus immixtum est fermentum, vt ipse sanguis fermenti assumserit naturam, nec amplius a sanguine perfecte possit separari. Quando igitur per euacuans medicamen humores ad singularem quandam partem vi coguntur, vna cum sero, sanguis rubicundus per fermentationem subtilior factus subit ferosa vasa, stagnat. Quisquam iam inflammatorius sit, breui illius partis, ad quam per euacuans deducitur, inflammatio sequitur, grauissimis comitata symptomatibus. E contrario vera balsamica acida, fixaque salia, terra et fixo sulphure adhuc temperata exhibeantur ad fermentationem temperandam: quo ipso sanguis et fermentum istud maiorem acquirit grauitatem specificam. Simul autem perpetua tametsi blanda

blanda leniorque diaphoresis conseruetur, per fixa diaphoretica et vera cardiaca, copiosumque diluentem potum, quo illud subtile putridum sulphur, per fermentationem a cohaesione liberatum, auctis cunctis secretionibus et excretionibus eliminetur. Atque huic viae tam diu insistatur, donec fermentationem et inflammationem temperatam videas, et pleraque disparuerint symptomata. Quo facto illae crudiores partes, quae dissipatis volatilioribus praecipitatae sunt, exhibitis euacuantibus, statui aegri et morbi accommodatis, repetitis euacuantibus expellantur, donec nil amplius nociui superesse pateat; hisce tamen conuenientia iungantur resoluentia vt soluere simul materiam, solutamque eiicere possint: nam simpliciter talia succos aquosos magis, quam nociuos, vtpote oleosos et terrestres, expellere solent.

§. 182.

Expositis morborum, quae cholericis peculiare videntur, causis, quaedam adhuc de symptomatibus monenda duxi. Sitis in his hominibus raro morbus est, nec de illo ad morbosum corporis statum valet conclusio. Etenim simulac

aquosae in sanguine partes deficiunt, siccitas oris, crebrumque bibendi desiderium exoriuntur: vel, si serum salibus nimis est saturatum, statim in faucibus stagnat, et dilutionem postulat, adeoque et sanis cholericis frequens est symptoma. Sedatus autem sitis potu calido aquoso, ex oris siccitate, et aquae in corpore defectu orta: acidis, ab alcalica salium in oleosas sanguinis partes actione, et stagnatione oleosi sanguinis semiresoluti in serosis faucium arteriis veniens: mucilaginosus contra et oleosis, a falsis salibus, solidas sanguinis partes soluentibus et attenuantibus, ut in initia serosorum vasorum deferantur, collecta.

§. 183.

At cum ciborum appetentia languescit in cholericis et nausea persentiscitur, merito timendus est aliquis morbi accessus. Ista enim cupido propter acria et spirituosissima menstrua in sano cholericis semper est maxima, raro cruditatibus ob vim ventriculi validam a cibis ibi restantibus, quibus interturbata tollatur. Quae si sublata sit, statim intelligitur, crasin ac temperiem sanguinis mutatam, et aliquam eius fermentationem inchoatam esse,

esse, qua secretiones omnes perturbentur, stasim etiam oriri circa ventriculum. Hoc quidem edendi desiderium in cholericis nunquam aromaticis, vel acidis, vel amaris exstimuletur, quibus illi, qui circa ventriculum stagnant et adgregati sunt humores, soluerentur, fluidiores redditi, vt ex arteriis serosis, in serosas venas redeant, et sanguini rursus misceantur, postquam a stasi vitiosam et fermentantem naturam nacti sunt, quam nunc eo magis in sanguine produnt. Praestat caeteris paribus leni vomitorio ea mox eiicere, quae ventriculo sint nociua, et vasa eiusdem obstruant, vel iteratis laxantibus primas repurgare vias. Cibi cupiditas vbi non statim redierit, nunquam aegrotus ad assumptionem ciborum cogendus aut persuadendus est, si etiam per plures dies ieiunus manserit. Insuper cibi locum expleat potus quomodocunque nutriens; et vltro sane, quando concoquere denuo cibos vertriculus didicerit, reuertetur esuries: quae si prius stimulo excitatur, quam si natura eo tendat, cibi, ventriculo ingesti, deficientibus menstruis, non concoquentur, nec chylus attemperatus erit sanguini.

§. 184.

Nec minus ubi praeter naturam aucta fuerit in cholericis ciborum capiendorum libido, partim ex acris nimis mensuris originem ducit et tunc horum exterminatione opus est, praemissis mucilaginosi et sulphureis fixis acrimoniam temperantibus: vomitorium etiam adhibendum, repurgaturum gastrica vasa, et illas acidas reliquias exterminaturum, quae a cibus in ventriculo fuerint relicta. Partim habet ortum suum a nimia neruorum constrictione, motuque spirituum impetuoso: quod si eueniat, anodyna circumspiciamus, sed blanda ac temperatissima.

§. 185.

Nutritio corporis cholericorum varia intelligitur. In infantili aetate teneri sunt et ita graciles, ut vix videantur sufficiens naturae robur acquisituri. In iuuenili, praecipue circa decimum quartum annum singularem in modum, simul ac semel ad eam excrescunt magnitudinem, quam forma externa permittit; gracilitas autem manet, agiles sunt ac teneri; nonnunquam adeo macri, ut febre lenta, vel hectica laborare existimentur. At superato anno trigesimo
pro-

progressu temporis saepius ita crassescunt,
 et corporis obesitatem contrahunt, vt
 plane habitum naturamque mutasse vide-
 antur. Non igitur a macie in chole-
 rico ad morbosum flatum colligi potest,
 quum illa corporis nutritio vnice a lacteo-
 rum diametro originem trahat. Subtilis
 nempe cholericorum sanguis, subtilem
 quoque in infantibus, paucam vero, dat
 nutritionem. Mox in iuuentute expan-
 duntur lactea, vt copiosior alimentosae
 materiae in sanguineam transitus fiat. Tum
 transeunt crassiores partes, quae totius
 corporis vasa, adeoque totum corpus ex-
 pandunt. Praeterea transitus iste crassio-
 rum chyli partium in sanguinem saepe
 ita est copiosus et repentinus, vt saepe-
 numero cholericus, in annis incrementi
 febres patiantur intermittentes, quae ta-
 men mirum in modum inseruiunt acce-
 lerandae expansioni et corporis magni-
 tudini. Quod si vero iam is est lacteo-
 rum diameter, per quem copiosa quidem
 salia, et subtile oleum siue pinguedo
 transmittatur, facile soluitur sanguinis
 oleum atque pinguedo a salibus, misce-
 tur sero, et per excretoria abit, ita, vt
 semper defectus sit in sanguine, nutritibilis
 oleosae scilicet blandae materiae. Contra,
 si ma-

si magis magisque lactea dilatantur, crassiores quoque oleosae et terreae partes successiue transcendunt: atque illae non temperant tantum actionem salium, sed et firmiorem suggerunt nutritibilis materiae copiam: replentur hoc ipso tunicae adiposae vesiculae oleo et pinguedine, ut expansum corpus crassescat. Nil vero magis cholericorum obesitatem auget, quam corporis mundities, quies et frequens vomitorium; sicuti minuit illam motus musculorum, sudor copiosus, animiue crebrae perturbationes, et labor anxius.

§. 186.

Pulsus in hoc nostro genere singulis fere momentis aquavis in corpore caussa mutatur. Vnaquaeque animi affectio illum reddit celerrimum, quaevis irritatio durum et, quilibet flatus, vel alius renixus inaequalem. Quapropter huic micanti arteriae soli non tuto fidendum, nisi omnia apte sibi respondeant symptomata. Quippe sanguis cholericorum fluidus est et solutus, qui premitur vi cordis et arteriarum vehementi. Quaevis largo spirituum confluxu, quorum natura subtilis est, mobilis, atque viuida,

con.

conseruatur. Idcirco quaeuis causa,
 motum immutans spirituum animalium,
 non potest non simul mutare pulsum.
 Quamuis autem raro ac celeri, duro et
 forti pulsu periculum sit metuendum:
 tamen magis hic timor instat, si
 quando debilis fuerit ac tardus. Nam-
 que hoc imminutum indicat spirituum
 influxum, humoresque crassos, ex qui-
 bus facile correptio et putredo humo-
 rum in cholericis progenita sese ostendit.
 Pari modo cordis palpitatio non facile
 morbus est, nisi aliis coniungatur sym-
 ptomatibus. Motus enim cordis a quoli-
 bet influxu spirituum animalium mutato,
 varie afficitur: ita, vt quaelibet animi
 commotio extemplo cordis palpitatio-
 nem moueat. Nec minus quaeuis re-
 pugnantia contra sanguinem, vel etiam
 diaphragma flatibus tribuenda illam red-
 dit uehementiorem; at si debilior fiat
 cordis motus, aut inaequalis, ne simus
 securi, quum sanguinem spiritibus denu-
 datum adeoque ad putredinem pronum
 significet.

§. 187.

Calor in cholericis maior semper quam
 ordinario modo in aliis hominibus esse
 solet; eo quod sal et sulphur tanquam
 prima

prima ipsius caloris materia, copiose non
 adsint tantum, sed et in se inuicem agant;
 sed calor iste plerumque inaequalis esse
 solet, praecipue si graciles fuerint cho-
 lericis et valde sensiles. Caput quidem
 et singulariter frons calet, vel potius
 aestuat: pectus et abdomen temperatum
 habent calorem; extrema, si tactu iudi-
 centur, frigida sunt. Tunc tamen, quod
 mirum, optime valent, firmisque viri-
 bus pollent nostri. Calor enim corporis
 tunc non ex interna partium in se
 inuicem actione, sed a motu sanguinis
 progressiuo, admistisque spiritibus pen-
 det. Vbi autem volae manuum ac pe-
 dum sicco calore infestatae sunt, tum
 fermentant humores et male se habent.
 Quamquam non raro signa morborum a
 calore desumpta fallunt in cholericis, qui
 etiam a morbo vacui ob resolutionem
 sulphuris per acre alcali auctam maxime
 incenduntur. At contra in febribus
 acutis, etiam ardentibus calor tempera-
 tior et naturali similis videtur: fitque hoc
 imprimis cum progressu morbi, eiusque
 violentia diu tracta, subtile sulphur est
 dissipatum, et per auctas excretiones
 expulsus.

§. 188.

Videndum nunc est, quomodo calor in nostri generis hominibus mitigari possit: a siccitate ortum vel aqua pellit et oris exaestuatio vel solo frigidae haustu, in buccis aliquamdiu retento, leuatur; manus pedesue laborantes caloris grauitate poscunt lotionem aquis temperate frigidis peragendam. Interna salis alcali in sulphur actione commotus aestus, ab acidis atque salibus mediis, satis larga aquae copia dilutis, expectat leuamentum, a mucilaginosi autem, gelatinosis, atque oleosis temperatis, sicubi calorem produxit acrimonia vniuersae considerata. Si tandem fuerit ortus a subtili spirituosoque sulphure sanguinis, vel a nimia spirituum, sanguini innatantium, vbertate, remedium afferunt praesentissimum diaphoretica et sudorifera; eius tamen indolis atque naturae, vt rem suam peragant sine vlla sanguinis exaestuatione. Ita facillime sudore orto vaporosum sulphur in sanguine, aërem in vasis, adeoque ipsa etiam vasa distendens eiicitur per spiramenta pororum, et placida restauratur humoribus tranquillitas.

Frigus rarissime afficit nostros, et sicubi sentiatur, non proficiscitur a defectu caloris et sulphuris in sanguine, sed a spastica potius vasorum constrictione. Quapropter etiam cholericis aegro, de frigore conquaerenti, non sunt porrigenda medicamenta calida, ut ipsis tollatur frigus, sed resolvatur id, quod stagnat in vasis minimis, spasticam constrictionem, eiusque vitio sensum frigoris, non ipsum frigus excitans. Emolliantur etiam anodynis temperatis ac dilutis vasa vi spasmodum contracta. Atque hoc utrumque, ut consequaris diaphoresin, sudoremque blandum ut procures, auctor sum. Quibus effectis impetus frigoris infringitur. Morbi vero, ubi frigus secum ferunt, iudicium hoc est, materiae morbificae stasim praecessisse, quam vel crisis, vel novum periculum aliusve morbus sequatur. Generatim creberrimae sunt in cholericis etiam sanis horripilationes, acciditque hoc maxime, si vasis acre quid inhaeret, quod stasim prodit, tametsi difficulter resoluendam. Sic etiam respiratio in cholericis per leuissimam causam laeditur, cum vnaquaelibet perturbatio animi, et quaevis ebullitio sanguinis acceleret illam.

lam. Accedit, quod omnes fere cholericorum morbi anxietate praecordiorum et respirationis difficultate incipientur. Namque a sanguine quouis abundante, salino, oleoso, ac dulci, rarefacto et aestuanti ob expansam nimis arteriam pulmonalem, pariter ac propter omnem sanguinis per arterias coeliacas congestionem et flatus, descensus diaphragmatis impeditur, aërique in pulmones liber introitus adimitur: quem vero statum satis frequentem, imo pene naturalem cholericorum non est, quod valde miremur. Quamvis ergo de respiratione laesa conquerantur nostri, non tamen putemus, morbum hic adesse singularem, sed videamus magis de sanguinis quantitate, qualitate, ebullitione et fermentatione, nec minus de repugnatione diaphragmatis in hypochondriis animaduertenda. Quorum omnium comes est haec difficilis respiratio pro symptomate habenda. Si vero dolor adsit, et inaequalis respiratio in ipsis pulmonibus vel pleura, vel in motu spirituum morbum quaeramus, utpote qui sit varius pro ratione causae morbi, cum aegri periculo. Vires tamen pulmonum ita sunt praestantes, ut, quamvis cum difficillima respiratione luctentur, tamen non inevitabile putandum sit periculum. Exinde

ad cholericos prae aliis omnibus referendum est vetus verbum: „Non esse desperandum de aegri salute, quamdiu aer ad meatus pectoris vitro citroque feratur.“

§. 190.

Visus cholericus hominis variis obnoxius est calamitatibus. Nervi enim tam sensibiles sunt, adeoque subtiles, ut facile ab vnaquaque causa possint adfici: rarefacti et aestuantes humores rapido semper motu, non tantum quia leues ac spirituosus sunt, sed etiam quod per hypochondria illorum difficilis sit transitus, versus superiora vehementissime pelluntur: sic replentur et expanduntur vasa capitis, et singulariter oculorum, tam ab externa carotide originem ducentia, quam ab interna, rubicundus sanguis intrat vasa serosa et extrinsecus ophthalmiae accedunt: tum ab interiori parte quod crassiores sanguinis partes subtilia vasa tunicas oculorum nutrientia et humores secernentia subeunt, non perspicuitas tunicarum et membranarum tantummodo tollitur, sed et humores oculorum crassiores redduntur, adeoque impares, qui radios exacte transmittere, et in retina iustam imaginem depingere queant. Hinc saepe
scin-

scintillulas prae oculis habent, quae tamen infra in ipsis humoribus quaerendae, telas et araneas, nec non cataractas sentiunt, neque desunt, qui gutta serena laborent. Quibus praestructis tenendum est, cholericis ab omni veneris usu esse abstinendum, ubi iam nonnulla se prodit oculorum debilitas, ne sanguini male conciliet exaestuationem noxiam: remoueat quoque spirituosa, fugiatque acutum solis splendorem. Igni non facile admoueat oculos, nec lucernae, ut eius opera adiutus minutas litteras aut cognoscat, aut scribat, acie vehementer ad intuendum applicata. Praeter haec aperientibus et leniter aluum laxantibus circum humorum per infimi ventris vasa reddat liberiores et, diaphoreticis iusto ordine adhibitis sero et sanguini limites firmet, grauioribus euacuationibus et venaesectionibus vitatis, nisi maxima plethorae necessitas cogat. Deinde suaserim, ut frigida, quippe quae in cholericis eximiam roborandi, et circulum aequalem humorum conseruandi vim habet, et oculos singulo mane et pedes lauent.

§. 191.

Cum cholericis grauius laborare incipiunt, oculi suum statim vigorem amittunt.

tunt. Quam diu vero ille nitor non perit, etiam in grauissime decumbente, tam diu de salute non est desperandum. Etenim oculi tot tantisque neruis instructi, a copiosissimis non modo spiritibus irrigantur; sed etiam cum omnibus fere reliquis corporis partibus amice neruos conspirant. Quamdiu igitur nondum extinctus est eorum splendor, apparet, expeditum adhuc esse spirituum motum, et sanguinis crasin nondum destructam; siquidem viuidi supersint spiritus ex illo secernendi. In cholericis vero spirituum motus praeualet, qui cum neruis adeo subtiles sunt, vt leuissima bonae valetudinis mutatio statim ex oculis disci possit.

§. 192.

Eandem ob causam aurium quoque tinnitu ac susurro cholericis vexantur, atque hoc venit a rapido humorum versus superiora motu, et a sanguine, per hypochondria liberum transitum non habente; quare per congestum in parte auris interna sanguinem calor intenditur, et grauior fit arteriolarum pulsatio, quo aër expanditur, et ab interiori parte aërem similiter versus tympanum trudit, ac si ille ab exteriori parte

parte huc moueretur: neruis ab expansio-
 ne arteriarum intensis tinnitus oritur; re-
 missis autem et aëre tantum expanso susur-
 rus percipitur, incassum et praepostere
 specifica afferuntur remedia. Nisi enim
 vel ebulliens sanguis temperatur; vel cir-
 culus per hypochondria liberior redditur,
 omnia nihil efficiunt. Non tamen pericu-
 li magnitudo timenda; quod vulgo quidem
 tinnitus et susurrus aurium prodromus exi-
 stimatur apoplecticorum adfectuum, a qui-
 bus cholericis tamen per longissimum tem-
 pus immunes manent; quum contra magis
 periculosa sit haec mala aurium adfectio in
 aliis temperamentis.

§. 193.

Sapor in cholericis facili negotio mu-
 tatur, et eius vel dulcis, vel amarus sensus
 fit; si dulcis, venit a sanguine salino-oleo-
 so, et a congestionibus versus pulmones:
 si amarus, a salino alcalico-oleoso, et
 mixtione bilis cum sanguine, adeoque ab
 aliqua hepatis obstructione; si porro nido-
 rosus est et putridus, vel purulenta quae-
 dam et ad putredinem procliuis materia fe-
 ro iam est admista, vel aliae serosae impu-
 ritates imminent. Hic igitur sapor, quum

a falua, haec autem a fero pendeat, non nisi correcto penitus fero, corrigi potest.

§. 194.

Facultatem sentiendi, quae corpori cholericco inest, nihil facile superat; cuius nerui semper tensi et spiritibus repleti, eo-que apti sunt ad omnia confestim percipienda, quibus tanguntur. Sed huiusmodi corpus si forte praeter naturam, praeterque solitum sensibile sit, ostenditur hac nimia sensibilitate stasi quadam interna neruos violentius tendi, vel compressos esse quosdam eum ad modum, ut spiritus copiosius in reliquos influant. Itaque, cum circulus humorum inaequalis redditur, et morbus imminet, semper insignis adest sensibilitas, et quia mens perpetuo vehementer ab hac sensibilitate irritatur, morosi fiunt cholericci, inquieti et ad iram summe proclives. At cum quaedam pars redditur stupida et nil sentiens, tunc obstructione quorundam nervorum in cerebro, vel compressionem illorum in quadam parte laborat corpus.

§. 195.

Sensio tactus, si processerit eo, ut ingratam menti ideam imprimat, dolor dicitur.

citur. Et quoniam cholericorum |nerui ad hunc sensum sint aptissimi, facile percipitur, eos quoque doloribus facile succumbere acerbissimis. Vt enim subtiles sunt nerui et spiritibus repleti, ita etiam impetuofus humorum motus violenter vasa minima expandit, atque dilatat; simulque neruos, vasis vicinos, arcte comprimit. Nervi, dum cedere nequeunt, non tenduntur tantum, sed et comprimuntur, spiritusque ab extremis versus cerebrum reprimuntur. Et quo minus hi nerui cedere possunt, eo validius comprimuntur. Hinc atrocissimi dolores tunc maxime cholericos excruciant, cum sanguis vi arteriarum firma ita in periosteï vasa coarctatur, vt per fines pari atque aduehitur celeritate, redire per renes nequeat: ossa enim tunc resistunt et compressio neruorum tam diu durat, dolore singulis momentis exacerbato, donec cesset adfluxus et vasorum fines dilatati sanguinem venis committant. Proinde duo praeicipue sunt dolorum genera cholericis non insolita: dolor nimirum capitis, atque extremitatum.

§. 196.

Capitis dolor iuuenibus vulgo nimis crebro incommodo est, oriturque a pressione

nimia sanguinis leuissimi versus superiora. Quae pressio augetur, cum per coeliacae arteriae ramos sanguis transitum habet non ad regulam exactum. Hic vero dolor acutissimus dici debet, pro natura neruorum tantopere sensili, ut et pro impetu atque actione sanguinis in vasa, cranii tandem resistendi facultate. Stipatur etiam interdum caloris intensio, celeri pulsu, aliisque symptomatibus, quae cum febre videntur habere coniunctionem. Leniendo hos cruciatus expedit narium haemorrhagia, si quando per abundantiam et pressionem subtilis sanguinis orti sint; sed ubi ab hypochondriis trahunt originem, recte adhibetur vomitus. Quae ambo ubi defecerint remedia, ad diaphoresin, aluumque laxam aegroto est confugiendum.

§. 197.

Extremitatum dolor, cuius mentio facta est, adultos et grandaeuos vexat: scilicet sanguis huiusmodi corporis consistit non ex salibus et sulphure tantum, ut adeo spirituosus sit, sed continet quoque propter ampla lactea terrenas partes, quae per spiritum sanguinis lenes et subtiles fiunt. Si itaque contingat, ut in sanguine maior copia

copia partium terrenarum accumuletur, quam quae per spiritum sanguinis subtilis et soluta seruari possit; aut, si a partibus terrenis iam in sanguine haerentibus, leuissimus spiritus, sulphurque abscedit, et auolat, praecipitantur quasi, cohaerent inuicem, conspissanturque per agglomerationem; quibus efficitur, vt illis transitus per minima vasa fiat difficilior; tum vero vires cordis et arteriarum cholericorum vehementes, per lata et mollia interna vasa expansioni cedentia, has quamuis difficulter mobiles partes protrudunt. Sed, cum in extremitatibus, propter distantiam a corde, vires sint comparate infirmiores, et circa articulos finesque arteriarum vasa magis angusta et duriora, impetus cordis et arteriarum vix sufficit, ad promouendas has terrenas partes in venas. At vbi difficilior est transitus in venas, impetu per arterias eodem manente, sanguis agit in vasa, quae dilatantur paullatim, quantum propter duritiem cedere possunt, nerui comprimuntur, ac distenduntur vasis vicini, vt exoriatur dolor, quem arthriticum vocamus. Ex actione sanguinis in vasa, et horum reciproca actione subiguntur, conteruntur, soluuntur terrenae partes stagnantes, calor oritur, et quasi inflammatio cum febre,

febre, pro ratione copiae materiae stagnan-
 tis, modo magis, modo minus vehementi.
 Interim, continuata actione in vasa, dila-
 tantur ea; tumet pars aduecta; congestae
 terrenae partes per amplificatos fines re-
 deunt in venas, et per excretoria euacuan-
 tur; quo ipso paroxysmus finitus est. Sed
 is denuo redit, cum nouae terrenae cohae-
 rentes partes, spiritu ab illis separato, rur-
 sus in sanguine colliguntur, ad extrema-
 tes delatae. Vbi vero stagnantes hae ter-
 renae partes non perfecte a naturae viri-
 bus subiguntur, sed permanent in stagna-
 tione, magis inuicem magisque cohaerent,
 et conglomerantur: ex quo tartarus gigni-
 tur, tophos et nodos formans, atque is
 morbus perpetuus est, vt et grauitas et im-
 peditus motus articulorum: caeterum dolor
 augetur, cum nouae ex sanguine terrenae
 partes denuo collectae ad extrema conge-
 runtur. Quae terrenarum partium praeci-
 pitatio ad pedes potissimum contingit, quia
 terrenus sanguis ob suam grauitatem infe-
 riora petit.

§. 198.

Hic dolor nostro generi quasi proprius
 est, rariusque in reliquis hominum generi-
 bus occurrit. Parit autem illis etiam do-
 lores

lores atrocissimos propter spirituum abundantiam, nervos maxime sensiles et ebullientem sanguinem, quae dolorum grauitas longe inferior est apud alios; leuiora etiam sunt aliorum symptomata, quum non aequè simul sensiles sint, possintque stases patienter tolerare. Est etiam morbus, qui non facile potest funditus tolli, quum nihil sit difficilius, quam cohaerentes et praecipitatas in sanguine terrenas partes soluere atque exterminare velle. E contrario aegroti tunc summum incurrunt periculum, cum illae terrenae partes, quae in extremitatibus coagmentatae stagnant, subito repelluntur per venas in sanguinem, et, cum crude sint, ad interna vasa deferantur. Etenim exinde sequuntur vesicae morbi, intestinorum tormenta, vomitus, singultus, et sic porro, pro conditione aegri, modo cum maiori, modo minori periculo coniuncta; sed qui velint patienter malum suum ferre, ac, non nisi lenissimis vtantur resoluentibus, et diluentibus, qui largam diaphoresin expectent, ac tranquillos se teneant omni studio: illi, quamuis atroci morbo per interualla recurrente torqueantur, itam tamen, caeteris paribus, diutissime possunt producere ab aliis malis immunem. Addendum denique videtur, ab omnibus spiri-

spirituosis, volatilibus et acribus remediis, simpliciter huiusmodi aegroto abstinendum esse; quemadmodum etiam ab omnibus, quae possent inordinatos ebullientium humorum motus et arteriarum impetus augere. Externe nil, nisi calorem temperatum adhibeant, nec vnquam externa resolventia circumspiciant; ne cruda adhuc terra repellatur versus interiora viscera; optima vero medicina praeparatur illis ex minerali regno, quae nil sit nisi purissimum metallicum sulphur; namque id vnicum est, insigni praeditum vi, sine noxa cohaerentes terrenas partes soluendi et eiiciendi; quum omnia reliqua vel minus secura sint, vel rei gerendae non sufficientia.

§. 199.

Sensus interni, ad quos memoriam phantasiam, et iudicium referimus, quemadmodum non vegeti solum, sed et quam maxime felices, viuidi, subtiles, acutique sunt; ita etiam facile in nostris hominibus laeduntur et hebetantur; idque fit, vbi spiritus animales peccant, vel qualitate sua, vel illegitimo motu. Per febres non raro acutas diuturniores, vel etiam per intermittentes sanguis saepe spiritibus ita exui-

tur.

tur, et stasi in cerebro exorta influxus spirituum adeo immutatur, ut nostri non debilitatem tantum memoriae sentiant, sed et tanta nonnunquam obliuione omnium rerum capiantur, quae ne ea quidem retineri patitur, quae modo sensu praecepta sunt. Sic etiam diuturnis meditationibus noctu praecipue continuatis, vigiliisque vini potu protractis, corpus fatigant, ac simul memoriae vires, illecebris itidem venereis nimis obsequuti, indies debiliorem experiuntur memoriam. Quod ubi factum fuerit, nolim, ut recurrant ad volatilia, quibus vulgi opinio est corroborari vim reminiscendi, ut est: ambra, moschus, et huius generis alia, quae subtili se produnt fragrantissimoque odore. Non quidem inficiamur, his volatilibus sanguinem reddi subtiliorem, materialem suggeri spirituum copiam, ferrique eum copiosiore ad cerebrum per carotides, eo consilio, ut vberior ibi fiat spirituum animalium separatio; at enimvero per hunc rapidum, quo humores ad cerebrum tendunt, motum, etiam nimis inflantur, distendunturque molles arteriae, quae sunt per medullarem cerebri substantiam dispersae, et periculum est, ne expansa ultra cohaesionis vires vasa rumpantur, serum sanguisque proruat, secutis adfectibus saporosis,

rosis, vel apoplecticis. Multo melius sibi
 consulunt, qui praeter alia cibis boni succi,
 aut somno quieto humores deperditos et
 spiritus defugatos restituant. Debent in-
 super lenibus laxantibus crudos et nimis ter-
 restres e sero humores eliminare, et illos
 labores seponere, quibus perficiendis acri-
 opus est meditatione. Nec minus vene-
 rem fugiant et lucubrationes, sobrii deni-
 que viuant. Et si contigerit, vt sanguis
 poscat spiritum quemdam, circumspiciant
 vinum rhenanum, aut liquorem anodynum,
 quippe qui, tametsi subtilis sit, tamen per
 vitriolicum acidum ita temperatur, vt ab
 ebullitione nihil timendum sit; praeterea
 fixis resoluentibus sanguini decens concilie-
 tur fluiditas, et, vbi menstruis defuerit acor
 et penetratio, cinnamomum cibis adiiciatur.
 Soporosi et apoplectici adfectus cholericis
 quidem sunt frequentes, sed non nisi du-
 plici causa oriundi: nimirum, vel ex abun-
 dante elastico et ebulliente nimis sanguine,
 qui rapido impetu ad carotides internas
 ruit, vel ex congestione sanguinis vehemen-
 ti, et simul quaesita in arterias coeliacas in-
 vectione; ex qua vehemens spasmus, et
 spastica humorum restrictio per carotides
 oritur. In primo casu venaesectio bis vel
 ter, si necessitas id postulat, conducit, vna
 cum

cum temperantibus et acidiusculis, inter quae remedia guttulam vnam alteramue spiritus vini, vel aqua satis temperatam ipsius olei vitrioli magni aestimo. In posteriori casu, emeticum rite exhibitum mirandum saepe praestat effectum, quem maxime conspicuum obseruavi a vitriolo albo, quippe quod operationem suam sine vlla vehementia perficit. Lypothymiae minus cholericis sunt frequentes; quum enim haec a congestione per arterias vertebrales oriantur, sanguis vero in cholericis per carotides tantum, non vero per vertebrales impetuose ruat, res in manifesto est, eos non facile animo linqui. Deliria vero quemuis fere sanguinis orgasmum comitantur. Iam saepe delirant valentes adhuc et sani, sicubi vel tantilla caussa sanguinem excitarit, motusque eiusdem prouocarit. Quare non statim periculum timendum in cholericis, vi morbi delirante, quamuis et hoc ipsum in phrenitidem, vel maniam transire videatur. Compescendi tantum sunt humores efferati venae sectione, temperantibus, aquosis, acidiusculis: refruandandi spiritus rapidi et nimis excitati blandis anodynis, aquosis, copiosis et salinis dilutis, et temperatis: absint autem opiata

crudiora, quae lenimentum quidem promittunt, sed eius naturae, ut vires morbi mox maiori cum impetu redeant. Sic et spasmi varii generis singulos fere cholericorum morbos comitantur, qui quamvis adstantibus horrendi periculofique videantur, non tamen nimium habent momenti, et multo facilius quam in aliis hominibus in edelam admittunt; hi vero spasmi nunquam opiatis sedandi et reprimendi sunt; sed si febris iuncta est, viresque adhuc sunt integrae, venaesectio in auxilium vocanda, et diaphoreticis fixis acidis et aquosis exfuscitanda transpiratio: at, si febris deest, vomitoria frequenter et talia laxantia, quae pituitam resoluendo agunt, adhibere fas est. Quae tantum saepe valent, ut non spasmi tantum particulares, sed et ipsi motus epileptici his remediis eradicari possint. Caeterum cogitemus, originem spasmorum nostris in hominibus fere semper congestionem esse biliosi acrisque sanguinis, in mollibus illis gangliis et plexibus, qui per intercostales nervos, vagorum ramis nexi, hinc inde in abdomine formantur.

§. 200.

- > Color luteus tam oculorum quam cutis subinde observatur in cholericis, quamvis

vis alioquin satis recta vtantur valetudine; sero enim illorum implicatae sunt multae biliosae partes, quae sanos etiam aspectu flauos reddunt et, si non satis in hepate fecernuntur, aut accidit, vt effluens ex hepate bilis in intestina per lactea copiosius redeat, serum tingunt, simulque minima illa vasa, quae transparentia luteum feri colorem transmittunt. Attamen istud omne facili negotio reiicitur per excretoria, vt locus colori naturali restitatur. Quibus vero ita se habentibus foeces sunt nimis albicantes, vel minus tinctae, illi laborant grauiori quadam hepatis obstructione, quae sufflaminat biliosae materiae vel secretionem, vel iam secretae in intestina effluxum: cui malo videtur occurrendum hepaticis et resolventibus huc facientibus; tum quoque emetico-laxantibus et sudorem prolicientibus. Namque illa debent biliosas partes sero immixtas et cutem inficientes expellere. Caeterum nullo facilius morbo subiacent cholericis, quam ictero, quem potest vel leuissima causa illis conciliare. Sed expedita quoque offertur mali curatio, cum sanguis ipse acris et spirituum copia refertus, resolutionem instituentem mirum in modum promoueat.

Quod denique ea attinet, quae excerni, vel retineri in corpore debent, in vniuersum notetur, nullius generis euacuationes, quantumuis copiosissimas, nisi in ruptura contingant, in homine cholericis supprimi debere. Omnes enim fermentationem quandam, vel internam in ipsis humoribus actionem praesupponunt; et ostendit ipsa euacuatio, aliquid adfuisse, quod eliminari deberet. Ita compellitur, quod corpori molestum est, per validas cordis et arteriarum vires, ut data porta, quaerat egressum: donec nihil superfit, quo vasa nimis dilatentur, quae non, nisi antea ab humoribus dilatata nimis fuerint, vehementiori nisu constringuntur. Vnicum quod medici est, continetur hac opera, ut fermentationem, vel in sero, vel in ipso rubicundo sanguine factam temperet et cohibeat, nihil intermittens, ut circulum humorum ubique sibi similem praestet atque conseruet: nec minus, ut cessante excretionem id, quod heterogenii restat, in vasis eliminat. Quod si vero, manente causa, excretio vel per refrigerantia, vel constringentia, vel inspissantia cohibetur, accidit, ut pressi et fermentantes humores vel vitium contrahant,

hant, vel depositi ad alias partes, minus excretioni aptas, periculum grauius minitentur. Sic etiam si ingens et pro-
 vecta ad plures libras haemorrhagia partium, imo haemoptysis, et haemorrhoidum fluxus aliquam sanguinis copiam eiiciat: non tamen illico sistatur hic effluxus, quandoquidem minus periculi ex sanguinis amissione, quam ex retentione eiusdem intempestiua, durante adhuc fermentatione, timendum est. Multo magis calore aequali, corpus foveatur, frictiones extremis applicentur, quo circulus aequalis restituatur. Terre-
 nis porro salinisque mediis ebulliens sanguis temperetur et grauior reddatur: acidis veris et balsamicis ipsa humorum sistatur fermentatio. Atque si vehementia symptomatum anodyna desideret, non nisi temperatissima sint, saponaceis coniuncta, ne sanguinem rubicundum nimis soluant, et diluentibus copiosis condensandi feri virtus illico adimatur. **Iam si** cessauerit impetuosis sanguinis effluxus, et redierint humores ad pristinum tenorem, diaphoreticis fixis et calido potu transpiratio per omne corpus aequalis tam diu seruetur, quoad spirituosum, a fermentatione sanguini immisum, per

poros evanuisse compertum sit. Finita penitus haemorrhagia, inquiretur prouide, an plethora adhuc subsit: quod si ita est, insuper venaesectio instituatur, ne eadem fermentatio redeat et humorum versus debilem partem directa agitatio.

§. 202.

Vbi autem in fero extiterit fermentatio, et per illam aucta nimis quaedam euacuatio, etiam nullo modo nec frigore, nec inspissantibus aut adstringentibus, nec etiam acidis et spirituosis cohibeatur: imo potius blande resoluentibus, sulphureis subtilioribus, salinisque diaphoreticis seri fluiditas promoueatur: aequalis eiusdem per temperatam diaphoresin circulus conseruetur et corpus teneatur quietum. Cesante vero euacuatione, vel motu in genere arteriarum, impetue aucto, id, quod reliquum est, eliminetur; vel eo respiciatur, vt crassiores terrenae partes, quae post fermentationem remanserint, per ampla mesenterica, vel emulgentia vasa tam diu proiiciantur, donec nihil amplius restare certo pateat; sic etiam coryza diluentibus aquosis, calidis, fixisque diaphoreticis, non vero spirituosis et acris tam diu conseruetur, donec spon-

te cesset: postremo per sudores commo-
 tos malae reliquiae expurgentur: tussis et
 expectoratio dulcibus ac diluentibus pro-
 moueatur. Deinde resoluentia fixa, in-
 terpositis laxantibus, et emeticis tempe-
 ratissimis adhibeantur, ne quicquam re-
 stet in finibus bronchialium; sed visceri
 potius humores ad loca magis excretioni
 apta ducantur; nausea et vomitus, vbi a
 biliosis et viscidis cruditatibus ortum du-
 xerint, vomitorio temperato praesens ha-
 bent remedium; quum stomachicis fiat,
 vt in febrem facile commutentur mese-
 raicam. Diarrhoea optime rhabarbari-
 nis sistitur; quum vero acrimonia quae-
 dam et dysenterica inflammatio intesti-
 norum sese prodiderint, his interponan-
 tur absorbentia et blanda sulphurea, nec
 minus oleosa. Copiosior vrinae secretio
 raro medelam requirit, si vero diabetes
 naturam induit, res est altioris indaginis,
 et pro chylicationis symptomate hoc et
 agnoscendum. Sic etiam saliuatio, ab
 vfu mercurii in cholericis mota, non arte
 supprimatur; imo nec sudore infringa-
 tur impetus mercurii; sed sibi potius re-
 linquatur, et magis largo potu resolvente
 calido promoueatur. Alias vehementissima
 symptomata ex mercurio acrimoniae

cholericæ vincito, ne attrahamus, metuendum est. Sudor itaque nimius etiam nunquam refrigerio, vel inspissantibus est cohibendus; contra vel salino terreis et acidis fermentatis, ex qua ortus est, inhibendus; diaphoreticis etiam fixis sulphur subtile humores ad efferuescendum stimulans dissipare fas est.

§. 203.

Retenti vero in corpore humores, qui euacuandi erant quouis modo, vt expellantur, curandum. Si enim euacuatio quaedam ad conseruandam pertinet sanitatem, vt, alui transpirationis et vrinae secretionis; ea sane in cholericis facta tectaque conseruanda est, ideo, quod in sensibili illorum corpore quaelibet mutatio grauissima solet excitare symptomata. Aluus facile in cholericis obstruitur, non magis propter siccitatem, quam propter facile mutabilem motum intestinorum peristalticum. Attamen tueri possunt valetudinem, tametsi quoque non singulis diebus aperiatur aluus. Namque huc faciunt ampla, quibus instructi sunt, et robusta intestina; at vbi laborant alui duritie, eaque male sunt afflicti, pro ratione causæ variâ parentur remedia. Siccitas in crassis intestinis clysteres poscit, tanquam

tanquam praesentissimum remedium,
 quod si vlli hominum generi conducit,
 sane in cholericis magnum momentum
 trahit. Nam strictas fibras relaxat et in-
 testinorum parietes humectat egregie:
 ista porro siccitas invadens tenuia, requi-
 rit saponacea, humectantia, lubricantia,
 dulcicia: spasmus intestinorum vehemens
 tam externis paregoricis, quam internis
 lenibus anodynis curatur: vasa sangui-
 fera cum nimio sanguine expansa fibras
 intestinorum comprimunt, et motum pe-
 ristalticum cohibent, venaesectio eaque
 larga efficacissima putatur ad restituen-
 dam salutem: viscidum et acre serum,
 quod in vasis stagnat, aperientibus et
 laxantibus est pellendum, quibus tam diu
 est inhaerendum, quoad in ordinem iu-
 stum redactus sit intestinorum motus;
 alias cessante vi medicaminis redit ob-
 structio; cum tandem motus sanguinis
 inaequalis et inordinatus spirituum in-
 tus, intestinorum contractionem iustam
 inuertit, etiam sudorifera aluum saepe ape-
 riunt.

§. 204.

Urinae fluxus in pueris et senibus cho-
 lericis nonnunquam imminuitur, et cum
 dolore coniunctus est, quod in iuniori-

bus rarius accidit: omne vero istud malum a viscido et acri, in vasis colli vesicae stagnante, suum ducit originem; perinde calore externo utamur et copioso potu calido: occurramus etiam peculiaribus remediis, singularem acrimoniam, quae viscidum possit resolvere, habentibus, veluti sale cepearum, squilla et caetera.

§. 205.

Transpiratio cohibita graues statim reddit cholericorum artus et compellit ad ebulliendum humores, propter spirituosum vna cum aquoso secernendum, quod in corpore remansit. Hoc ubi factum est, aquoso, calido potu, et lenem resoluendi vim habenti utamur, fixisque diaphoreticis tam diu transpirationem augeamus, donec id, quod restitisset, eliminatum fuerit. Hoc autem e leuitate, artibus restituta, cognoscitur: malum vero si iam sit inueteratum, ut quaedam quasi fermentatio accesserit, haec ante omnia debet sisti, et crudiores per fermentationem relictæ partes pro loci commoditate eiici; deinceps autem corpus ad diaphoresin praeparetur, modo non fiat per calidiora remedia, ne violenter et coacte res procedat; atque huic viae impigre insistendum, donec naturæ viribus

viribus sponte succedat sudor criticus, qui morbo plane tollendo vere sufficiens est.

§. 206.

Solennia etiam sunt et adsueta cholericis nonnulla euacuationum genera; non quidem naturalia, tamen ad sanitatem conseruandam pertinentia. Peccat enim vel quantitas coaceruatorum humorum, et sanguis contrahit certo temporis spatio multas cruditates, necessario eiiciendas; alioquin ingens metuendum foret bonae valetudinis detrimentum. Quae quidem euacuanda vel per loca naturalia sese exonerant, vel per praeternaturalia, vel denique per artificialia, ita nonnullorum oculi stillant semper et lacrymantur: quidam grauedine laborant, vel perpetua, vel periodica; effluxiones aurium patiuntur. Videas quoque affectos ptyalismo, per certa interualla reuertenti. Hoc edit apud alios vehemens egestio pectoris, interdum vomitus non laecessitus et occurrens suo tempore: alios inuadit vis diarrhoeae, iam nota ipsis et consueta: alios reperimus viscidum quendam mucum per vesicam deicietes: quibus cunctis extruditur aliqua materies prauo in sanguine collecta, sed pressa.

pressa etiam et subacta viribus naturae,
 cupientis abinde liberari. Quapropter si
 particulae istae diuersi generis resident
 in sanguine, exhibita eorundem excre-
 tione; tunc deriuantur ad loca vicina, vel
 alia nobiliora non satis quidem excretio-
 nibus idonea, fiuntque variorum mor-
 borum caussae. Exemplo sit illa lacry-
 matio oculorum superius commemorata,
 qua cessante debilitatur facile videndi fa-
 cultas: item grauedo impedita parit per-
 petuos capitis dolores, qui penetrant
 etiam oculos atque aures: siccatus aurium
 fluxus perdifficilem secum fert auditum
 vna cum tinnitu. Non aliter cessans
 ptyalismus efficit glandularum tumores;
 consuetudo expectorandi phtisin: vomit-
 us porro retentus affert angustias prae-
 cordiorum anxias, nauseam, icterum
 lienis obstructionem: diarrhoea, non, vt
 moris erat, succedente, colicus dolor
 oritur; retento in vesicae vasis mucro,
 ischuria, stranguria et dysuria: sudorem
 impeditum sequitur grauitas artuum, fe-
 bris, et sic porro. Hic mihi attentus sit
 medicus in caussa inuestiganda, cur de-
 fecerint euacuationes istae? num forte
 per cohaesionem nimiam materiae, an,
 ob vires naturae debilitatas, quae non am-
 plius

plius pares sint euacuandae materiae? Det simul operam, resoluentibus, cohaesionem inminuere materiae; augeat vires naturae et pressionem, impetumque humorum versus partem, vbi restitit illa res euacuanda, eliminat, quantum eius fieri potest, partes nimis crudiores, per latos mesaraicarum fines; et videbimus sponte reuerti suppressas euacuaciones. Quae si nolint vlllo studio redire, tollatur omni modo generatio cruditatum in sanguine, atque constringantur lactea: quo fit, vt nonnisi tenuior chyli pars illa pertranseat. Aliae insuper excretiones augeantur, vt per conuenientia et apta loca tam naturalia, quam arte facta separatio cruditatum vltior a sanguine continuari possit.

§. 207.

Eadem quoque via et ratione vtatur medicus, si vlcera antea manantia, cacotheta, vel etiam artificialia cauteria manare desinant, vel incuria aegri consolidata sunt. Ea enim est in corpore cholericò naturae procliuitas, vt praeter caeteris omnibus copiosas gignat cruditates. Sed, quamuis impuri sint humores, tamen ob spirituum, putredini resistentium, multitudinem pariter ac propter egregium robur vasorum et cordis non minus

minus quam arteriarum vim pellendi, nocuos humores ad peripheriam, corpus eiusmodi potest perdurare, atque caeteris paribus etiam valere: modo locus adsit, illorum humorum, qui vasis amplius nequeunt contineri, aptus idoneusque excretioni. At si vel vires naturae fiunt debiliores, nec eiicere amplius possunt, quod praeter naturam vasis inhaeret; vel, si consolidata sunt excernendi loca, nisi per alium locum materia eiiciatur, vel grauis irruit morbus, vel homo, putredine suborta, sensim exstinguitur.

§. 208.

Si scarificationibus, venaesctioni, veficatoriis laxantibus, vomitoriis, aut sudoriferiis assuefactus certo tempore fit cholericus, nolit ab hoc more vel minimum discedere, quam diu perstat eadem corporis conditio: quum enim plures generantur in corpore humores, quam qui pertineant ad conseruationem sanitatis, quamuis in se boni sunt, tamen quod statuto tempore eorum artificialis facta est eliminatio, deposcitur eadem quoque statuto tempore ad leuandum corpus. Quae si fuerit negata, vel aliorum deriuentur humores, cum periculo sanitatis fit, aut vitium contrahunt. Provideat ergo cholericus, ne, nonnisi
summa

summa urgente necessitate, euacuationi
 cuidam artificiali penitus assuefiat: cui si
 semel assuetus sit, auctor sim, vt sequa-
 tur suam consuetudinem, nisi interim
 mutata sit omnino corporis fabrica: quae-
 vis enim, ac vel leuissima mutatio ab aliis
 hominibus vix persentiscenda, in subtili
 et spirituofo cholericorum corpore,
 propter fluidum sanguinem et rapidum
 eius motum grauissimorum symptoma-
 tum potest causa fieri.

DE VIA ET RATIONE ME-
 DENDI REMEDIISQVE CHO-
 LERICO SALVTARITER
 ADHIBENDIS.

§. 209.

Expositis illis, quae in morbis et sym-
 ptomatibus cholericorum probe tenenda,
 et singulariter obseruanda sunt, ordinis
 ratio nunc ducit nos ad remedia, qui-
 bus aut leuantur, aut, malo nonnun-
 quam euentu, magis infestantur: haec
 autem vel ex pharmaceuticis, vel ex
 chirurgicis fontibus hauriuntur. Inter
 pharmaceutica, et quidem quae profunt
 euacuationi, vomitoria facile primum
 locum obtinent. Quum enim in sanguine
 illorum acres, alcalicae et oleosae partes
 vbiuis dominantur, et sanguis ita consti-
 tutus

tutus ad coeliacas arterias creberrime feratur; praeterea vero in auctis, aut male constitutis acrium, alcalicarum et oleosarum sanguinis partibus fons et origo omnium fere morborum sanitatem cholericorum interturbantium posita sit, accidit, ut unico interdum vomitorio, quod has cruditates e primis statim sedibus exturbat, vniuersus tollatur morbus; fitque hoc imprimis, vbi mature malo affertur ista medela, antequam altiores radices egerit; itaque cholericis, conquerenti de lassitudine, ciborum fastidio, nausea, conatu vomendi et dolore in hypochondriis premendi vim exferente, non dubitet vomitorium praescribere medicus: faciat hoc etiam, vbi malum venerit, a nimio irae aestu, aut peruerso vitae regimine: faciat in iis, qui saporem nidorosum in ore percipiunt, et quorum color, tam faciei, quam oculorum flauedine quadam nitet: namque his omnibus conuincitur medicus, nimis auctas esse particulas sanguinis alcalicas, acres et oleosas, imperiumque ibi late tenere. Quod vbi satis intellexerit, praemissis digestiuis porrigat vomitorium, cuius effectum non statim videns, malo paullulum lenito, at non sublato prorsus, nauisaeque praec aliis remanente, non recedat a via,

a via, sed huius medicamenti vsum repetat, donec, sinceram eiici bilem, animadversum fuerit. Abstineat autem ab acrioribus vomitoriis, vt sunt, quae cum pondere metallico corrosiua coniungunt salia, vel non satis tuta ratione vim suam produnt: talia enim cholericorum valde sensiles fibras neruofas valde irritant: impetum sanguinis quasi tumultuarie propellunt ad ventriculum vt hypercatharsis facile, dolor, nec minus inflammatio ventriculi sequatur, vel diutior saltem incertusque sit effectus. Optimum vomitorium praestat ipecacuanha, cui antimonii diaphoretici dimidia pars additur; incerta tamen est portio cholericis danda: etenim si iam tensae sunt fibrae et vasa bilioso acri mucro distenta, leuissimo medicamine mouentur isti: si vero viscidior est pituita, vix grauius vomitorium penetrat. Mediam dosin scrupulum vnum radicis, summam scrupulos duos esse, obseruauit. Mox vbi penetrasse medicamen cognoscitur, ex operationis initio sumantur mucilaginosi potus, temperate calidi, non minimae quantitatis, corpusque seruetur quietum. Absoluta demum operatione hauritur iusculum pingue, quod fibras denuo lubricet.

§. 210.

Magna tamen opus est cautione, ne istis demus vomitorium, qui sanguinis redundantia laborant; aut, quorum pulmones exulcerati sunt; aut qui passi sunt herniae malum. Nimis enim vehemens est illis eiusmodi motus, quo totum genus nervosum adficitur; etsi etiam tales homines sint ad vomitum proclives, tamen non nisi summa cum violentia, omne corpus concutit, eique male succedit. Post vomitorium, ubi aluus non aperta est, lene adhibeatur laxans, quo motus ventriculi et intestinorum peristalticus, per vim vomitorii paulisper immutatus, redeat ac viam deorsum ferentem repetat.

§. 211.

Nihil autem aeque leuat cholericos, quam laxans, praecipue si angustia pectoris laborent, et hypochondriaci fuerint: cum enim hoc circulum non modo per infimum ventrem reddat liberiores, sed vitiosos etiam humores a praecordiis ad intestina vocet et, augendo motum peristalticum flatus, nostris vulgo molestos, propellat, de salutari huius medicinae fructu dubitari nequit: prudenti tamen consilio et isthoc medelae genere utantur velim. Laxantia enim si leniora fuerint, educunt e sanguine aquosos tantum

tenues

tenuesque mucilaginosos humores; gra-
 viores, acres et oleosos relinquunt intactos.
 Unde hoc est, ut quamdiu medicamen-
 tum vires suas exserit aperientes, satis bene
 se habeant: id vero cum cessauerit, augetur
 denuo ex siccitate et acrimonia partium
 sanguinis actio in sese, et calor internus
 crescit, quare breui symptomata redeunt
 priora. Similiter vbi acriora et drastica
 in modum agentia propinentur, acres
 quidem et oleosae ex ipso sanguine partes
 expelluntur: facile vero propter fluidum
 et impetuose commotum sanguinem, ille
 ipse rubicundus subit initia vasorum sero-
 sorum, ut sequatur vel hypercatharsis, vel,
 ex sanguinis in tunicis intestinorum
 stagnatione impeditoque inde motu peri-
 staltico, pertinax alui adstrictio, cum im-
 mensa flatuum copia. Ergo, nisi sanita-
 tis morborumque ratio aliud simpliciter
 exigant, aut abstineant a laxantibus, aut
 caute illis vtantur cholericis. Quod efficitur,
 si coniunxeris cum laxantibus, in ipso san-
 guine operationem producentibus, talia,
 quae acrimoniam laxantis temperent;
 simul autem fluidas euacuationique aptas
 reddant acres et oleosas partes: in quo-
 rum numero primum locum meretur an-
 timonium diaphoreticum, vel alia metal-
 lica sulphurea, omni acrimonia priuata:

ex vegetabilibus amara et gummata: ex animalibus illa, quae terrenae et oleosae naturae sunt: praemittant quoque diluentia copiosa, digestiua, salina: durante operatione mucilaginosae et aquosae dentur; finita tandem rursus digestiua, et leniter aperientia fumantur, ne stasis in ipsis finibus vasis remaneat. Optima cholericis rhabarbarina esse, agaricum ipsumque ialappae puluerem, qui, quamuis multis suspectus sit, tamen post correctionem inter tutissima recenseri meretur, experientia doctus perdidici. His stimuli loco pauca tantum resinae ialappae vel scammonii possunt addi; salia vero, vt sal Anglicanum, Ebshamense etc., quod minus plenam feri efficiant resolutionem, relinquunt flatu, nisi ad expediendum viscidum, quod in tunicis intestinorum relinquitur, conuenientes aquae minerales superbibantur. Manna, myrobalani et similia non multum praestant, eo quod fermentationem propter dulcedinem gignant, cum nausea coniunctam: senna, nisi aliis corrigatur, cum in ipsum agat rubicundum sanguinem cholericis debet esse suspecta: aloe penitus illis nocet, cuius ea vis est, vt etiam in ipsum agat rubicundum sanguinem, illumque solutum in initia serosorum vasorum trahat: helleborus tutior quidem est, sed

incerti effectus : magnesia flatus relinquit, et, nisi singularem in modum praeparata sit, a nitro fixo sale multum gignit acrimoniae. Omnia vero ex minerali, regno desumpta minus tuto vsurpantur, nisi morbi ratio prae caeteris talia postulet; nam cholericum acrimonia, ponderi metallico iuncta vehementissimos et saepe irregulares ciet effectus. Ad minimum fructus eorum omnes valde sunt incerti. Dosis in laxantibus certam definire non licet: nam, si multae et facile mobiles in vasis intestinorum cruditates, minima portio magnum edit effectum; at, si vel nullae sunt, vel difficulter mobiles, maior etiam portio saepiuscule nihil efficit.

§. 212.

Pectori leuando apta remedia omnium maxime diliguntur a nostris, vtpote quorum palato arridere soleant cuiuscunque generis dulcia: hae enim sunt naturae salinae et oleosae, modo magis, modo minus cohaerentia et propter leuem terram in mucilaginem mutata: quibus temperari potest acrimonia; sicut etiam refrigerant paullulum, augent secretionem in ipsa arteria bronchiali, expectorandi negotium promouent rubricatis faucibus, in quibus vulgo siccitas regnat. Quae cum ita sint, apparet, illorum vsum modicum non esse

noxium senibus praecipue cholericis, verum illos potius ad longaeuitatem ducere. Quid? quod in viris, vbi dulcium sunt captatores, indicio est fore longaeuos: attamen in iuuentute nolim, vt huiusmodi rebus abutantur. Replent enim non tantum pulmonum vasa copiosis humoribus, qui temperati etiam vasa nil minus expandunt et augent nimium secretionem liquoris arteriam asperam humectantis. Inde oritur excretio perpetua, et expansione vasa sensim debilitantur, vt reliqui corporis corrupti humores omnes ad pulmones citato cursu ferantur. Praeterea tenendum est, vnaquaeuis dulcia acidum, et viscidum simul occultum, quod, quamuis cholericis, praecipue senibus habere minus ac reliquis hominibus obsit, imo saepius profit, tamen in iunioribus ac tenerioribus feri impuritates varias excitat. Expecto- rantia cibus ac potulentis magis nostris temporibus adscribuntur, quam remediis, sed cum exhibenda sunt tanquam remedia, quaedam semper admixta gerant resolu- ventia. Qua in re praecedunt fixa volatilibus et spirituoso menstruo solutis. Optimum cognoui saccharum a grauiore terra liberum et glyzyrrhizae puluerem.

§. 213.

Diuretica cholericis non ducentia aquo-

sa fiat, stimulo salino-terreo, cum paucis sulphure temperata, coque roborata. At non applicanda sunt corporibus hisce acris specifica, cantharides scilicet, millepedes, lumbrici et similia, quae sal continent causticum. Etenim coniuncta cum salibus cholericorum, in se acris, pressaque vi valida cordis et arteriarum non sanguinem tantum soluunt rubicundum, sed illum quoque vna cum medicaminis acrimonia tanto impetu in initia ferrosorum vasorum cogunt, ut vel ipse rubicundus sanguis transeat in tubulos urinarios **BELLINI**: quo facto mictus oritur cruentus, vel stagnatio sanguinis, vel dolor nephriticus enormis, nec non inflammatio. Tutissima iudico nostris esse diuretica oculos cancerorum, medicamenta fixa ex tartaro parata: baccas alkekengi et flores papaveris rhoeados cum insigni aquae calidae copia his usibus applicanda.

§. 214.

Diaphoresis, blandusque sudor uniuersale fere est in cholericis remedium. Nec fere est quisquam horum corporum morbus, qui non sudore, ut plurimum sponte orto, profligetur. Imo etiam si aliis remediis alia eliciatur actio et euacuatio, hic tamen impedimentis morbi remotis vulgo claudit agmen. Igitur natura in cho-

loricis ipsa hanc praemonstrante viam,
 medicus id sane semper ob oculos posi-
 tum habeat. Verum etiam singulari hic
 opus est circumspectione, ne regimine
 nimis calido et exaestuationem afferente,
 medicamentisque orgasmum humorem
 augmentibus spirituosis, videlicet sale vola-
 tili, acri, praeditis, summa vi exprimatur
 sudor. Sed si per sudorem expulsio mor-
 bi indicatur, solvatur primo morbifica
 materia per salina media et digestiua.
 Deinde pro ratione qualitatis materiae,
 cruda illius pars magisque cohaerens vel
 per vomitoria, vel per laxantia extraha-
 tur. Porro largo aquae tepidae potu,
 cui lenis et temperata vis radicum, ligno-
 rumue, aut etiam herbarum incidentium
 incocta est, salia sanguinis tantum diluan-
 tur, et tunc sponte in oleosas, pituitosas,
 et terrestres agentes, resolvent illas. Item
 si aequalis fuerit sanguinis circulus, aequa-
 lisque circa corpus calor conseruatur, ex
 propria corporis constitutione sudor sequi-
 tur, pro indole et conditione corporis et
 morbi modo largior, modo parcior. Hic
 aequali calore aquoso potu calido tenui
 et corporis requie tam diu conseruetur,
 donec sponte cesset et corpus leuatum
 sentiatur. Si vero cohaesio materiae sti-
 mulum requirat diaphoreticum, non ca-
 lidis

lidis remediis, non spirituosis et acribus, quae sanguinem exaestuunt, non calore nimio externo, sed temperatis fixis magis, quam volatilibus res agenda est, semperque decens diluentis potus copia in promptu habenda. Nam sicubi prius movetur sudor, quam cocta est materia morbi et ad excretionem aptior facta, haec per calorem et spirituosam medicamenta redditur subtilis volatilis et altius implicatur sanguini: augetur motus cordis et arteriarum, ipse sanguis fit rarior, cogiturque materia una cum sanguine violenter in vasa minima. Tum transeunt aquosae tenues partes et separantur a sanguine rubicundo, siccitas et calor augetur, tandemque cruda materia, quae nondum per vasa minima transire potest, remanet in minimis arteriis, in cute disseminatis: quas quidem expandit et exanthemata varii generis in cute producit. Hac ratione ex biliosis cruditatibus circa ventriculum congestis, et ex febribus intermittentibus febres acutae purpuraceae fiunt cum graui aegri periculo. Non aliter si cholericis calidiora intempestiue exhibentur remedia, ipse densus illorum sanguis soluitur, in impetuofum motum rapitur, vt facili, sed mala arte, si paullulum tantum acriores et oleosos

subtiles humores sanus habuerit, per calida illa, febris et purpura, quae nunquam sponte fuisset orta, conciliari et expelli possit. Quocirca merito in cholericis potissimum aegrotante damnandus est error quorundam medicorum, qui ex quavis grauitate artuum et praecordiorum anxietate statim iudicant, purpuram subesse, quam regimine nimis calido et remediis nimis alexipharmacis propellere tam diu student, donec cum vitae periculo erumpat. Hoc modo a medicaminibus et non a vi morbi oritur haec purpura, quae vno vomitorio et temperatis diaphoreticis frangenda fuisset in initio. Optima in cholericis diaphoretica inter vegetabilia iudico, decocta aquosa temperata et quam maxime diluta radicum chinae et sassaparillae, cichorii, bardanae et similibus lignorum guaici, cum pauillo sassafrae; vel, si essentiae dandae sint alexipharmacae ac balsamicae, subtilis spiritus antea abstrahatur, et aqua extractum soluatur. Inter animalia praeparata ex cornu cerui, caute tamen adhibita. Tandem inter mineralia antimonii calces, et extracta omni acrimonia exuta.

§. 215.

A cephalicis omnibus, quae subtili sulphure pollent et volatilibus salibus penitus

nitus nostri abstineant. Sensus enim delectant, ac saepe memoriam roborant, viresque corporis, si fractae fuerint, recreant: at simul augent rapidum sanguinis per internas carotides motum; idque eo magis, quo tenuiores et subtiliores fuerint. Cumque hic iam in se rapidus factus sit, facile dilatatio praeternaturalis, ruptura ipsorum cerebri vasorum, apoplexia et soporosi adfectus existere possunt; praecipue quamdiu adhuc iuvenes et viri ebullientes habent humores; nam senibus facilius concedi possunt. Optimum horum est liquor anodynus.

§. 216.

Nec ad oculos auditumue confirmandum, nisi morbi necessitate coacti, externa quaedam adplicent. Nervi enim, fibraeque cholericorum eum ad modum sunt sensiles, ut, vel a leuissima causa mire adficiantur, quam alii quiete et innoxie ferunt. Quasdam potius patienter sustineant infirmitates, quam ut periculum maius per remedia, imprimis acria, incurrant. Praestantissima vero his sensibus roborandis sunt: aqua frigida, vel si maior, destillata quaedam, ut serpilli, rosarum, valerianae; ad visum, anisi vel foeniculi; ad aures, quibus oculi, auresque frequenter debent elui.

§. 217.

Ab omnibus quoque sternutatoriis alienos esse cholericos iubeo, propter sensibilitatem neruorum nimiam. Namque prostant exempla, nostris ex solo odore pulveris sternutatorii tantam tamque enormem excitatam esse sternutationem, quae, quum abducens neruus cum vago aliisque conspiret, totum corpus conuellerent. Nec excitatione spirituum illis opus est, in se nimis uiuidorum. Nec adducendi sunt ad nares humores, cum saepe vltro satis abundantes stillent. Si vero apophlegmatizans requiritur, sit aqua frigida per nares attracta; vel in delicatioribus aqua maioranae.

§. 218.

Nec minus apophlegmatizantibus per os indigent, quum iam sint sputatores eximii. Cum vero ex alia causa adfluxus augendi, et humorum a cerebro auertendorum causa requiruntur, senibus, inprimis ex nostro genere prae aliis expediunt cubebae. Si mercurialis saluatio in cholericis est mouenda propter putridam humorum conditionem, integris reliquis viribus, illa multo meliori iure ipso mercurio viuo articulis inuncto, quam mercurialibus, quibus acria iuncta sunt salia, erit instituenda. Quamuis enim

enim his vniuersa putridae massae moles summa cum aegri molestia ad fauces, tanquam ad cloacam feratur; praestat tamen et multo securius est, seruare istas intactas et materiam copioso potu aquoso resolvente diluere, ita, vt paulatim euacuata sponte consumpta pereat. Tutiusque hoc est, quam ab acri mercurio, per salia sanguinis cholericis modo magis exstimulato, incertam materiae et per alia excretoria diuisam intendere euacuationem, commodiorem quidem, sed minus tutam. Credant iustum esse, immundum morbum immundam sequi medelam.

§. 219.

Stomachicis et carminatiuis vix vquam nostratibus opus erit, vtpote quorum nec ventriculus cum suis mensuris stimulo, nec intestina robore egeant. Ciborum si oboriatur fastidium, abstineant etiam; siquidem tunc menstrua quoque deficiunt. Quodsi vero autem in auxilium vocare, et eius beneficio edendi desiderium accendere velint, sequerentur haec incommoda, vt nec possent recte concoquere cibos, nec in chylum commutare, sed progenerarent sibi ipsi periculosas cruditates. Si vero alia ex causa indicantur, cholericis sunt praestantissima

stantissima amara; cinamomum, et pro
 carminatiuo chamomilla. Faceffant
 modo longe spirituosa et reliqua acria
 aromatica. Inter hepatica illis optima
 prodest rhabarbarum et cichorium al-
 ternatiue datum. Bilis vero si fuerit
 iners, felle bouina corroboretur. Ad
 vsum spleneticum, crudiora illa martialia,
 quae prostant, obstruentem magis et in-
 spiffantem, quam aperientem vim in cho-
 lericis produnt: quae in phlegmaticis et
 sanguineis temperiebus contrario modo
 fiunt. Lata enim cholericorum lactea,
 inartem totum, quantus est, si modo so-
 lutus fuerit, transmittunt. Tunc ille pro-
 pter adstringentem vim et grauitatem spe-
 cificam vasa obstruit. Contra phlegma-
 ticorum et sanguineorum angusta lactea,
 non nisi essentiam eiusdem, per menstrua
 corporis humani praeparatam, ad sangui-
 nem transmittunt. Ut venenum denique
 fugiant aphrodisiaca acria, quibus vires et
 vim sanguinis perdunt, et breui penitus
 elumbes redduntur. Facultatem potius
 generandi non nisi a sanitate et diaeta
 ordinata lautiorique expectent. Inter
 temperantia, cryftalli tartari cum absor-
 bentibus in optimorum censum veniunt.
 Tamen istis non cuilibet statim ebullitio-
 ne obuiam eatur. Primum quidem, ne
 sanguis,

sanguis, qui calidior semper esse debet,
 refrigeretur nimium; deinde, ne per al-
 calia fixa acidum ventriculi infringatur.
 Inter anodyna regnat papauer et mini-
 ma bene correcti opii particula: quae
 tamen non, nisi summa urgente necessi-
 tate, nec, nisi cum diaphoretico, aut
 laxante, aut saponaceo, cum copioso et-
 iam vehiculo diluente, exhibenda videtur.

§. 202.

A venaesectione tam diu abstineant
 cholericis, quam diu sine sanitatis, vitae-
 que periculo potest fieri. Ratio est in-
 promptu: quod robustis instructi sint vasis,
 habeantque firmas naturae vires, quae
 possint copiosum quoque sanguinem ve-
 here, et superabundantem sua sponte pro-
 iicere; praeterea qualibet venaesectione
 pars nigra sanguinis minuitur, sal fixum
 continens habensque facultatem, partes
 de nouo aduectas in verum sanguinem
 commutandi; is vero sanguis non facili
 negotio restituitur, vbi semel defuerit,
 quamquam humores alii facilius multo
 resarciuntur. Ergo quaelibet venae-
 ctio sanguinem reddit leuiorem, facilius
 mouendum soluendumque; at basin ipsi-
 vs sanguinis certe ipsam eius naturam in-
 firmam frangit; quo fit, vt breui rursus
 rarefiat sanguis, nouamque deponat ve-

naesectionem et quidem citius, quo saepius facta fuerit. Igitur hoc remedium relinquunt melancholicis, qui non possunt eo carere. Ipsi vero abstinentia et labore nouiter allatos leues humores boni sanguinis natura permutent, cuiusmodi sanguis nunquam venaelectionem postulat. Vbi vero maxime iudicatur necessaria venae apertio, ibi fiat in brachijs, non in pedibus, quod exinde sanguis magis leuior et solubilior redditur. Quod postremo ad alia chirurgica praesidia attinet, parum differt illorum applicatio ab hominibus alius temperamenti, praeterquam cauteria, tunc nostris egregio vsu futura, cum serum impuritatibus laboret purulentis. Qui cantharides velit nostris exterius adinouere, is acrimoniam, inde in humoribus nascituram, et renum dolorem, lacte vel alijs oleosis praecauendam sciat. In clysteribus crebra fugiatur repetitio, ne natura illis adsuescat. Neque acriora addantur salibus, quibus intestina sensilia facile possent laedi. Pediluua et balnea, vel frigida, vel temperata, sed minime calida sunt: quippe quae ebullitionem mirum in modum augent, adeoque parum efficiunt; frigidis contra robur et transpirationem bene promouentibus.

